

INDHOLDSFORTEGNELSE

RESUMÉ	4
INDLEDNING	7
PROBLEMFORMULERING	8
METODEVALG	9
AFGRÆNSNING	10
UAFHÆNGIGE REVISORERS BETYDNING FOR SAMFUNDET	12
AGENTTEORIEN	12
MOTIVER TIL REVISORLOVGIVNINGEN	15
MARKEDSLØSNINGEN	16
LOVREGULERING.....	18
REVISORLOVEN	22
REVISORLOVENS FORMÅL	22
NYDANNELSERNE I REVISORLOVEN	23
REVISORLOVENS § 11	28
OPBYGNING.....	30
TYPER AF TRUSLER, SOM KAN BRINGE REVISORS UAFHÆNGIGHED I FARE	32
PERSONLIGE OG ØKONOMISKE INTERESSER MELLEM REVISOR OG KLIENT	33
FAMILIÆRE TILKNYTNINGER MELLEM REVISOR OG KLIENT	33
<i>Familiekredsen</i>	33
<i>Erklæringsteamet</i>	35
ØKONOMISKE INTERESSER MELLEM REVISOR OG KLIENT	39
<i>Låneforhold</i>	40
<i>Nærtståendes aflønning fra erklæringsklient</i>	41
<i>Ejerskab</i>	42
<i>Responsumsag nr. 1058</i>	45
VENSKABELIGE RELATIONER MELLEM REVISOR OG KLIENT	48
<i>Retningslinier for revisors etiske adfærd</i>	49
<i>Sondring af gråzoneområder via praktiske eksempler</i>	50
OVERBLIK	53
DELKONKLUSION	54
SELVREVISION	56
EGENKONTROL-TRUSLEN	56
HVOR GÅR GRÆNSEN?.....	63
REGNSKABSUDARBEJDELSE	65
SKATTEMÆSSIG ASSISTANCE.....	67
<i>Overblik</i>	78
<i>Ikke særligt betydningsfulde virksomheder</i>	79
KONCERNREGNSKABER	80
VURDERINGSTJENESTER.....	81
<i>Vurderingstjenester i ikke særligt betydningsfulde virksomheder</i>	83
ERKLÆRINGSKLIENTER, DER IKKE ER SÆRLIGT BETYDNINGSFULDE VIRKSOMHEDER	87
EMPIRISK UNDERSØGELSE AF REVISORS DOBBELTROLLE	88
<i>Arten af rådgivningsydelse</i>	89
<i>Omfanget af rådgivning</i>	90
<i>Responsumsag nr. 1052</i>	91
DELKONKLUSION	92

ROTATIONSPLIGT	96
FØRSTEGANGSANVENDELSE AF ROTATIONSPLIGTEN	99
ROTATIONSPLIGTENS KONSEKVENSER FOR REVISOR	102
DELKONKLUSION	106
NYE TILTAG.....	107
PERSPEKTIVERING	112
DE DANSKE UAFHÆNGIGHEDSREGLER CONTRA DE AMERIKANSKE.....	112
REVISORBRANCHENS MULIGHED FOR AT TILTRÆKKE ARBEJDSKRAFT I FREMTIDEN	117
KONKLUSION	119
LITTERATURLISTE.....	125
BILAG 1 – DEFINITIONER	128
<i>Revisor</i>	128
<i>Uafhængighed</i>	128
<i>Erklæringsopgave</i>	128
<i>Erklæringsklient</i>	129
<i>Erklæringsteam</i>	129

FIGURFORTEGNELSE

FIGUR 1 – BRAINSTORM	10
FIGUR 2 – AGENTTEORIEN (DANSKE FORHOLD)	14
FIGUR 3 – REGNSKABSBRUGERE	14
FIGUR 4 – REVISORERHVERVETS REGULERING.....	18
FIGUR 5 – PERSONER OMFATTET AF UAFHÆNGIGHEDSREGLERNE	34
FIGUR 6 – LÅNEFORHOLD	40
FIGUR 7 – FÆLLES EJERSKAB MELLEM REVISOR OG KLIENT	43
FIGUR 8 – REVISOR I KONCERNFORHOLD	44
FIGUR 9 – UDDRAG AF HANDLINGSFORLØB	46
FIGUR 10 – REVISORLOVENS § 11, STK. 2.....	53
FIGUR 11 – REVISORS DOBBELTROLLE.....	58

TABELFORTEGNELSE

TABEL 1 – TRUSLER MOD REVISORS UAFHÆNGIGHED	32
TABEL 2 – CHECKLISTE.....	37
TABEL 3 – FSR'S FORTOLKNING AF REVISORS ASSISTANCE MED SKATTEREGNSKABET	71
TABEL 4 – TILLADTE ASSISTANCEYDELSER	73
TABEL 5 – IKKE-TILLADTE ASSISTANCEYDELSER.....	75
TABEL 6 – FORFATTERNES FORTOLKNING AF REVISORLOVEN.....	78
TABEL 7 – HENSIGTSMÆSSIG LOVREGULERING IFØLGE FORFATTERNE	79
TABEL 8 – REVISORS UAFHÆNGIGHED I FORHOLD TIL REGNSKABSKLASSE	87
TABEL 9 – MANGLENDE UAFHÆNGIGHED SOM FØLGE AF SALG AF RÅDGIVNINGSYDELSER	90
TABEL 10 – EKSEMPEL PÅ IKRAFTTRÆDELSEREGLERNES KONSEKVENNS VED ROTATION	102

RESUMÉ

Denne afhandling er skrevet som afslutning på cand.merc.aud. studiet ved Aalborg Universitet. Afhandlingen omhandler revisors uafhængighed overfor erklæringsklienter og er skrevet med udgangspunkt i revisorloven af 2003.

Regelsættet omkring revisors uafhængighed skal i Danmark primært findes i revisorlovens § 11 samt i Retningslinier for revisors etiske adfærd. I denne afhandling vil vi redegøre for nogle af de væsentligste områder indenfor uafhængighedsproblematikken samt komme med vores vurderinger og holdninger hertil. Vi vil ligge fokus i afhandlingen på følgende tre hovedområder:

- Personlige og økonomiske relationer mellem revisor og klient
- Risiko for selvrevision
- Revisors rotationspligt

Det er vigtigt for samfundet at have uafhængige revisorer. Årsagen hertil er blandt andet, at virksomhedernes årsrapport bliver brugt i stort omfang af långivere, investorer, kreditorer mv. når virksomheden skal vurderes. Det er således essentielt for revisorbranchen at opretholde sin uafhængighed for, at branchen kan bevare sin berettigelse.

En af nyskabelserne med revisorloven af

This thesis is made as a final paper of the cand.merc.aud. study at Aalborg University. The thesis describes the independence of the auditor in relation to clients and is written in the light of Revisorloven (the Danish Auditors Act) of 2003.

The legislation concerning independence of the auditors in Denmark is primarily found in Revisorlovens § 11 and in Code of Ethics for Auditors. Our purpose with this thesis is to deal with some of the most essential areas within the problems of independence and come up with our appraisals and attitudes. We will focus on the following three main areas:

- Personal and economic relations between auditor and client
- Risk of self-review
- Partner rotation

Independent auditors are important to the society, because the annual reports of companies are used in a great extent by lenders, investors, creditors etc. in valuation of the companies. In this way it is essential for the auditor business to maintain the independency to retain its legitimacy.

An innovation within Revisorloven of 2003

2003 er, at revisors uafhængighed nu skal bedømmes ud fra synspunktet fra en velinformeret tredjemand.

Med indførslen af revisorloven af 2003 er revisors generelle uafhængighed blevet ophævet, forstået således at revisor i dag må udføre erhverv, som ikke relaterer sig til revisionsbranchen. Til gengæld er der i revisorloven af 2003 oplyst en række tilfælde, hvor revisor objektivt vil blive afhængig.

Familiemæssige og økonomiske relationer mellem revisor og klient er blandt de områder, hvor revisor kan være underlagt objektiv afhængighed. Den objektive afhængighed vedrører imidlertid kun revisors nærmeste familie som nævnt i revisorlovens § 11 stk. 2 nr. 1. Familie eller venner udenfor denne personkreds kan naturligvis også påvirke revisors uafhængighed, men det vil da skulle afgøres ud fra subjektive vurderinger.

Risiko for selvrevision kan opstå i mange sammenhænge. Det er primært virksomheder af særlig offentlig interesse, som er underlagt restriktive regler på dette område. Det kommer blandt andet til udtryk ved, at revisor ikke må assistere med udarbejdelsen af det regnskab, som hun skal erklære sig om. Dette medfører blandt andet, at såfremt erklæringsklienten ikke selv er i besiddelse af de faglige kompetencer, som kræves for

is that the independence of the auditor shall be judged from the point of view of a well informed third part.

With the introduction of Revisorloven of 2003 the “general independence” of the auditor has been repealed, meaning that the auditor is now allowed to carry out other professions, which does not relate to the auditing and assurance services. Instead Revisorloven of 2003 has a list of coincidences, in which the auditor objectively will be dependent.

Family and economic relations between auditor and client are among the areas, in which the auditor can be objectively dependent of the client. Objective independency however only concerns the immediate family of the auditor as mentioned in Revisorlovens § 11 stk. 2 nr. 1. Family or friends outside this list of persons are also able to affect the independence of the auditor. In these situations the auditor will have to make a subjective judgement to evaluate her independency.

The risk of self-review can appear in a number of connections. It is primarily the companies of public interest that must follow the restrictive legislation within this area. A consequence of the legislation is that the auditor is not allowed to assist the client by working out the annual report, of which she shall give an audit opinion. The results of this is, that in case the client is not able to work out the report by herself, because of lack of

at kunne overholde regnskabslovgivningens krav til regnskabsopstilling, må klienten entrere med en anden revisor end den underskrivende til at assistere med udarbejdelsen af regnskabet.

Risikoen for selvrevision findes også på skatteområdet, ligeledes primært for virksomheder af særlig offentlig interesse. Der er efter vores opfattelse uenighed i revisorbranchen om, hvorvidt revisor må assistere med udarbejdelsen af skatteopgørelser for klienten, såfremt disse skattemæssige opgørelser indgår i det regnskab, som revisor skal erklære sig om. Vi fortolker reglerne således, at revisor i denne situation vil blive afhængig som følge af selvrevision.

Med revisorloven af 2003 blev rotationspligten indført for første gang i dansk revisorlovgivning. Rotationspligten indebærer at den revisor, som skriver under på regnskaber for virksomheder af særlig offentligt interesse maksimalt kan underskrive på regnskabet 7 år i træk. Herefter skal den pågældende revisor afstå fra at udføre opgaver for klienten, såvel erklærings- som ikke erklæringsopgaver, ligesom den pågældende revisor ikke må indgå i erklæringsteamet på klienten i de to år. Disse regler er indført for at modvirke den familiaritetstrussel, som ligger i, at revisor gennem for lang tids tilknytning kan opnå for tætte bånd til klienten.

professional skills, the client will be forced to hire a second auditor to assist working out the report.

The risk of self-review is seen in the tax service area as well and primarily within the companies of public interest. From our point of view there is a disagreement in the auditor business whether the auditor can assist the client by working out tax-reports, when these reports are included in the annual report, of which the auditor shall express an audit opinion. We interpret the rules in a restrictive manner, and believe that the auditor in this case will be dependent of the client.

Partner rotation is for the first time introduced in Denmark with the implementation of Revisorloven of 2003. Partner rotation include, that the auditor who sign the annual report of a client of public interest, cannot sign the report for more than 7 years in a row. After this period the concerned auditor is not allowed to do any kind of assignments for the client or to participate in the auditor team, in a two year time period. These rules are made to ensure that the threat of familiarity between auditor and client, because of too long business relationship, will be eliminated.

Indledning

Med det seneste årtis store erhvervsskandaler er der kommet fornyet fokus på revisors uafhængighed i forbindelse med udførelse af erklæringsopgaver for klienter – såvel i Danmark som i udlandet. Dette har blandt andet udmøntet sig i en opdatering af revisorloven, således at den modsvarer tidens og samfundets krav til revisorerne.

I tiden op til og efter vedtagelsen af revisorloven blev der skrevet og talt meget om indholdet heraf. Et af de store debattemner var bestemmelserne om revisors uafhængighed og mange ønskede at give deres besyv med på, hvordan de mente revisors uafhængighed skulle komme til udtryk. Overordnet set er det vores vurdering, at de fleste var tilfredse med udfaldet af forhandlingerne og indholdet af den nye revisorlov.

En af hjørnesteenene i ændringerne af reglerne omkring revisors uafhængighed er, at bedømmelsen af uafhængigheden skal vurderes ud fra synspunktet fra en velinformeret tredjemand. Man har således tvunget revisor til at "sætte sig over på den anden side af bordet" og vurdere sin egen uafhængighed objektivt.

Uafhængighedsreglerne berører alle revisorer hverdag, hvilket vi mener, er positivt, idet det er revisors uafhængighed, som bærer hele fundamentet for revisors rolle med afgivelse af erklæringer overfor omverdenen. Vi ønsker med denne opgave at bidrage dels til forståelsen og fortolkningen af uafhængighedsreglerne i revisorloven, samt at komme med vores bud på eventuelle uhensigtsmæssigheder eller forslag til forbedringer i de gældende regler.

God læselyst!

Problemformulering

Vi ønsker med denne opgave at foretage en dybdegående gennemgang og vurdering af centrale områder i revisorlovens § 11 omhandlende revisors uafhængighed i forbindelse med erklæringsafgivelse overfor klienter.

Motivationen for at skrive denne afhandling er, at vi via vort daglige arbejde som revisorer ofte bliver mødt med uafhængighedsproblematikken – og dermed bliver tvunget til at tage stilling til den. Vi vil derfor forsøge at opnå en dybere forståelse af uafhængighedsreglerne samt vurdere anvendeligheden heraf – både til gavn for os selv og for læseren af denne afhandling.

Til afdækning af afhandlingens problemstillinger vil vi tage udgangspunkt i nedenstående hovedspørgsmål:

- Er revisorlovens § 11 anvendelig for revisor, klient og regnskabsbruger til at sikre og forstå revisors uafhængighed overfor erklæringsklienten?

For at kunne fremkomme med en konklusion på dette spørgsmål, vil vi foretage en vurdering af, hvorvidt reglerne i revisorlovens § 11 er restriktive nok til at sikre den nødvendige uafhængighed mellem revisor og klient. Samtidig vil vi tilsvarende vurdere, om der findes områder indenfor uafhængighedsreglerne, der er så restriktive, at de sætter en begrænsning i klientens mulighed for at udnytte revisors kompetencer og viden således, at der opstår et samfundsmæssigt tab.

For at øge vores muligheder for at kunne bibringe nye synspunkter og fortolkningsbidrag til uafhængighedsdebatten, vil vi i den udstrækning vi finder det hensigtsmæssigt, koncentrere os om ”gråzoneområderne” indenfor uafhængighedsreglerne. Dette skal ses i lyset af, at de gældende regler angiver en række tilfælde, hvor revisor objektivt vil være afhængig af klienten, men samtidig er der mange områder, hvor det vil være revisors subjektive vurderinger, som afgør uafhængigheden – såkaldte ”gråzoneområder”.

Vi har udvalgt tre områder fra revisorlovens § 11, som vi mener, udgør hovedessensen i uafhængighedsproblematikken. Disse områder er:

- Personlige og økonomiske relationer mellem revisor og klient
- Risiko for selvrevision
- Revisors rotationspligt

Ved at foretage en dybdegående gennemgang og kritisk vurdering af disse områder, mener vi at kunne danne en konklusion på afhandlingens hovedspørgsmål.

Metodevalg

I nærværende afsnit vil vi kort redegøre for afhandlingens opbygning, samt hvilke områder vi ønsker at lægge særlig vægt på i afhandlingen.

Afhandlingen vil overordnet bestå af tre dele. Først vil vi belyse samfundets behov for at have uafhængige revisorer, da dette er fundamentet for revisorprofessionen. Denne del betragtes som værende en teoretisk tilgang til vores emne, og vi anslår den til at vægte med ca. 10%. Efter en teoretisk gennemgang vil vi omtale de væsentligste ændringer, der blev en konsekvens af den nye revisorlov fra 2003. I forlængelse heraf vil vi redegøre for revisorlovens § 11. Herefter vil vi gå i dybden med de områder i revisorlovens § 11, som er omtalt under problemformuleringen, og som skal udgøre den væsentligste del af afhandlingen. Denne del vil udgøre essensen af afhandlingen og dermed vægte ca. 80%. Her vil vi fortolke lovmateriale og anden regulering, artikler, empiriske undersøgelser, responsa mv. med det formål, at diskutere hvorvidt revisors uafhængighed er tilstrækkeligt sikret. Vi vil argumentere for vores egen holdning til varetagelsen af revisors uafhængighed gennem hele afhandlingen, og hvordan vi mener, at revisors uafhængighed sikres bedst muligt. Vi vil afslutningsvis i perspektivering drage relationer til de amerikanske SEC-regler omkring revisors uafhængighed og redegøre for eventuelle forskelle. Endvidere vil vi vurdere revisorbranchens mulighed for at tiltrække arbejdskraft i fremtiden, såfremt reglerne om uafhængighed skærpes så meget, at revisors arbejdsområde indsnævres. Perspektivering vil vi vægte med ca. 10%.

Afhandlingen er skrevet på cand.merc.aud. uddannelsen, hvorfor den vil henvende sig til brugere på dette niveau. Der vil således løbende i opgaven blive anvendt termer og begreber, som det forudsættes at læseren kender uden yderligere forklaringer. For at imødekomme eventuelle begrebsforvirringer samt lette overskueligheden hos læseren, vil vi i bilag 1 komme med en kort beskrivelse og redegørelse for de mest anvendte og essentielle begreber. Vi henviser desuden til Retningslinier for revisors etiske adfærd, hvor en længere række begreber er defineret.

Afhandlingen er gennemgående skrevet og behandlet i samarbejde mellem de to forfattere, hvorfor det ikke af de enkelte afsnit vil fremgå, hvilken af de to forfattere der er ansvarlig herfor.

Vi har som forfattere til denne afhandling to vidt forskellige baggrunde. Den ene forfatter har arbejdet i revisorbranchen i 7 år, og har gennemført HD-studiet, som er en mere praktisk

orienteret uddannelse. Den anden forfatter har gennemført HA-studiet, som er en teoretisk orienteret uddannelse, og har først for nyligt stiftet bekendtskab med de mere praktiske forhold. Inden vi påbegyndte afhandlingen har vi diskuteret, hvordan disse forskelle ville påvirke vores arbejde med afhandlingen. Vi var og er stadig enige om, at det er en fordel, som vi vil udnytte ved at opnå mere alsidige diskussioner. Derudover vil vi have mulighed for at supplere hinanden på baggrund af vores forskellige tilgangsvinkler til emnet.

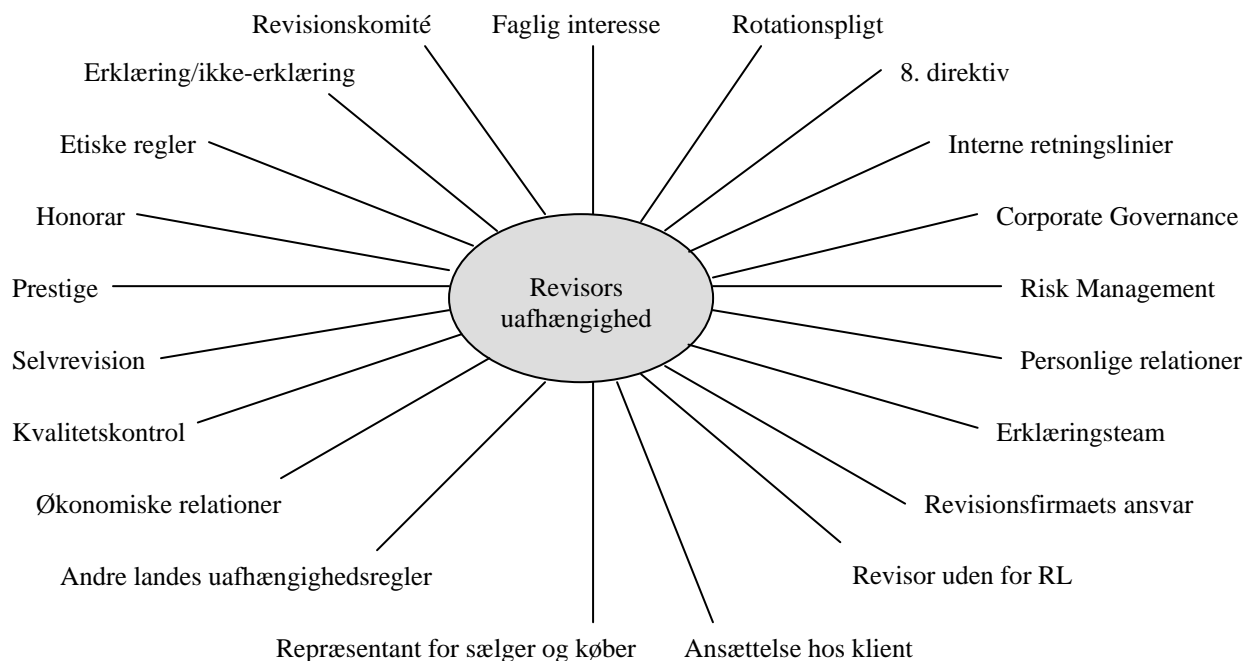
Afgrænsning

I dette afsnit vil vi argumentere for de områder i revisorlovens § 11, som vi vil fokusere på i afhandlingen, samt begrunde fravalget af andre aktuelle områder inden for revisors uafhængighed.

Afhandlingen har sit udgangspunkt i revisorlovens § 11 – reglerne omkring revisors uafhængighed. Vi har valgt at indsnævre os til dette forholdsvis begrænsede område i revisorloven, idet vi ønsker en dybdegående behandling af revisors uafhængighed, frem for en overfladisk behandling af hele revisorloven.

Nedenstående figur skal illustrere de tanker, som vi har gjort os omkring afgrænsningen af opgaven.

Figur 1 – Brainstorm

Kilde: Egen tilvirkning

Som det ses af ovenstående figur, har vi diskuteret potentielle områder, der kunne blive genstand for afhandlingen. Vi har valgt følgende områder, som vi primært ønsker at arbejde videre med i afhandlingen:

- Personlige og økonomiske relationer
- Risiko for selvrevision
- Revisors rotationspligt

I vores arbejde med ovenstående tre områder inden for revisors uafhængighed, vil vi berøre mange af de andre områder, som fremgår af vores brainstorm. Årsagen hertil er, at områderne ikke kan behandles isoleret. De ovenstående tre områder udgør efter vores mening det essentielle i revisorlovens § 11, og relaterer sig dermed til mange af de aspekter, som fremgår af figuren. Grunden til at vi alligevel vælger denne afgrænsning er, at vi ønsker en struktureret opgave, hvilket vi mener bedst opnås ved at have et fast udgangspunkt for vores videre arbejde med afhandlingen.

Vi er velvidende om, at reglerne omkring revisors rotationspligt fremgår af revisorlovens § 10, og dermed som udgangspunkt ligger uden for reglerne omkring revisors uafhængighed. Vi anser rotationspligten for at udgøre et væsentligt aspekt af uafhængighedsproblematikken, og med de nye krav til revisorerne, mener vi, at det er relevant at behandle dette område i afhandlingen.

Uafhængige revisorers betydning for samfundet

I dette afsnit vil vi belyse samfundets behov for at have uafhængige revisorer. Dette vil vi gøre ved at tage udgangspunkt i agentteorien og hvilke motiver, der i sin tid førte til en regulering af revisorerhvervet, samt hvilke motiver der i dag ligger til grund for lovgivningen. Dernæst vil vi diskutere, hvorvidt tendensen til den større detailregulering som vi ser i dag, er fornuftig set ud fra en markedsløsning contra et reguleringsmæssigt perspektiv.

Revisorerhvervet som profession opstod for godt 100 år siden, og må derfor karakteriseres som værende af nyere dato. Behovet for revisorer opstod i 1800-tallet som en følge af industrialiseringen og det tiltagende demokrati. Industrialiseringen medførte selskabsdannelser og en større spredning i ejerkredsen samt større afstand mellem de personer, fysiske såvel som juridiske, der investerede og dem som forestod den daglige drift. Dette medførte et behov hos ejerkredsen for at få pålidelige informationer om driften af virksomheden. Demokratiseringen har medført et ønske om offentligt indblik i det danske erhvervsliv, da det har stor samfundsmæssig betydning. Dette forhold sammenholdt med den betydelige grad af fremmedfinansiering i erhvervsvirksomhederne har skabt et behov for økonomisk information fra disse virksomheder til de eksterne interessegrupper, blandt andet investorer, kreditorer og offentlige myndigheder¹.

Agentteorien

Ejerne og ledelsen af en virksomhed vil ikke altid have sammenfaldende interesser. Dette skaber et ønske for ejerne om at kontrollere ledelsen, da ledelsen forvalter ejernes indskud/formue. Det forhold at ejerne (principalerne) må føre tilsyn med og kontrol af de personer, som handler på principalernes vegne (agenterne) kaldes i teorien for ”agentteorien”. Ofte vil ledelsen ligge inde med betydeligt flere oplysninger end ejerne, idet de har adgang til virksomhedens interne regnskab og forestår den daglige drift. Dette skaber et informationsgab, også kaldet informationsasymmetri, mellem ledelsen og ejerne. Dette informationsgab giver ledelsen mulighed for at disponere efter egne interesser i strid med ejernes ønsker, og uden at ejerne er i stand til at opdage dette. Denne adfærd karakteriseres i økonomisk teori som ”moralisk hasard”². Det er disse forhold, som skaber behovet for, at ejerne må engagere nogen til på deres vegne at udføre kontrol med, at agentens dispositioner og rapporter er forsvarlige samt at ejernes interesser varetages. Det er her revisor kommer ind i billedet.

---

¹ Revisoransvar – side 19.

² Årsrapporten – teori og regulering – side 56.

Revisor skal være uafhængig af principalen og agenten. Revisor må være uafhængig af agenten, da principalen ellers ikke kan have den fornødne tillid til revisors arbejde. Derudover er det en forudsætning for værdiskabelsen for principalen, at revisor er faglig kompetent, da principalen ellers ikke med rette kan tillægge revisors arbejde nogen væsentlig værdi³. Uafhængigheden mellem principalen, revisor og agenten skal ses i lyset af revisors rolle som offentlighedens tillidsrepræsentant. Det betyder, at revisor skal varetage hensynet til virksomhedens omverden såsom myndigheder, kreditorer og investorer, som også har interesse i virksomheden.

Det er essentielt at være opmærksom på, at revisor ikke skal vurdere om ledelsens dispositioner har været optimale, så længe de befinder sig inden for ledelsens beføjelser. Denne opgave skal varetages af principalen, som på generalforsamlingen har mulighed for at give sin mening til kende eller vedtage at udskifte ledelsen.

I agentteorien anses revisors honorar for den omkostning, som principalen er villig til at betale for at få ført kontrol med agenten. Dog bør honoraret også ses som en andel af den nytteværdi, der skabes for principalen ved, at denne får et troværdigt beslutningsgrundlag, og ved at revisors erklæring skaber tillid blandt forretningsforbindelser, myndigheder mv.

I Danmark foreskriver lovgivningen, at revisor vælges af generalforsamlingen⁴, men i praksis sker indstillingen ofte af bestyrelsen/direktionen, og denne indstilling tages som overvejende hovedregel til følge af generalforsamlingen. Dette er ikke i tråd med agentteorien, da denne ligesom lovgivningen foreskriver, at det er principalen, som skal vælge revisor for at sikre revisors uafhængighed. At agentteorien ikke på klar og entydig måde reflekteres i dansk ret ses af erklæringsvejledningen, der definerer hvervgiver som den, der har bedt revisor om at udføre revision og afgive erklæring. Dette vil typisk være virksomhedens bestyrelse.

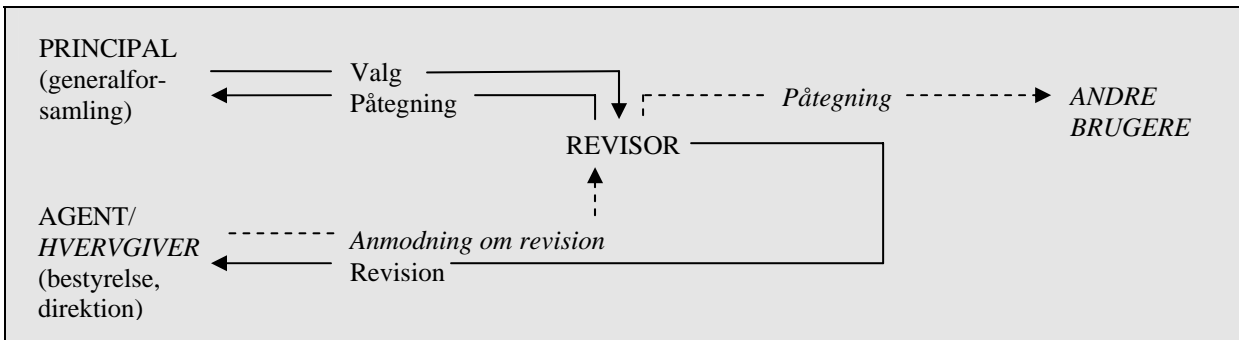
---

³ Revision – Koncept & teori – side 12.

⁴ Årsregnskabslovens § 61 a.

Den omtalte agentteori kan illustreres således:

Figur 2 – Agentteorien (danske forhold)

Kilde: Christensen, Mogens m.fl. – side 15, Revision – koncept & teori.

De stiplede linier og skrift i kursiv i ovenstående figur illustrerer de danske forhold. Det fremgår således af ovenstående figur, at revisors erklæringer/påtegninger ikke alene er til principalens brug ud fra en dansk synsvinkel. Internationalt er det i overvejende grad almindelig praksis at revisionspåtegningen kun stiles mod aktionærerne. I dansk ret er det alment accepteret, at der er en bredere kreds af regnskabsbrugere end blot aktionærerne, og at erklæringerne derfor skal tage hensyn hertil. Disse brugere udgør typisk:

Figur 3 – Regnskabsbrugere

Revisionspåtegninger:	Erklæringer på ikke reviderede regnskaber:	Øvrige erklæringer:	Rapporter:
<ul style="list-style-type: none"> - Virksomhedsdeltagere - Ansatte - Långivere - Leverandører - Kunder - Myndigheder - Pressen 	<ul style="list-style-type: none"> - Virksomhedsdeltagere - Ansatte - Långivere - Leverandører - Kunder - Myndigheder 	<ul style="list-style-type: none"> - Bestemte långivere - Ansatte - Investorer - Myndigheder - Tilskudsgivende organisationer 	<ul style="list-style-type: none"> - Virksomhedsdeltagere - Strategiske samarbejdspartnere - Bestemte långivere - Myndigheder

Kilde: Erklæringsvejledning – afsnit 1.2.

Den første lov om autoriserede revisorer kom i 1909. Selvom agentteorien er udviklet siden hen kan den bidrage til at forklare behovet for offentlig regulering. I dag findes reguleringen primært i revisorloven, revisionsstandarderne, Retningslinier for revisors etiske adfærd samt årsregnskabsloven⁵.

Agentteorien forklarer ikke, hvorfor regnskabsbrugere ud over aktionærerne ønsker, at virksomheden revideres af en uafhængig revisor, og kan derfor ikke alene begrunde

⁵ Revision – Koncept & teori – side 14.

revisorprofessionen. Derudover kan agentteorien ikke forklare behovet for lovpligtig revision, hvor der er tale om selskaber med eneaktionærer, der tillige udgør den faktiske ledelse.

Motiver til revisorlovgivningen

Udover den agentteoretiske forklaring på revisorprofessionen, må denne også ses som et produkt af samfundsudviklingen, som i Danmark formentlig er mere relevant, når behovet for revisorer skal begrundes⁶.

Initiativet til den første revisorlovgivning i 1909 opstod på baggrund af, at virksomhederne havde behov for fagkyndig assistance i forbindelsen med regnskabsaflæggelse, og at revisors tilstedeværelse kunne være med til at sikre en redelig regnskabsaflæggelse. Revisorlovgivningen indeholder ikke og har aldrig indeholdt en formålsparagraf, derfor må formålet med revisorlovgivningen og dennes udvikling søges i motiverne til lovgivningen. Lovgiverne har fastlagt, at et af formålene med revisorlovgivningen er, at forebygge og hindre misligheder. Revisor er almindeligvis den eksterne person, som kommer tættest på virksomheden, og har derfor en vis mulighed for at afdække besvigelser og fejl på trods af, at disse forbrydelser ofte søges skjult. Revisor har derfor mulighed for at reagere herpå, og på et tidligt tidspunkt advare omverdenen herom. Revisors "våben" i denne henseende er revisionspåtegningen samt revisionsprotokollen. Derudover vil revisors rådgivning medvirke til, at ledelsen i virksomheden ikke overtræder lovbestemmelser eller løber unødige risici. Disse forhold beskytter virksomhedens og samfundets værdier.

Et andet væsentligt aspekt ved motiverne til revisorlovgivningen er, at regnskaberne skal være troværdige. Revisors tilstedeværelse vil reducere fejl i regnskabsaflæggelsen samt mindske risikoen for regnskabsmanipulation, som når de forekommer typisk begås af ledelsen, da de sidder i en position, hvor deres integritet ofte tages for givet.

Endnu et formål med lovgivningen er virksomhedernes mulighed for at indhente regnskabskyndig assistance. Op gennem årene er omfanget af den lovgivning, som virksomhederne er pålagt at følge, blevet mere omfangsrig og kompleks. Dette ses tydeligt indenfor regnskabs-, økonomi-, skatte- samt selskabslovgivningen⁷. Denne tendens har ligeledes skabt fornyelse i revisorerhvervet, idet revisor også udfører rådgivning og assistance til sikring af, at ledelsen træffer beslutninger, der er hensigtsmæssige og lovmedholdelige. Revisors kompetence og indblik

---

⁶ Revision – Koncept & teori – side 15-16.

⁷ Revisoransvar – side 19.

i virksomheden vil ofte resultere i forbedringer og effektiviseringer, som bidrager til en positiv indtjening⁸.

Opsummering af formålet med revisorlovgivningen:

- Samfundets interesse i, at misligheder hindres, vanskeliggøres eller afsløres.
- Samfundets interesse i, at der aflægges retvisende, troværdige regnskaber.
- Samfundets interesse i, at der er kvalificeret bistand til rådighed for virksomhederne inden for revision, regnskabs- og skatteassistance samt økonomisk rådgivning m.m.⁹

Det kan på baggrund af ovenstående konkluderes, at der er et stort behov for uafhængige revisorer, da regnskabernes troværdighed er en nødvendighed både set ud fra virksomheden internt og eksternt. Regnskabet er internt ofte virksomhedens væsentligste beslutningsgrundlag, og fejlinformation kan derfor få fatale følger. Eksternt kan utroværdige regnskaber skabe så meget usikkerhed, at virksomheden ikke kan få tilført tilstrækkelig kapital, da investorernes risici forøges ud over det acceptable. Endelig kan kravet om aflæggelse af årsrapport og revision heraf, ses som et ønske om offentligt indblik i erhvervsvirksomhederne, da disse er fundamentale for vores velstand og velfærd, og derfor har stor samfundsmæssig betydning.

Markedsløsningen

I Danmark er revisorerhvervet reguleret gennem en række meget forskellige instrumenter af vidt forskellig gennemslagskraft¹⁰. Som et alternativ til denne regulering kan Folketinget vedtage, at markedsløsningen skal anvendes i Danmark. Markedsløsningen er karakteriseret ved, at det er markedets frie kræfter, herunder udbud og efterspørgsel, der fastlægger omfanget af revisionen. I dag anses revisors rådgivning og regnskabsmæssig assistance for underlagt markedsløsningen, da klienten selv bestemmer omfanget og vurderer behovet herfor.

Formålet med at anvende markedsløsningen kan anskues ud fra en økonomisk betragtning, idet omkostningerne ved revisionen kan stå i misforhold til virksomhedens størrelse. Folketinget har netop vedtaget at afskaffe revisionspligten for mindre virksomheder. Hermed ønsker lovgiver, at skabe bedre sammenhæng mellem nytte og omkostninger, og som konsekvens heraf lade revisionspligten ophøre med deraf følgende færre administrative byrder. Små virksomheder

---

⁸ Auditing and Assurance Services – side 4.

⁹ Revision – Koncept & teori – side 22.

¹⁰ Revisor – regulering & rapportering – side 8.

omfattet af regnskabsklasse B fritages for revisionspligten, hvis de i to på hinanden følgende regnskabsår på balancetidspunktet ikke overskrider to af følgende størrelser:

- En balancesum på 1,5 mio. kr.
- En nettoomsætning på 3 mio. kr.
- Et gennemsnitligt antal heltidsbeskæftigede i løbet af regnskabsåret på 12.

Selskaber med status af holdingselskab er dog stadig underlagt reglerne om lovpligtig revision.

Formålene med denne ændring, som er i takt med markedsløsningen, udover lettelse af administrative byrder er, at skabe bedre vilkår for virksomhedernes vækst og konkurrenceevne. Lovændringen forventes at indebære, at omkring 75.000 aktie- og anpartsselskaber fritages for revisionspligt, svarende til 58% af samtlige selskaber omfattet af regnskabsklasse B¹¹.

Allerede på baggrund af årsregnskabsloven i 2001 blev der indført en betinget regnskabspligt for de ca. 350.000 små, hovedsagligt personligt ejede virksomheder, der er omfattet af årsregnskabsloven. Denne betingede regnskabspligt indebærer, at virksomhederne frit kan vælge, om de ønsker at aflægge et eksternt regnskab. Såfremt de vælger, at aflægge et eksternt regnskab kræver loven dog, at reglerne for regnskabsklasse A overholdes, herunder generalklausulen ”et retvisende billede”. Det kan således konstateres, at der i årsregnskabsloven findes en modificeret form for markedsløsning. I dag er der jf. årsregnskabslovens § 135 krav om, at klasse B, C og D virksomheder skal aflægge en revideret årsrapport.

Når der skal argumenteres for anvendelsen af markedsløsningen, kan der henvises til at det i 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet sås, at de større virksomheder selv valgte at engagere en revisor til revision af regnskabet uden, at der gennem offentlig regulering var stillet krav herom. Dette var et udfald af efterspørgslen.

Risikoen ved den omfattende regulering, som vi har i Danmark er, at revisor ”ikke kan se skoven for bare træer”. Hermed menes, at revisor ikke formår at finde flere fejl og besvigelser, men tværtimod kommer til at bruge lang tid på at leve op til lovgivningens og standardernes krav. Det kan derfor diskuteres om den øgede detailregulering i form af omgængelsesregulering er gavnlig ud fra en cost-benefit betragtning.

---

¹¹ L 50 – afsnit 2.1.2.

Da revisionen vil påføre virksomheden merudgifter, vil begrundelsen for frivilligt at lade sin årsrapport revidere skulle søges i agentteorien, hvor principalens ønske om kontrol har givet sig udslag i f.eks. vedtægterne, hvor der er indført bestemmelser om, at årsrapporten skal revideres. Begrundelsen kan også findes i hvervgivers relation til tredjemand, da revisor kan tilføre regnskabet en øget troværdighed, som kan være udslagsgivende overfor aftaler med tredjemand. Der er ingen forskel på udførelsen af frivillig og lovpligtig revision.

Lovregulering

Som allerede nævnt er revisorerhvervet tæt reguleret gennem en række meget forskellige instrumenter. For at forstå denne regulering, vil der kort blive redegjort for de væsentligste instrumenter, idet deres retlige gennemslagskraft er vidt forskellig. Formålet er dels at belyse behovet for reguleringen, samt være et grundlæggende afsæt for forståelsen af de forskellige reguleringstyper som inddrages i afhandlingen.

Herunder er opstillet revisorerhvervets primære regulering i faldende rangorden:

Figur 4 – Revisorerhvervets regulering

- 8. direktiv (EU)
- Henstillinger om uafhængighed og kvalitetssikring (EU)
- Revisorloven og årsregnskabsloven (Folketinget)
- Erklæringsbekendtgørelsen m.fl. (E&S)
- Erklæringsvejledningen (E&S)
- Revisionsvejledninger/revisionsstandarder samt Retningslinier for revisors etiske adfærd (FSR)
- Internationale vejledninger (IFAC m.fl.)
- Domme (domstolene)
- Responsa (FSR/FRR)

Kilde: Lars Bo Langsted.

Som følge af at Danmark er medlem af EU gælder de retsakter, som udstedes af de kompetente fællesskabsmyndigheder også i Danmark. Forordningerne har umiddelbart bindende virkning for alle borgere og medlemsstater i EU, hvorimod direktiverne skal implementeres i national lovgivning for at opnå retsvirkning. Forordningerne har således forrang for dansk lovgivning. Formålet med den centrale regulering er blandt andet, at sikre ens regler ud fra et ønske om sammenlignelighed samt ud fra konkurrencemæssige faktorer. Dette skal medføre at de omstændigheder, der truer revisors uafhængighed fortolkes og behandles ens i hele EU. I det reviderede 8. direktiv (vedtaget 25. april 2006) er medlemsstaterne netop blevet pålagt at implementere krav i deres lovgivning omkring efteruddannelse, minimumshonorering, tavshedspligt, uafhængighed osv.

Henstillinger fra EU burde egentlig ikke placeres så højt i figuren, idet der blot er tale om en anbefaling fra EU. Årsagen til placeringen skal ses ud fra, at henstillinger oftest vil blive konverteret til et direktiv, såfremt medlemslandene ikke følger henstillingerne.

Revisorloven samt årsregnskabsloven har retskraft overfor alle, som befinder sig på dansk territorium. I tilfælde hvor to love kolliderer med hinanden, anvendes nogle almene anerkendte fortolkningsprincipper: lex posterior-, lex specialis- og lex superior-princippet¹². Der skal ikke redegøres nærmere for disse principper her.

Bekendtgørelser har til dels lovkraft. Dette er tilfældet, når de ligger inden for den i loven givne hjemmel. Vejledninger anses for at være et fortolkningsbidrag til at forstå bekendtgørelserne, som f.eks. erklæringsvejledningen.

Revisionsstandarderne som udstedes af FSR har ikke retskraft i Danmark, at de alligevel har stor betydning skyldes, at de anses for at udfylde den gældende lovgivning, ligesom de anses for at udgøre god revisorskik. Da det fremgår af revisorlovens § 2 stk. 2, at revisor skal overholde god revisorskik i forbindelse med udførelsen af de opgaver, der er omfattet af loven, det vil sige erklæringsopgaver, bliver revisionsstandarderne alligevel særligt betydningsfulde. Sanktionen ved ikke at overholde revisionsstandarderne er, at revisor som medlem af FSR kan ekskluderes samt indbringes for disciplinærnevnet¹³.

Fordelene ved denne omfattede regulering er, at regnskabsbrugerne kan have stor tillid til, at årsrapporterne er troværdige. Denne tillid kan opretholdes, fordi revisor er underlagt strenge uafhængighedskrav, jf. revisorlovens § 11 samt Retningslinier for revisors etiske adfærd, hvilket gør årsrapporten særdeles pålidelig. Uafhængighedsreglerne og problematikken heromkring behandles indgående senere i afhandlingen. Tilliden kan endvidere tillægges revisors faglige kompetence, herunder kravene til revisors uddannelse, erfaring samt regnskabskyndige indsigt. Virksomheder omfattet af revisionspligten kan således forvente kvalificeret revision, uanset hvilken statsautoriseret eller registreret revisor, der vælges.

Ved at opretholde den nuværende regulering er der gode muligheder for at drage revisor til ansvar, såfremt revisor ikke handler i overensstemmelse med reguleringen. Dette kan ske i form af erstatningsansvar, disciplinærsanktion og strafansvar¹⁴. Såfremt markedsløsningen skulle

---

¹² Revisor – regulering & rapportering – side 15.

¹³ Revisor – regulering & rapportering – side 8-20.

¹⁴ Revisoransvar – side 181.

anvendes, ville det være vanskeligt at drage revisor til ansvar, da lovgiver ikke som sådan vil være i stand til at konstatere en lovovertrædelse.

Svig, som ikke opdages af revisor, og konkurser fremhæves ofte som et resultat af manglende eller utilstrækkelig offentliggjort information. Det vil dog være fejlagtigt at tro, at svig og konkurser helt kan undgås ved at vælge regulering frem for markedsløsningen. Formålet med reguleringen er, at offentligheden på et tidligere tidspunkt vil blive gjort opmærksom på problemer i virksomhederne¹⁵. Endvidere vil revisors tilstedeværelse i virksomhederne virke forebyggende på kriminalitet, da der er større chance for, at denne bliver afsløret.

Endelig bliver sammenligneligheden på tværs af grænser til stadighed større på baggrund af den centrale regulering fra EU samt revisionsstandarderne og IAS'erne, som er et internationalt produkt udarbejdet af IFAC og IASB. Dette er en fordel for investorerne, da de således ikke nødvendigvis behøver at sætte sig ind i udenlandsk regulering.

Privatsektorreguleringen (FSR, IFAC, IASB mv.) har med indførelsen af de omfangsrige revisionsstandarder påvirket revisorerhvervet betydeligt. Formålet med privatsektorregulering er, at standarderne forholdsvis hurtigt kan tilpasse sig udviklingen. Derudover besidder de standardudstedende organer stor faglig ekspertise inden for revisorerhvervet. De nye revisionsstandarder har dog vist sig at være svære at implementere, da nogle af dem er meget komplekse og næppe særlig overskuelige for revisor¹⁶. Dette er især tilfældet i relation til danske forhold, hvor der er tale om mange mindre og mellemstore virksomheder.

Lovreguleringen er ligeledes et opgør med agentteorien. Risikoen for at ledelsen udnytter informationsasymmetrien, og tilbageholder negativ information eller forsinker offentliggørelsen af denne for at opretholde en høj markedsværdi på virksomhedens aktier mindskes ved revisors tilstedeværelse. Dette skaber således tryk for aktionærerne og giver dermed større muligheder for kapitaltilførsel.

En sidste ting, der kan nævnes, som taler for regulering er, at virksomhederne gennem revision ofte vælger at få assistance fra revisor til at beregne skatten, som for ikke-revisorer kan være vanskelig at beregne. Skatteregnskabet og selvangivelsen er ikke omfattet af revisionspligten. Den lovpligtige revision sigter således ikke på at tilgodese skattemyndighedernes behov¹⁷. Grunden til, at der alligevel kan blive tale om en fordel set fra skattemyndighedernes side er, at langt de fleste

---

¹⁵ Årsrapporten – teori og regulering – side 59.

¹⁶ Tendenser i ny international revisionsstandardisering – side 4.

¹⁷ L 50 – afsnit 2.1.2.

vælger revisors assistance, da revisor allerede er tilknyttet virksomheden. Dette fremgår da også indirekte af L 50, da det fremgår, at regeringen lægger vægt på, at en reduktion af revisionspligten ikke fører til øget skatteunddragelse. For at hindre dette, vil regeringen sørge for, at der er tilstrækkelige ressourcer til at håndtere det ekstra arbejde, der er forbundet med at sikre en betryggende kontrol. Ligeledes fremgår det, at kontrol- og resourceindsatsen skal sigtes på de mindre virksomheder, som vælger ikke at lade deres årsrapport revidere¹⁸.

Det kan konkluderes, at der er mange tungtvejende fordele, som taler for en regulering af revisorerhvervet. Vi mener, at fordelene klart opvejer ulemperne. Det eneste forhold ved reguleringen, som kan give vanskeligheder ud fra vores synspunkt, er den øgede detailregulering gennem implementeringen af de internationale revisionsstandarder, da de virker uoverkommelige samt svære at anvende på mindre virksomheder.

---

¹⁸ L 50 – afsnit 2.1.2.

Revisorloven

I nærværende afsnit vil vi redegøre for formålene med ændringen af revisorloven samt nyskabelserne heri, herunder hvilke konsekvenser det har medført for revisors uafhængighed.

Revisorloven ”Lov om statsautoriserede og registrerede revisorer” som vi kender den i dag, blev vedtaget den 22. april 2003. Mere specifikt blev loven vedtaget som lov nr. 302 af 30. april 2003 om statsautoriserede og registrerede revisorer¹⁹. Loven trådte i kraft 1. september 2003.

Revisorlovens formål

Det væsentligste formål med ændringerne af loven er ifølge bemærkningerne til lovforslaget at styrke revisorernes uafhængighed og samtidig hermed deres konkurrenceevne i forhold til udenlandske revisorer og indenlandske konsulentvirksomheder.

Styrkelsen af revisors uafhængighed er sket ved, at fokus sættes på den konkrete uafhængighed, når revisor beskæftiger sig med revisions- og andre erklæringsopgaver, det vil sige, når hun optræder som offentlighedens tillidsrepræsentant. Loven afgrænses således til revisors kerneområde, idet loven jf. revisorloven § 1 stk. 2 kun ”finder anvendelse ved revisors revision af regnskaber m.v. og supplerende beretninger samt ved afgivelse af erklæringer og rapporter, der i øvrigt kræves i henhold til lovgivningen eller ikke udelukkende er bestemt til hvervgivers eget brug”. Loven vælges afgrænset på denne måde, da det først er ved erklæringsafgivelse, at omverdenen får en særlig interesse i revisors arbejde, og derved også i revisors uafhængighed. På baggrund heraf er der af hensyn til offentligheden behov for at sikre, at revisor ikke lader sig påvirke af udenforstående interesser i sin opgavevaretagelse.

Hvad revisor herudover beskæftiger sig med reguleres ikke i den nye lov. Lovgiver har således valgt ikke at videreføre den generelle uafhængighedsbestemmelse, som indeholdt et generelt forbud mod, at revisor beskæftigede sig med opgaver udenfor revision af regnskaber mv. og supplerende beretninger samt rådgivning og assistance i forbindelse hermed og tilgrænsende områder²⁰.

Styrkelsen af revisors konkurrenceevne er afledt af ophøret omkring revisors generelle uafhængighed, idet revisionsvirksomhederne blandt andet får mulighed for at beskæftige sig med

---

¹⁹ Revisorloven med kommentarer – side 8.

²⁰ Revisorloven med kommentarer – side 8.

rådgivnings- og konsulentvirksomhed på samme vilkår som andre ”rene” rådgivnings- og konsulentvirksomheder²¹. Herved bliver danske revisorer ligestillet med deres europæiske kollegaer. En anden fordel er, at erhvervslivet får bedre mulighed for at udnytte den kompetence, der findes i mange revisionsvirksomheder. Behovet for afskaffelsen af den generelle uafhængighed skal også ses på baggrund af, at en større og større del af dansk erhvervsliv er involveret i handel med udlandet. Koncernvirksomheder har datterselskaber og filialer i mange lande såvel i som uden for EU, og derfor vil både revisionsdelen, den rådgivende del samt revisors assisterende funktion række ud over landets grænser. Der var med den generelle uafhængighedsbestemmelse i disse situationer være tilfælde, hvor danske virksomheder kunne få rådgivning af udenlandske revisorer, som deres egen revisor i Danmark ikke tidligere måtte tilbyde²².

Som det allerede fremgår af ovenstående, er der sket væsentlige ændringer i revisorloven, især omkring kravene til revisors uafhængighed, som er et af de mest centrale krav, der i loven stilles til revisor. Formålet har dels været at skabe regler, der harmonerer med de to EU-henstillinger omkring revisors uafhængighed og kvalitetssikring, samt skabe en revisorlov, der er fremtidssikret, således at senere lovændringer ikke vil medføre behov for gennemgribende ændringer²³.

Nydannelserne i Revisorloven

Vi vil i dette afsnit skabe et overblik over nydannelserne i revisorloven. Dernæst vil vi kort redegøre for disse.

Nydannelserne i revisorloven omfatter følgende²⁴:

- a) De to revisorlove samles i én lov, der omfatter såvel statsautoriserede som registrerede revisorer.
- b) Loven regulerer alene erklæringsafgivelse (RL § 1 stk. 2).
- c) Revisors uafhængighed sikres gennem regler om konkret uafhængighed (RL § 11).
- d) Der indføres regler om intern rotation (RL § 10 stk. 2).
- e) Regler om ejerskab af revisionsvirksomheder ændres (RL § 12).
- f) Regler om vederlag justeres (RL § 13).
- g) Der indføres lovbestemt, obligatorisk kvalitetskontrol via et uafhængigt Revisortilsyn

---

²¹ Dygtighed gør det ikke alene.

²² Betænkning fra Revisorkommissionen – side 38-39.

²³ Betænkning fra Revisorkommissionen – side 56.

²⁴ Kommentarer til revisorloven – side 10-12.

(RL §§ 14-17).

h) Der indføres handlepligt for revisorer ved opdagelse af grov kriminalitet

(RL § 10 stk. 5-7).

a) De to revisorlove samles i én fælles lov:

Da bestemmelserne i de to tidligere love – lov om statsautoriserede revisorer og lov om registrerede revisorer stort set var identiske, fandtes det hensigtsmæssigt at forenkle revisorloven, således at der fremover kun skulle være ét gældende regelsæt. Derudover blev de to disciplinærnævn sammenlagt til et nævn, som begge grupper af revisorer nu kan indbringes for. Endvidere anvendes betegnelsen ”beskikkelse” for begge revisorgrupper som fælles betegnelse for den handling, hvorved rettigheden til at blive henholdsvis statsautoriseret og registreret revisor opnås.

Regelforenklingen medfører ingen realitetsændringer i retsstillingen for de to grupper revisorer. Der vil fortsat være tale om revisorer med forskelligt uddannelsesniveau.

b) Loven regulerer alene revisors erklæringsafgivelse:

Som nævnt ovenfor regulerer den nye revisorlov kun revisors revision af regnskaber mv. og supplerende beretninger, samt i øvrigt revisors afgivelse af erklæringer og rapporter, der kræves i henhold til lovgivningen eller ikke udelukkende er til hvervgivers eget brug. Loven regulerer således ikke længere grænserne for revisors virksomhed, men i stedet de områder, der er af betydning for revisors uafhængighed og virke som offentlighedens tillidsrepræsentant. Det er vigtigt at være opmærksom på, at fx varetagelsen af rådgivnings- eller konsulentopgaver uden for revisors normale forretningsområde ikke længere vil være dækket af den obligatoriske forsikring, ligesom disse opgaver ej heller vil være omfattet af reglerne omkring kvalitetssikring og disciplinærsystemets kompetence. Dette betyder, at revisor konkurrerer på samme vilkår som andre udøvere indenfor rådgivning, konsulentydelse mv²⁵.

Revisor kan efter afskaffelsen af bestemmelsen om generel uafhængighed frit tage ansættelse i andre virksomheder, dog må revisor kun udføre revision og afgive erklæringer i regi af en revisionsvirksomhed.

Den valgte reguleringsform er i overensstemmelse med anbefalingen i EU-henstillingen om revisors uafhængighed. EU-henstillingen omhandler alene lovpligtig revision og dermed ikke al revisors erklæringsafgivelse. Revisorkommissionen har foreslået, og Folketinget har vedtaget, at

---

²⁵ Folketinget har vedtaget den ny revisorlov.

loven i Danmark skal omfatte alle de situationer, hvor revisor optræder som offentlighedens tillidsrepræsentant jf. revisorlovens § 1 stk. 2. Herved undgås fortolkningstvivil.

c) Regler om konkret uafhængighed:

Som nævnt under formålene med revisorloven, er den generelle uafhængighed nu afskaffet, og revisor bestemmer derfor selv, hvad hun i øvrigt ønsker at beskæftige sig med. Det betyder, at revisor ved påtagelsen af en opgave, konkret må vurdere, om der er risiko for at lade sig styre af uvedkommende interesser. Som en ekstra sikkerhed for, at denne vurdering foretages, stiller loven krav om, at den enkelte revisionsvirksomhed skal have opstillet interne retningslinier for vurdering af uafhængigheden, samt hvordan denne vurdering skal ske. Ved Revisortilsynets kvalitetskontrol vil det blive påset, om disse retningslinier foreligger, om de er tilstrækkelige og om de følges.

I forbindelse med ændringerne af revisorloven har FSR tilpasset sine vedtægter. Den generelle uafhængighed er således ophævet i revisorloven, men i en vis grad bibeholdt i FSR's vedtægter. Det er på baggrund heraf en betingelse for medlemskab af FSR, at der i revisionsvirksomheden kun udøves:

- Opgaver omfattet af revisorloven.
- Rådgivning og assistance inden for områder, som naturligt ligger inden for revisionsvirksomhedens arbejdsområder, og som er dækket af statsautoriserede revisors uddannelse eller af revisionsvirksomhedens øvrige kompetencer.

Erhvervsudøvelse udover de nævnte punkter, skal foregå udenfor revisionsvirksomheden, såfremt FSR's vedtægter skal overholdes. De enkelte revisionsfirmaer kan fastsætte deres egne interne retningslinier, såfremt en skærpelse er ønsket i forhold til revisorlovens uafhængighedsparagraf.

Der er endvidere foretaget en række stramninger med udgangspunkt i kravene i EU-henstillingen om revisors uafhængighed. Reglerne omkring uafhængighed skal ses i sammenhæng med reglerne om intern rotation, ejerskab, vederlag og kvalitetssikring, idet alle disse bestemmelser har til formål at styrke revisors uafhængighed ved erklæringsafgivelse.

d) Intern rotation i visse virksomheder:

Indførelsen af obligatorisk rotation i blandt andet børsnoterede og finansielle virksomheder skal sikre revisors uafhængighed. Formålet med bestemmelsen er at undgå, at den underskrivende revisor får et for tæt forhold til den klient, der skal revideres. Udskiftningen skal ske minimum hvert 7. år, og den revisor som er udskiftet, må ikke i de to følgende år vende tilbage til

revisionsklienten. Udskiftningen kan ske med en anden revisor fra samme revisionsfirma. Reglerne omkring intern rotation samt problemstillinger i relation hertil behandles senere i afhandlingen.

e) Regler om ejerskab i revisionsvirksomheder:

Reglerne om ejerskab skal sikre, at revisor ikke underlægges instruktionsbeføjelser fra ikke-revisorer, når revisor udfører opgaver som offentlighedens tillidsrepræsentant. Den nye lov kræver således, at revisorer har majoriteten af stemmerettighederne i revisionsvirksomhederne. De øvrige kapital- og stemmeandele kan ejes af andre end revisorer jf. revisorlovens § 12. Der er dog for personer, som ikke er ansat i virksomheden en maksimumgrænse på 5%.

f) Regler om vederlag:

Reglerne om at revisionsvirksomheden ikke må have en større andel af sin omsætning end 20% fra en klient videreføres uændret, ligesom vederlaget skal anses for at være rimeligt. Det fastslås i den nye lov, at markedsprisen skal lægges til grund ved forståelsen af et rimeligt vederlag.

Reglerne om revisors vederlag for andre ydelser er blevet liberaliseret. Det betyder, at der ikke er nogen grænser for, hvor stor en andel rådgivningen må udgøre af den samlede omsætning, så længe der kun ydes rådgivning og ikke revision. Der er således intet til hinder for, at revisor i en situation, hvor der ikke samtidig leveres erklæringsydelser til samme klient benytter sig af betalingsformen ”good cure – good pay” eller ”no cure – no pay”. Denne betalingsform omfatter tilfælde, hvor honoraret gøres afhængigt af det udførte arbejde, fx en procentdel af klientens besparelser. Honoraret må ikke gøres afhængigt, hvis en anden revisor i revisionsvirksomheden udfører erklæringsopgaver for den samme klient.

Er der tale om en ”blandet” situation, hvor revisor både erklærer sig om en klient og modtager vederlag for andre ydelser fra klienten, medregnes hele vederlaget, når det skal afgøres om klientens andel af revisionsvirksomhedens omsætning udgør 20% eller derover. Der er ikke i denne situation mulighed for at anvende resultatafhængig vederlæggelse. Reglen er skærpet i forhold til EU-henstillingen om revisors uafhængighed. Årsagen hertil er, at lovgiver vil sikre revisors synlige uafhængighed, således der ikke kan opstå tvivl herom. Alternativet ville være, som det fremgår af EU-henstillingen, at revisor selv skulle vurdere situationen og eventuelt tage forholdsregler for at sikre sin uafhængighed.

g) Obligatorisk kvalitetskontrol via et uafhængigt Revisortilsyn:

Med indførslen af loven etableredes der et uafhængigt Revisortilsyn, som har fået til opgave at forestå revisionsvirksomhedernes eksterne kvalitetskontrol. Som noget nyt omfatter denne

kvalitetskontrol alle statsautoriserede og registrerede revisorer, uanset om de er medlem af en brancheorganisation. Tidligere har FSR og FRR haft deres egne foreningsbaserede kvalitetskontroller. Ved kvalitetskontrollerne påses det, at revisionsvirksomheden har opstillet de fornødne retningslinier, som sikrer, at revisor inden denne påtager sig en opgave har vurderet, om den fornødne uafhængighed foreligger i den konkrete situation, samt at revisor i øvrigt lever op til lovgivningens krav.

h) Revisors handlepligt ved opdagelsen af grov økonomisk kriminalitet:

I 2002 blev hvidvaskningsloven udvidet således, at revisor nu er omfattet af en ubetinget indberetningspligt, såfremt revisor får mistanke om, at der i en klientvirksomhed hvidvaskes penge.

Ud over denne bestemmelse fremgår det af den nye revisorlov, at såfremt revisor indser, at der er begået/eller der begås økonomisk kriminalitet af grov karakter eller for betydelige beløb, skal revisor underrette ledelsen herom. Har ledelsen ikke inden for 14 dage dokumenteret overfor revisor, at de har bragt det ulovlige forhold til ophør og rådet bod på kriminaliteten, skal revisor underrette statsadvokaten for særlig økonomisk kriminalitet herom. Bestemmelsen gælder i alle de tilfælde, hvor revisor udfører revision, det vil sige, såvel lovpligtig som frivillig revision.

Som udgangspunkt skal revisor ikke fratænde i en sådan situation, da det strider mod god revisorskik, idet omverdenen har krav på at få af vide, hvad der foregår i virksomheden.

Formålet med bestemmelsen er at fremrykke revisors reaktionspligt, så regnskabsbrugerne bliver advaret om ulovlighederne. Revisor er stadig pligtig til at anføre forholdet i revisionspåtegningen under supplerende oplysninger, selvom der foretages en indberetning til statsadvokaten for særlig økonomisk kriminalitet.

Revisorloven er nu snart 3 år gammel, og derfor er flere af lovens gråzoneområder kommet frem i lyset. Der er blandt andet konstateret utilsigtede problemer i relation til revisors assistance på selvangivelsesområdet for de i loven definerede ”særligt betydningsfulde virksomheder”. Vi vil senere i afhandlingen komme ind på nogle af de gråzoneområder, som vi finder mest interessante.

Generelt anses den nye revisorlov for at være international og fremadrettet. Derudover stiller loven betydelige krav til revisorbranchen, som branchen har taget til sig og indrettet sig efter med det formål at sikre, at revisorerne også fremover tillægges stor tillid fra omverdenen.

Revisorlovens § 11

I dette afsnit vil vi citere § 11 fra revisorloven med det formål at skabe overblik for læseren, idet vi vil behandle udvalgte områder i § 11 særskilt i de efterfølgende afsnit. Til sidst i afsnittet vil vi kort omtale opbygningen af revisorlovens § 11.

§ 11. Revisor må ikke udføre opgaver som omhandlet i § 1 stk. 2, når der foreligger omstændigheder, der er egnet til at vække tvivl hos en velinformeret tredjemand om revisors uafhængighed.

Stk. 2. Omstændigheder som nævnt i stk. 1 foreligger altid, når:

- 1) Revisor eller andre personer i revisionsvirksomheden, der er knyttet til opgaven eller kontrollerer dennes udførelse, gennem tætte familiemæssige bånd er knyttet til personer, der udøver bestemmende indflydelse på, bestrider ledelsesmæssige opgaver for eller har ansvaret for økonomiske relationer hos den, som har ønsket erklæringen afgivet, eller som er genstand for erklæringen. Sådanne bånd vil altid foreligge ved ægteskab, ved faste samlivsforhold, ved adoptiv- eller plejeforhold og ved slægtskab i op eller nedstigende linje til og med forældre og børn eller sidelinjen til og med søskende.*
- 2) Ægtefællen, den fast samlevende, forældre eller børn til revisor eller til andre personer i revisionsvirksomheden, der er knyttet til opgaven eller kontrollerer dennes udførelse, i øvrigt har mere end en ubetydelig økonomisk interesse i den virksomhed, om hvis forhold erklæringen ønskes afgivet.*
- 3) Revisor eller andre personer i revisionsvirksomheden, der er knyttet til opgaven eller kontrollerer dennes udførelse, er eller inden for de seneste 2 år har været ansat i eller medlem af ledelsen i eller på et hvilket som helst niveau træffer eller har truffet beslutninger for den virksomhed, om hvis forhold erklæringen ønskes afgivet.*
- 4) Revisionsvirksomheden, revisor eller andre personer i revisionsvirksomheden, der er knyttet til opgaven eller kontrollerer dennes udførelse, har nogen form for direkte eller indirekte økonomisk interesse i den virksomhed, om hvis forhold erklæringen ønskes afgivet.*
- 5) Revisionsvirksomheden, revisor eller andre personer i revisionsvirksomheden, der er knyttet til opgaven eller kontrollerer dennes udførelse, i øvrigt har økonomisk forbindelse med den virksomhed, om hvis forhold erklæringen ønskes afgivet, medmindre den økonomiske forbindelse sker på almindelige forretningsmæssige vilkår og er ubetydelig. Uanset vilkårenes art er krydsende revision dog aldrig tilladt.*
- 6) Den virksomhed, om hvis forhold erklæringen ønskes afgivet, eller hos hvem revisionen ønskes udført, har nogen form for direkte eller indirekte økonomisk interesse i den revisionsvirksomhed, hvortil revisor er knyttet.*

- 7) Den virksomhed, om hvis forhold erklæringen ønskes afgivet, eller hos hvem revisionen ønskes udført, eller denne virksomheds ledelsesmedlemmer eller ansatte har ret til at udpege medlemmer til revisionsvirksomhedens bestyrelse eller til bestyrelsen i revisionsvirksomhedens modervirksomhed.
- 8) Erklæringen vedrører en virksomhed som omhandlet i § 10, stk. 2, 3.-5. pkt., og revisor eller andre personer i revisionsvirksomheden
- a) ud over de krav, der følger af god revisionskik, har deltaget i bogføring eller lignende registreringer, som danner grundlaget for det forhold, der afgives erklæring om, eller har medvirket ved udarbejdelsen af det dokument, erklæringen vedrører, eller
  - b) inden for de seneste to år har udarbejdet kandidatlistor til brug for rekruttering af medarbejdere til centrale finansielle og administrative ledelsesstillinger i virksomheden eller på tilsvarende måde har deltaget i rekrutteringsproceduren.

Stk. 3. Omstændigheder, som er nævnt i stk. 1, kan ud over de i stk. 2 nævnte tilfælde blandt andet foreligge, hvis:

- 1) Revisor eller andre personer i revisionsvirksomheden, der er knyttet til opgaven eller kontrollerer dennes udførelse, udfører eller inden for de seneste 2 år har udført andre opgaver af en sådan art for den virksomhed, om hvis forhold erklæringen ønskes afgivet, at revisor ved at afgive erklæringen ville udtale sig om eget eller de øvrige nævnte personers arbejde.
- 2) Revisor eller andre personer i revisionsvirksomheden, der er knyttet til opgaven eller kontrollerer dennes udførelse, udadtil eller i forbindelse med juridiske tvister optræder eller indenfor de seneste 2 år har optrådt som partsrepræsentant for den virksomhed eller klient, om hvis forhold erklæringen ønskes afgivet.
- 3) Andre personer end de i stk. 2 eller nr. 1 og nr. 2 omtalte, der direkte eller indirekte er knyttet til den revisionsvirksomhed, hvorfra erklæringen afgives, har eller inden for de seneste to år har haft forbindelse med den virksomhed, om hvis forhold erklæringen ønskes afgivet, af en sådan art, at revisor ville have været afskåret fra at afgive erklæring, hvis revisor selv havde haft en tilsvarende forbindelse.

Stk. 4. Revisionsvirksomheder skal opstille retningslinier, som sikrer, at en revisor, inden denne påtager sig at udføre opgaver i henhold til § 1 stk. 2, tager stilling til, om der foreligger omstændigheder, der er egnet til at vække tvivl om vedkommendes uafhængighed.

Stk. 5. I SE-selskaber, som har et tostrengt ledelsessystem, omfatter de i stk. 2, nr. 3 og 7, omhandlende medlemmer af virksomhedens ledelse og bestyrelse såvel medlemmer af ledelsesorganet som af tilsynsorganet.

Opbygning

Revisorlovens § 11 er opbygget som en ”flertrinsraket”. Stk. 1 rummer generalklausulen om revisors uafhængighed, og angiver således formålene med uafhængighedsbestemmelsen. Der må jf. bestemmelsen ikke være forhold, som kan vække tvivl om revisors uafhængighed. Som noget nyt i revisorloven, står der nu anført, at der ikke må kunne vækkes tvivl hos en velinformeret tredjemand. Stk. 1 fungerer som en opsamlingsbestemmelse hvor forhold, der ikke direkte er nævnt i de følgende stk’er, kan blive omfattet af uafhængighedskravet. Et eksempel herpå er de klassiske inhabilitetssituationer med for tætte venskaber.

Stk. 2 omfatter de situationer, hvor revisor obligatorisk bliver udelukket fra at afgive erklæring, uden nogen konkret vurdering af om forholdene har sådan en karakter, at revisors uafhængighed rent faktisk er i fare.

Stk. 3 er en helt ny type bestemmelse indført med den nye revisorlov. Stk. 3 angiver de situationer, hvor revisors uafhængighed kan være truet. Hvis revisor i et konkret tilfælde er omfattet af stk. 3, skal revisor foretage en nøje vurdering af den samlede situation. Herefter skal revisor tage stilling til om opgaven må afvises, om situationen kan forandres eller om der kan opstilles sikkerhedsforanstaltninger, som sikrer uafhængigheden²⁶.

Revisor har følgende muligheder, hvis hun er omfattet af stk. 2 eller stk. 3:

- Undlade at afgive erklæring
- Få uafhængighedstruslen elimineret hvis muligt
- Minimere uafhængighedstruslen (kun hvis stk. 3)

Revisor kan selv vælge, hvilken løsning der er mest anvendelig i den givne situation, idet alle mulighederne tilfredsstillende lovgiver²⁷.

Kravet om uafhængighed gælder for:

- Revisor
- Andre, som er i stand til at påvirke resultatet af den lovpligtige revision

Under kategorien ”andre” kan der være tale om: revisionsteamet, partnere, ledere, revisionspersonale, personale fra andre faggrupper, herunder skattespecialister, IT-specialister,

---

²⁶ Revisors uafhængighed – en ny reguleringsmåde.

²⁷ Revisors uafhængighed – en ny reguleringsmåde.

personer der udfører kvalitetskontrol eller direkte har tilsyn med revisionsopgaven, personer der indgår i kommandokæden i revisionsfirmaet eller et netværk, som firmaet er medlem af. Opremsningen er ikke udtømmende, men skal blot give et indtryk af rækkevidden af uafhængighedsbegrebet.

Tilgangen til uafhængighedsreglerne er principbaseret. Formålet med denne tilgang er, at skabe en robust struktur, indenfor hvilken revisor skal begrunde sine handlinger. Strukturen giver ligeledes en stor fleksibilitet, idet den dækker samtlige uafhængighedsproblematikker samt giver mulighed for at reagere hurtigt og effektivt i takt med udviklingen i revisorerhvervet. Den principbaserede tilgang forudsætter, at revisor/revisionsvirksomheden skal have fokus på de forventninger, som regnskabsbrugerne har til revisionen. Revisor skal selv vurdere de trusler, som i en konkret situation kan medføre et afhængighedsforhold til klienten samt overveje sikkerhedsforanstaltninger for at eliminere truslerne²⁸. Der lægges således et større ansvar over på revisor end tidligere. Regnskabsbrugerne er dog stadig sikret, selvom revisor må skønne forkert, idet der ligeledes er indført en ekstern obligatorisk kvalitetskontrol, og i øvrigt kan såvel disciplinærnævnet som domstolene pålægge revisor et ansvar.

Generelt ligger revisorlovens § 11 sig kraftigt op af EU-kommissionens henstillingsforslag. Lovgiver har været særdeles bevidst herom, da der er et stort ønske om harmonisering i EU, så revisorerne konkurrerer ud fra samme forudsætninger, og idet regnskabsbrugerne får en øget tillid til regnskaberne på tværs af landegrænser.

---

²⁸ Revisorkommissionens betænkning – side 30.

Typer af trusler, som kan bringe revisors uafhængighed i fare

I nærværende afsnit vil vi opliste de trusler, som kan true revisors uafhængighed, idet de er genstand for den videre behandling af revisors uafhængighed.

Tabel 1 – Trusler mod revisors uafhængighed

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Egeninteresse: Revisors uafhængighed kan trues af en konflikt med hendes egne finansielle interesser eller andre egeninteresser (dvs. direkte eller indirekte finansielle interesser i klienten, alt for stor afhængighed af honoraret fra klienten for revisionstjenester eller andre tjenester, ønsket om at få betalt udestående honorarer, frygt for at miste klienten).
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Selvrevision/egenkontrol: Dette relaterer sig til vanskeligheden ved at fastholde objektiviteten ved undersøgelsen af egne ydelser (fx når man træffer beslutninger eller deltager i beslutninger, som udelukkende burde tages af revisionsklientens ledelse, eller når et produkt eller en vurdering fra en tidligere revisionsopgave eller anden opgave, som revisor eller hendes firma har udført, anfægtes eller omvurderes for at nå en konklusion om den aktuelle revision).
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Partiskhed/advokering: Revisors uafhængighed kan trues, hvis revisor fremmer eller modvirker sin klients stilling i en retssag eller anden situation (fx hvis revisor handler med eller promoverer salget af klientens aktier eller værdipapirer eller forsværer klienten i retstvister, eller hvis klienten fører sag mod revisor).
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Fortrolighed og tillid/familiaritet: Risikoen for, at revisor kan blive påvirket af klientens personlighed og øvrige egenskaber og dermed blive for forstående for klientens interesser, hvilket for eksempel kan skyldes et for langt og tæt forhold til klientens personale. Dette kan resultere i alt for stor tillid til klienten og en ikke tilstrækkelig objektiv testning af klientens argumenter.
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Intimidering: Dækker over den mulighed, at revisor kan afskrækkes fra at handle objektivt som følge af trusler eller frygt for fx en indflydelsesrig eller dominerende klient.

Kilde: Revisors uafhængighed i EU – afsnit 3.

Hvor væsentlig en trussel er, afhænger af en række faktorer såsom dens styrke, den eller de involverede personers status, karakteren af det spørgsmål, som giver anledning til truslen samt det generelle revisionsmiljø. Revisor skal endvidere være opmærksom på, at flere trusler kan opstå i en given situation.

Personlige og økonomiske interesser mellem revisor og klient

Nogle af de obligatoriske årsager til en eventuel afhængighed mellem revisor og klient er familiære og økonomiske forbindelser. Det velkendte, gamle ordsprog *"Blod er tykkere end vand"* går igen i denne forbindelse. Vi mennesker er nu engang indrettet således, at vores familiemæssige relationer – som udgangspunkt – kommer før andre relationer. Med andre ord vil de fleste mennesker som oftest gå lidt længere for at hjælpe et familiemedlem, end de ville gøre for et ikke-familiemedlem. Derfor er det også naturligt, at familiære tilknytninger er specificeret særskilt i revisorlovens § 11 stk. 2 nr. 1.

De familiære tilknytninger mellem revisor og klient er relativt lette at definere i lovgivningen, mens det bliver væsentligt mere nuanceret, når uafhængigheden bliver påvirket af forhold som venskaber og økonomiske forbindelser. Vi vil i dette afsnit se på såvel de familiære som de venskabelige og økonomiske forbindelser, der kan være mellem revisor og klienten. Vi vil komme med en vurdering af de lovmæssige reguleringer hertil, samt vores egen holdning til de omtalte relationers indflydelse på revisors uafhængighed overfor klienten.

Familiære tilknytninger mellem revisor og klient

Familiekredsen

I revisorlovens § 11 stk. 2 nr. 1 er positivt oplyst de familiære tilknytninger, som altid vil medføre afhængighed mellem revisor og klient. De er benævnt således *"Sådanne bånd vil altid foreligge ved ægteskab, ved faste samlivsforhold, ved adoptiv- eller plejeforhold og ved slægtskab i op- eller nedstigende linje til og med forældre og børn eller sidelinjen til og med søskende"*. Der kan næppe være mange der kan være uenige i, at der vil opstå et afhængighedsforhold, såfremt en af de nævnte familiære forbindelser findes mellem revisor og klient.

I udkastet til den nye revisorlov var omfanget af den personkreds, hvormed revisor ikke måtte have familiemæssig tilknytning for at bevare sin uafhængighed, såfremt disse personer bestred ledelsesmæssige positioner eller havde økonomisk ansvar hos klienten, væsentlig udvidet i forhold til den vedtagne lov. Nedenfor er gengivet personkredsen i udkastet sammenholdt med reglerne i EU-henstillingen og SEC-reglerne.

Figur 5 – Personer omfattet af uafhængighedsreglerne

Udkast til revisorlov	Vedttaget revisorlov	EU-henstillingen	SEC reglerne
Ægtefælle	Ægtefælle	Ægtefælle	Ægtefælle
Faste samlivsforhold	Faste samlivsforhold	Faste samlivsforhold	Fast samlivsforhold
Adoptiv eller plejeforhold	Adoptiv eller plejeforhold	Adoptiv eller plejeforhold	Adoptiv eller plejeforhold
Egne forældre	Egne forældre	Egne forældre	Egne forældre
Egne børn	Egne børn	Egne børn	Egne børn
Egne søskende	Egne søskende	Egne søskende	Egne søskende
Bedsteforældre osv.			
Egne børns ægtefæller			
Egne børnebørn og deres ægtefæller			
Ægtefælles (registreret partnerskab og samlevers) forældre og søskende			
Egne søskendes ægtefæller			
Egne søskendes børn og deres ægtefæller			

Kilde: Ny dansk revisorlov – Harmoni eller disharmoni?, samt egne tilføjelser

Som det fremgår af skemaet er personkredsen væsentligt skærpet i udkastet til revisorloven i forhold til såvel EU-henstillingen som SEC-reglerne. Der var ikke umiddelbart nogen begrundelse for, hvorfor man ville udvide personkredsen i forhold til EU-henstillingen²⁹. I den vedtagne revisorlov er personkredsen dog også indskrænket til at være i overensstemmelse med EU-henstillingen.

Det er vores holdning, at kravene til personkredsen i den vedtagne revisorlov er relativt lempelige, specielt set i forhold til udkastet til revisorloven. Vi mener, at lovgiver burde have valgt en ”middelvej” mellem udkastet og den vedtagne lov. Vores forslag ville derfor se ud som følgende:

- Ægtefæller eller tilsvarende
- Børn og børnebørn
- Egne søskende
- Forældre og bedsteforældre
- Adoptiv eller plejeforhold
- Ægtefælles forældre
- Ægtefælles søskende
- Børns ægtefæller

Det er som vist vores holdning, at ægtefællens forældre og søskende samt børns ægtefæller ligeledes bør indgå i den personkreds, som objektivt vil påvirke revisors uafhængighed. Baggrunden for vores holdning er, at vi mener forældre og søskende til revisors ægtefælle må

²⁹ Ny dansk revisorlov – Harmoni eller disharmoni?

anses for værende så tæt tilknyttet revisor, at en velinformeret tredjemand vil kunne stille spørgsmålstejn ved revisors uafhængighed alene på baggrund af de familiære relationer. Med hensyn til børns ægtefæller mener vi, at alene det forhold, at båndet mellem forældre og børn samfundsmæssigt generelt betragtes som værende det tætteste familiære bånd, bevirker, at også børns ægtefæller bør indgå i personkredsen. Såfremt en forælder (revisor!) er villig til at løbe en risiko for sit barn, må det også antages at samme forælder til en vis grad er villig til at løbe en risiko for sin svigersøn/-datter, da forælderen ellers kan risikere indirekte at skade sit barn. Subjektivt set ville vi selv, som velinformede tredjemænd, stille spørgsmålstejn ved revisors erklæring, såfremt den blev afgivet til en klient tilhørende ovenstående personkreds. Når lovgiver alligevel har valgt ikke at udvide personkredsen, må det antages at have sin begrundelse i, at revisor bliver afhængig som følge af generalklausulen i stk. 1, såfremt de familiære bånd kan skabe tvivl om uafhængigheden hos en velinformeret tredjemand. Lovgiver har således ladet det være op til revisors subjektive vurdering at afgøre, hvorvidt hun i en konkret situation vil være uafhængig, såfremt hun skal erklære sig om en virksomhed, hvor eksempelvis hendes svigerfar sidder som direktør. Vi har umiddelbart svært ved at forestille os, at en velinformeret tredjemand ikke altid vil kunne stille spørgsmålstejn ved revisors uafhængighed i det givne eksempel.

Ovenstående omhandler kun den personkreds, hvor revisor altid vil være afhængig, såfremt et medlem af personkredsen bestrider ledelsesmæssige positioner eller har økonomisk ansvar hos klienten. Revisor skal naturligvis altid foretage en kritisk vurdering af, hvorvidt en velinformeret tredjemand vil kunne stille spørgsmålstejn ved hendes uafhængighed. Det er vores vurdering, at en yderligere udvidelse – udover de tilføjelser vi har foreslået ovenfor – vil gøre loven uoverskuelig og mere eller mindre uanvendelig i praksis for revisor, idet det i så fald kan være en krævende opgave for revisor at fastlægge, om der er familiemæssige tilknytninger eller ej.

Erklæringsteamet

De familiemæssige relationer mellem revisor og klient vedrører imidlertid ikke kun den eller de revisorer, som skriver under på erklæringen, men derimod hele erklæringsteamet og alle som kan influere på erklæringens indhold. I Retningslinier for revisors etiske adfærd er et revisionsteam defineret som følgende³⁰:

- a) *Alle revisorer, der deltager i en erklæringsopgave;*
- b) *Alle andre i et revisionsfirma, der direkte kan påvirke udfaldet af erklæringsopgaven, inklusive:*

---

³⁰ Retningslinier for revisors etiske adfærd, definitioner.

- *De, der anbefaler aflønningen til, eller der udøver direkte tilsyn, ledelsesmæssigt eller andet opsyn med erklæringsopgavepartneren i forbindelse med udførelsen af erklæringsopgaven. I forbindelse med en revisionsopgave omfatter dette alle, der organisatorisk står over den partner, der er ansvarlig for opgaven, inklusive revisionsfirmaets øverste chef.*
  - *De, der yder konsultation angående faglige eller branchespecifikke spørgsmål, transaktioner eller begivenheder i forbindelse med erklæringsopgaven; og*
  - *De, der udfører kvalitetskontrol i forbindelse med erklæringsopgaven; og*
- c) *I forbindelse med en revisionsklient, alle dem indenfor et netværksfirma, der direkte kan påvirke udfaldet af revisionsopgaven.*

Som det fremgår af definitionen, kan erklæringsteamet bestå af en ganske omfattende personkreds, hvilket i nogle tilfælde kan gøre det vanskeligt for revisor at vurdere, hvorvidt erklæringsteamet opfylder uafhængighedsreglerne eller ej. Det er dog vores vurdering, at definitionen af et erklæringsteam virker fornuftig. Umiddelbart vil den enkelte revisor måske ikke mene, at hendes uafhængighed vil blive påvirket af, at datteren til direktøren for revisionsfirmaet indgår i bestyrelsen hos erklæringsklienten. I de større revisionsfirmaer kender den enkelte medarbejder måske dårligt nok direktøren, eller vedkommende har sikkert ikke meget med direktøren at gøre i dagligdagen. Men netop i sådan et tilfælde er det, at betydningen af tredjemands vurdering af uafhængigheden spiller ind. Vi vurderer, at en velinformeret tredjemand vil kunne stille spørgsmålstejn ved, om erklæringsteamet er uafhængig i en sådan situation og eventuelt vurdere, at erklæringsteamet vil varetage direktionens interesser. Det må således være fornuftigt, at erklæringsteamet omfatter alle personer i revisionsfirmaet, som kan yde indflydelse på erklæringsopgaven – inklusiv den øverste ledelse.

Det er revisionsfirmaets opgave at opstille retningslinier, som skal sikre, at revisor kan vurdere sin uafhængighed, inden hun påtager sig opgaven for klienten, jf. revisorlovens § 11 stk. 3 nr. 4. I praksis er det vores erfaring, at dette dels sker via uddannelse af revisionsfirmaets medarbejdere samt ved konkrete spørgsmål i forbindelse med revisionsplanlægningen for den enkelte klient.

Med hensyn til uddannelse vil revisionsfirmaerne sædvanligvis sørge for, at deres medarbejdere via kurser – såvel interne som eksterne – samt faglige orienteringer bliver gjort bekendt med de gældende uafhængighedsregler, såvel de lovregulerede samt eventuelle skærpede, interne regler. Via uddannelsen forpligter revisionsfirmaet den enkelte medarbejder til selv at være opmærksom på sin uafhængighed hos de erklæringsklienter, hvori hun indgår i erklæringsteamet. Herudover skal revisorerne i erklæringsteamet inden revisionens opstart konkret vurdere, om de stadig opfylder uafhængighedsreglerne på den pågældende erklæringsklient, hvilket også indbefatter

andre i revisionsfirmaet, som kan yde direkte indflydelse på erklæringsopgaven, jf. ovenstående. Det er vores erfaring, at dette ofte vil ske i forbindelse med udarbejdelse af et planlægningsnotat for opgaven, hvori spørgsmålet omkring uafhængighed bør være obligatorisk. Det er naturligvis et krav, at reglerne omkring uafhængighed vurderes mindst en gang årligt, idet forholdene mellem revisor og klient kan ændre sig, eller der kan ske ændringer i sammensætningen af erklæringsteamet – såfremt det sidste er tilfældet bør der dog i forbindelse med ændringer foretages en ny vurdering af uafhængigheden, forinden nye revisorer optages i erklæringsteamet.

Et praktisk eksempel på, hvorledes vurderingen af uafhængigheden i forbindelse med planlægning af revisionsopgaven kunne foregå, er taget fra Nielsen & Christensens interne revisionsværktøjer. I forbindelse med planlægningen af revisionsopgaven skal revisor udfylde en checkliste omkring kundeaccept. Af denne checkliste fremgår følgende spørgsmål omkring uafhængighed:

Tabel 2 – Checkliste

<p>1. Revisorteamets uafhængighed</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Foreligger der forhold, hvor medarbejdere, som skal deltage i opgavens løsning, ikke opfylder kravene til familiemæssig uafhængighed? ▪ Foreligger der forhold, hvor medarbejdere, som skal deltage i opgavens løsning, ikke opfylder kravene til finansiell og beslutningsmæssig uafhængighed? ▪ Har nogen medarbejder, som skal deltage i opgavens løsning, indenfor de seneste 2 år udført opgaver, der vurderes at påvirke uafhængigheden i relation til kontrol af eget arbejde? <p>Ethvert ja-svar under ovenstående tre punkter afskærer os fra at påtage os opgaven. Ja-svar kan eventuelt ophæves ved at ændre på bemanningen.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Har nogen medarbejder, som skal deltage i opgavens løsning, inden for de seneste 2 år optrådt som partsrepræsentant for kunden? <p>Ethvert ja-svar under det ovenstående punkt kræver tilfredsstillende redegørelse for, at vi kan påtage os opgaven.</p>
<p>2. Revisionsvirksomhedens uafhængighed</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Foreligger der forhold, hvor revisionsvirksomheden ikke opfylder kravene til finansiell og beslutningsmæssig uafhængighed? <p>Ethvert ja-svar under ovenstående punkt afskærer os fra at påtage os opgaven.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Har nogen medarbejder, som er direkte eller indirekte knyttet til revisionsvirksomheden, og som ikke skal deltage i opgavens løsning, inden for de seneste 2 år haft en forbindelse med kunden som omhandlet under punkt 1? <p>Ethvert ja-svar under ovenstående punkt kræver tilfredsstillende redegørelse for, at vi kan påtage os opgaven.</p>
<p>3. Er der andre omstændigheder, som kan vække tvivl om vor uafhængighed?</p>
<p>4. Konklusion</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Kan retningslinierne i revisorloven og revisionsvirksomhedens interne regelsæt følges og efterleves?

Kilde: Nielsen & Christensen – internt revisionsværktøj.

Som det fremgår af spørgsmålene dækker de dels de familiære og økonomiske tilknytninger mellem revisor og klient og dels de øvrige elementer i revisorlovens § 11. Det er hensigten med spørgsmålene, at de skal få revisor til at overveje alle forhold, som eventuelt kan skabe tvivl om uafhængigheden hos en velinformeret tredjemand. Såfremt revisor vurderer, at der er risiko for, at hun er afhængig, skal hun konkret redegøre for, hvori afhængigheden består, og hvilke handlinger hun har foretaget for at eliminere risikoen. I yderste konsekvens kan revisors konklusion blive, at hun ikke kan påtage sig opgaven for klienten, og hun skal således redegøre for baggrunden for denne konklusion. Det er vores vurdering, at spørgsmålene er dækkende for de overvejelser revisor skal gøre sig omkring sin uafhængighed, idet det må forudsættes at den enkelte revisor er bekendt med indholdet af revisorlovens § 11 og kan handle i overensstemmelse hermed.

I det ovenstående har vi omtalt, at revisor ikke må have familiære bånd til ansatte i virksomheden, såfremt den ansatte bestrider ledelsesmæssige positioner eller har økonomisk ansvar hos klienten. Dette fremgår af revisorlovens § 11 stk. 2 nr. 1 således *”Revisor eller andre personer i revisionsvirksomheden, der er tilknyttet opgaven eller kontrollerer dennes udførelse, gennem tætte familiemæssige bånd er knyttet til personer, der udøver bestemmende indflydelse på, bestrider ledelsesmæssige opgaver for eller har ansvaret for økonomiske relationer hos den, som har ønsket erklæringen afgivet, eller som er genstand for erklæringen”*. De familiære tilknytninger mellem revisor og klient påvirker således kun uafhængigheden så længe, at den pågældende person – med hvilken revisor har en familiemæssig relation – er ansat i ledelsen eller varetager økonomiske interesser for klienten. Klienten anser vi her for at være en virksomhed, idet en erklæringsklient i Retningslinjer for revisor etiske adfærd er defineret som *”En enhed, som et revisionsfirma udfører en erklæringsopgave for”*. Vi finder, at sondringen mellem, hvorvidt en person deltager i ledelsen eller har økonomisk ansvar kontra en *”almindelig ansat”*, er fornuftig. Dette begrundes i, at personer ansat længere nede i virksomhedens organisation næppe vil kunne have indflydelse på revisors afgivelse af en erklæring. Eksempelvis kan revisors søn godt være ansat som sælger i den virksomhed, som revisor skal afgive en erklæring om, uden at det efter vores vurdering, vil have betydning for en tredjemand i dennes vurdering af revisors uafhængighed.

Definitionen af *”ledelsen”* kan opfattes på forskellig vis af forskellige regnskabsbrugere. Af Revisorloven med kommentarer fremgår det, at ledelsen skal fortolkes som bestyrelsesmedlemmer eller direktører³¹. For så vidt angår bestyrelsen kan der ikke være tvivl om, at såfremt en person omfattes af familiekredsen, jf. ovenstående, sidder i bestyrelsen hos en erklæringsklient, vil den pågældende revisor være afhængig og dermed afskåret fra at påtage sig opgaven. Definitionen af en direktør kan imidlertid være mere nuanceret, idet der i mange tilfælde vil være flere direktører ansat i selskabet, fx adm. direktør, salgsdirektør, økonomidirektør mv.

---

³¹ Revisorloven med kommentarer – afsnit 82.

Det er vores fortolkning, at det kun er den øverste direktør (direktør eller adm. direktør) som kan påvirke revisors uafhængighed som følge af vedkommendes ledelseshverv. Økonomidirektøren vil være omfattet af reglerne om økonomiske relationer, jf. nedenstående.

Begrebet ”ansvaret for økonomiske relationer” skal fortolkes bredt. Af Revisorloven med kommentarer fremgår det, at der ikke blot tænkes på deltagelse i bogføring og udarbejdelse af regnskaber, men på alle økonomiske ansvarsfunktioner, herunder også stillingen som intern revisor³². Alle personer i regnskabsafdelingen hos klienten er således omfattet, fra debitorbogholderen og op til økonomidirektøren, hvilket også efter vores vurdering virker fornuftigt. At intern revision tillige er omfattet synes også naturligt, idet de i stor grad påvirker forretningsgange mv. hos klienten. Andre personer med økonomisk ansvar kan være personer med ansvar for investeringer eller finansiering heraf. Det kan virke en anelse overreguleret at sådanne personer kan påvirke revisors uafhængighed, såfremt de ikke har relationer til regnskabsfunktionen i øvrigt. Det kan dog være særdeles vanskeligt at lave en positiv liste over de økonomiske relationer, som kan påvirke revisors uafhængighed. Vi vurderer, at det er med baggrund heri, at lovgiver har valgt at skærpe kravene, således at de gælder alle personer hos erklæringsklienten med ansvar for økonomiske relationer.

Økonomiske interesser mellem revisor og klient

Ifølge revisorlovens § 11 stk. 1 nr. 4 vil enhver økonomisk interesse mellem revisor og klient bevirke, at revisor bliver afhængig. Det fremgår således ”*Revisionsvirksomheden, revisor eller andre personer i revisionsvirksomheden, der er knyttet til opgaven eller kontrollere dennes udførelse, har nogen form for direkte eller indirekte økonomisk interesse i den virksomhed, om hvis forhold erklæringen ønskes afgivet*”. Eksempelvis må der ikke forekomme nogen art af ejerskab mellem revisor og klient – end ikke som ubetydelige ”frokostaktier”.

Lige såvel som de familiære tilknytninger kan påvirke revisors uafhængighed, kan økonomiske interesser mellem revisor og klient påvirke uafhængigheden. I revisorlovens § 11 stk. 2 nr. 2 er det beskrevet således ”*Ægtefællen, den fast samlevende, forældre eller børn til revisor eller til andre personer i revisionsvirksomheden, der er knyttet til opgaven eller kontrollerer dennes udførelse, i øvrigt har mere end en ubetydelig økonomisk interesse i den virksomhed, om hvis forhold erklæringen ønskes afgivet*”. Adoptiv eller plejebørn er omfattet, så længe de er hjemmeboende i Danmark eller har fælles økonomi med forældrene³³, hvilket vi anser som fornuftigt og naturligt. Dog mener vi også, at det bør fortolkes således, at adoptiv eller plejebørn

---

³² Revisorloven med kommentarer – afsnit 82.

³³ Revisorloven med kommentarer – side 41.

stadig vil være omfattet af personkredsen, selvom de ikke længere er hjemmehørende i Danmark eller har fælles økonomi med forældrene. Derimod er søskende til revisor ikke omfattet af nr. 2, hvilket kan undre. Efter vores vurdering ville det være naturligt, at den samme personkreds som er nævnt i nr. 1, også ville være omfattet af nr. 2, idet det må antages, at såfremt de familiemæssige relationer kan få indflydelse på uafhængigheden som ovenfor beskrevet, bør de samme familiemæssige relationer kunne yde indflydelse på uafhængigheden, såfremt de pågældende personer har en ikke ubetydelig økonomisk interesse i erklæringsklienten.

Låneforhold

Låneforhold mellem revisors nærtstående og klient må ikke forekomme, såfremt låneforholdet er mere end ubetydeligt. Af kommentarerne til revisorloven fremgår det, at det kan være såvel relative (procentandel) som absolutte (beløbsstørrelse) økonomiske interesser, der ligger til grund for vurderingens betydelighed af den økonomiske interesse³⁵. Vi mener, at det er fornuftigt ikke at sætte faste grænser for, hvornår der er tale om mere end ubetydelige økonomiske interesser. Det må i stedet bero på en individuel vurdering i den konkrete sag. Ved vurderingen bør såvel virksomhedens forhold som den pågældende persons forhold inddrages. Vi mener, at det bør være den ”mindste” af de to økonomier som er afgørende for, om forholdet er af mere end ubetydelig karakter. Vi vil illustrere det i nedenstående eksempel:

Figur 6 – Låneforhold

	Erklæringsklient	Ægtefælle til revisor
	Kr.	Kr.
Aktiver		
Anlægsaktiver	25.000.000	1.000.000
Debitorer	3.000.000	0
Udlån til erklæringsklient	0	200.000
Likvider	1.000.000	10.000
Aktiver i alt	29.000.000	1.210.000
Passiver		
Egenkapital	20.800.000	710.000
Langfristede gældsforpligtelser	6.000.000	500.000
Leverandørgæld	2.000.000	0
Gæld til revisors ægtefælle	200.000	0
Passiver i alt	29.000.000	1.210.000
Mellemværende med revisors ægtefælle i % af egenkapital	1%	28%

Kilde: Egen tilvirkning

³⁵ Revisorloven med kommentarer – side 41.

Som det fremgår af figuren, udgør lånet fra revisors ægtefælle i forhold til virksomhedens egenkapital kun 1%, mens det for ægtefællen udgør 28% i forhold til den personlige egenkapital. Det bør således efter vores mening være ægtefællens personlige formueforhold som afgør, hvorvidt der er tale om økonomiske interesser af mere end ubetydelig karakter, hvilket i det givne eksempel må siges at være tilfældet. For erklæringsklienten vil lånet fra revisors ægtefælle formentlig ikke udgøre en betydelig økonomisk interesse, idet det kun udgør en ubetydelig del af egenkapitalen.

Under økonomiske interesser hører endvidere gælds- og kautionsforpligtelser (eventualforpligtelser). En kautionsforpligtelse eller lignende sikkerhedsstillelse kan meget vel have ganske stor betydning for den eller de såvel fysiske som juridiske personer, der har afgivet forpligtelsen. Derfor er det også naturligt – og ganske nødvendigt – at dette element indgår i vurderingen af, hvorvidt der kan være økonomiske interesser mellem revisor og klient.

Nærtståendes aflønning fra erklæringsklient

Tidligere i dette afsnit omtalte vi, at revisor ikke må have familiære bånd til ansatte i virksomheden, såfremt disse besidder ledelsesmæssige positioner eller har økonomisk ansvar hos klienten. Med de ovenfor beskrevne regler omkring økonomiske interesser kan det diskuteres, hvorvidt alene det forhold, at en person omfattet af § 11 stk. 2 nr. 1 modtager løn fra erklæringsklienten, vil være en mere end ubetydelig økonomisk interesse og dermed få indflydelse på revisors uafhængighed. Der kan vel næppe herske tvivl om, at de fleste mennesker har en ”mere end ubetydelig” interesse i deres egen løn. Vi mener dog, at lønnen er så naturlig og generel en del af et ansættelsesforhold, at dette forhold ikke alene kan få indflydelse på revisors uafhængighed.

Situationen kan blive en anden, såfremt et nærtstående familiemedlems løn er væsentlig afhængig af klientens indtjening, fx en bonusordning til salgslederen. I en sådan situation kan revisor såvel ved sin revision som sin erklæring indirekte påvirke aflønningen af familiemedlemmet, og derved efter vores vurdering komme på kant med sin uafhængighed. Revisors eventuelle påvirkning på regnskabet kunne være i en situation, hvor klienten ønsker at nedskrive varelageret, men hvor revisor ikke mener, der er grundlag herfor. Hvorvidt revisor bliver afhængig eller ej må bero på en konkret vurdering i den enkelte sag, men det er vores vurdering, at aflønningen ikke må være væsentlig afhængig af indtjeningen hos klienten, idet en velinformeret tredjemand da angiveligt vil kunne stille spørgsmålstegn ved revisors uafhængighed.

En anden vinkel på samme problemstilling kunne være den situation, hvor revisors ægtefælle driver en virksomhed, som afsætter 30% af sin omsætning til en virksomhed, om hvilken revisor

skal afgive en erklæring. I denne situation er det vores vurdering, at revisor vil blive afhængig som følge af reglen i § 11 stk. 2 nr. 2 om ”mere end ubetydelig” økonomisk interesse.

Ejerskab

Under økonomiske interesser hører naturligvis også ejerskab af erklæringsklienten. Spørgsmålet er, hvor stor en ejerandel der skal til, før der er tale om mere end en ubetydelig økonomisk interesse. Erhvervs- og Selskabsstyrelsen har i en skrivelse fra 1991 udtalt, at en statsautoriseret revisors hustrus ejerandel på 2% af en erklæringsklient, ikke kan betragtes som en mere end ubetydelig økonomisk interesse³⁶. Det er også vores holdning, at der ikke kan fastsættes en grænse for, hvornår en ejerandel er mere end ubetydelig, det må igen bero på en konkret vurdering i den enkelte sag. Generelt mener vi dog, at ejerskabet skal være af meget ubetydelig karakter, før revisor kan betragtes som værende uafhængig. Det er vores vurdering, at en velinformeret tredjemand vil anse ejerskab som værende mere væsentligt for revisors uafhængighed end eksempelvis udlån mellem erklæringsklient og medlemmer af personkredsen omfattet af revisorlovens § 11 stk. 2 nr. 2. Baggrunden for vores holdning er, at vi vurderer ejerforhold mere betydningsfuldt end andre økonomiske relationer, blandt andet i kraft af, at ejerforhold giver medbestemmelse over virksomheden.

Ejerskabet af en virksomhed kan være direkte eller indirekte³⁷. Ved direkte ejerskab forstås eksempelvis ejerskabet af aktier i et aktieselskab, således at man direkte kan yde indflydelse på selskabet. Dette kan selvsagt have indflydelse på revisors uafhængighed, såfremt ejerskabet besiddes af en person omfattet af reglerne i revisorlovens § 11 stk. 2 nr. 2. Indirekte ejerskab opstår i den situation, hvor aktierne i et aktieselskab ejes via en kollektiv investeringsordning, et bo eller lignende mellemlid, som personen eller enheden har kontrol over³⁸. Ejerskabet kan også være oprettet indirekte via investeringsforeninger, og det kan her være svært for revisor at konstatere ejerskabet, hvorfor en sådan situation dog heller ikke er omfattet af reglerne. Det har ingen indflydelse på revisors uafhængighed om ejerskabet er direkte eller indirekte med undtagelse af ejerskab via investeringsforeninger eller lignende.

Det kan være vanskeligt for revisor at indhente oplysninger om forældres og børns aktiebesiddelser hos erklæringsklienter, bl.a. hvis forholdet mellem de pågældende personer er brudt, eller hvis de pågældende personer ikke ønsker at afgive oplysningerne. I en sådan situation kan det ikke være rimeligt, at revisor pr. definition skal erklæres afhængig, så længe hun gør, hvad

---

³⁶ Revisorloven med kommentarer – side 41.

³⁷ Retningslinier for revisors etiske adfærd, definitioner.

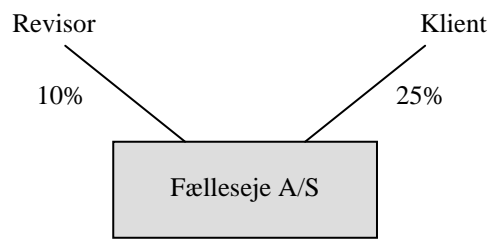
³⁸ Retningslinier for revisors etiske adfærd, definitioner.

⁴⁰ Revisorloven med kommentarer – side 41.

man almindeligvis kan forlange, for at opnå kendskab til eventuelt ejerskab. I Revisorloven med kommentarer er det da også angivet, at så længe revisor opfører sig som en bonus pater og aktivt forsøger at skaffe oplysningerne, må det antages, at hun ikke alene på denne baggrund kan erklæres afhængig⁴⁰.

En anden situation hvor revisor obligatorisk bliver afhængig er i det tilfælde, hvor revisor og erklæringsklienten begge har en økonomisk interesse i samme enhed, fx et aktieselskab⁴⁴. Med revisor menes her revisionsfirmaet, et netværksfirma eller et medlem af erklæringsteamet og med erklæringsklienten menes her et bestyrelsesmedlem, direktør, ledende medarbejder eller kontrollerende ejer. Det er dog en forudsætning, at erklæringsklienten kan udøve betydelig indflydelse på enheden. Situationen kan illustreres således:

Figur 7 – Fælles ejerskab mellem revisor og klient

Kilde: Egen tilvirkning

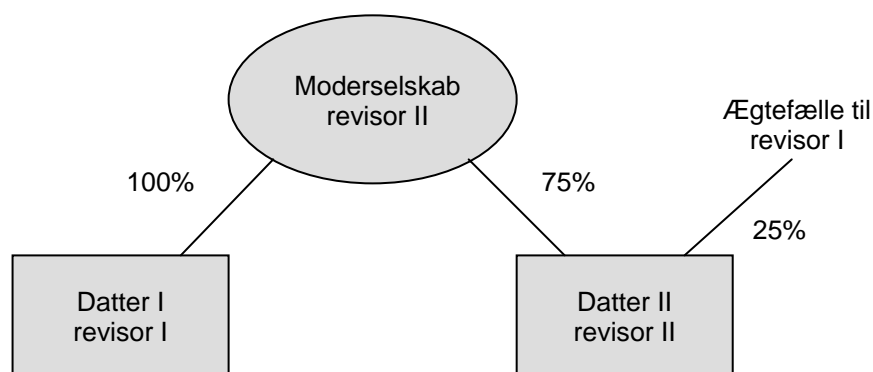
I det illustrerede eksempel har revisor og klient fælles ejerskabsinteresser i Følleseje A/S. Klienten har mulighed for at udøve betydelig indflydelse på Følleseje A/S via sit ejerskab på 25%. Dette betyder, at revisor ikke kan påtage sig at afgive erklæring for klienten, idet revisor bliver afhængig som følge af klientens mulighed for at udøve indflydelse på en af revisors økonomiske interesser. Vi vurderer, at begrænsningen i revisors uafhængighed her synes fornuftig, idet en velinformeret tredjemand utvivlsomt vil kunne stille spørgsmålstejn ved revisors uafhængighed overfor klienten, idet klientens beslutninger vedrørende Følleseje A/S kan få konsekvenser for revisor via hendes ejerskab af Følleseje A/S. Såfremt revisor fortsat ønsker at kunne afgive erklæringer overfor klienten, må hun således afhænde sin ejerandel af Følleseje A/S, eller i det mindste nedbringe ejerandelen til en ubetydelig interesse.

Inden for koncernforhold kan der opstå forskellige afgrænsninger af, hvornår revisor er underlagt reglerne omkring økonomiske interesser blandt personkredsen i revisorlovens § 11 stk. 2 nr. 2.

⁴⁴ Retningslinier for revisors etiske adfærd – afsnit 1013.

Eksempelvis anses det ikke for et problem, at revisor afgiver erklæring overfor et datterselskab, hvor hendes ægtefælle har betydelige, økonomiske interesser i et andet datterselskab, jf. nedenstående illustration. Situationen er imidlertid en anden, såfremt der er tale om moder-datter eller datter-moder forhold⁴⁵. Vi er enige i, at såfremt revisor afgiver en erklæring til to eller flere selskaber i et moder-datter forhold, og revisors ægtefælle eksempelvis ejer 25% af aktierne i et af selskaberne, vil revisor være afhængig. Dette beror på, at der er en risiko for, at revisor vil afgive en forkert erklæring, eventuelt ved ikke at omtale kritisable forhold i selskabet, for at tilgodese aktionærerne i det andet selskab.

Figur 8 – Revisor i koncernforhold

Kilde: Egen tilvirkning

I den illustrerede situation kommer hverken revisor I eller revisor II i konflikt med de obligatoriske uafhængighedsregler i revisorlovens § 11 stk. 2 nr. 2 som følge af revisor I's ægtefælles ejerskab af datter II.

I forbindelse med revisors afgivelse af en erklæring for et datterselskab, hvor hendes ægtefælle ejer 25% af moderselskabet (moderselskabet ejer datterselskabet 100%), kan der stilles spørgsmålstegn ved, om revisors obligatoriske uafhængighed også gælder, såfremt moderselskabet revideres af en anden – uafhængig – revisor. Dette er ikke særskilt behandlet i Revisorloven med kommentarer. Det er vores vurdering, at på trods af, at moderselskabet revideres af en anden, uafhængig revisor vil datterselskabsrevisoren være underlagt de obligatoriske afhængighedsregler som følge af, at ægtefællen har et indirekte ejerskab i datterselskabet. Det modsatte tilfælde kunne også gøre sig gældende, hvor revisor skal afgive en erklæring overfor moderselskabet, og hvor revisors ægtefælle ejer 25% af datterselskabet, som revideres af en anden, uafhængig revisor. Her er det vores vurdering, at revisor bliver afhængig som følge af, at hun skal indregne datterselskabet i moderselskabets regnskab – eventuelt i et

⁴⁵ Revisorloven med kommentarer – side 41.

koncernregnskab – som hun skal erklære sig om, og derved indirekte erklære sig om datterselskabet, hvor ægtefællen ejer 25%.

Som nævnt ovenfor, med reference til Revisorloven med kommentarer, kommer revisor ikke i konflikt med uafhængighedsreglerne i revisorlovens § 11 stk. 2 nr. 2, såfremt hun reviderer et datterselskab i en koncern, hvor hendes ægtefælle har et ikke ubetydeligt ejerskab i et andet datterselskab indenfor samme koncern. Vi mener dog, at såfremt revisor tillige reviderer moderselskabet, vil hun blive omfattet af reglerne i § 11 stk. 2 nr. 2, idet vi da vil overgå til et moder-datterforhold, jf. ovenstående. Såfremt revisor skal forblive uafhængig i situationen med søsterselskaberne, skal der være en anden, uafhængig revisor, som reviderer moderselskabet.

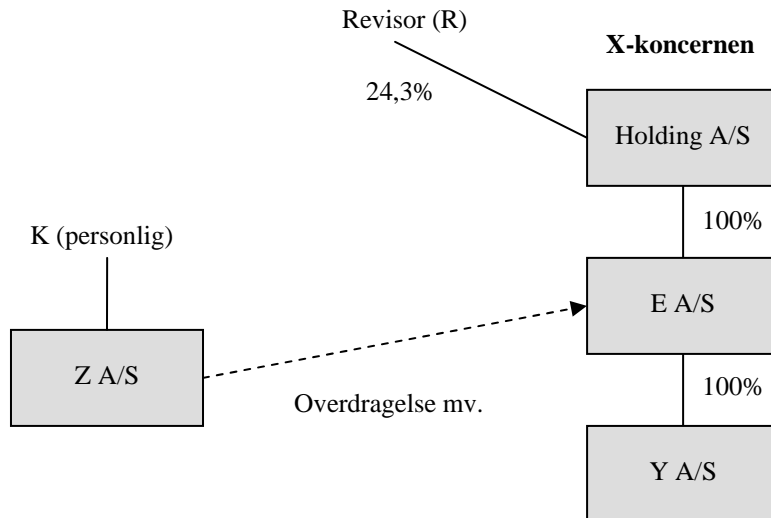
Responsumsag nr. 1058

Formålet med at inddrage dette responsum er, at belyse revisors uafhængighed ud fra økonomiske relationer på baggrund af et eksempel fra praksis. Endvidere er de af FSR afgivne responsa et udtryk for, hvordan lovbestemmelserne skal fortolkes og anvendeligheden heraf i praksis. Ovennævnte responsumsag er besvaret af FSR i december 1995. På trods af ændringerne i revisorloven mener vi, at dette responsum stadig er aktuelt.

Responsumsag nr. 1058 er afgivet til brug for en daværende verserende retssag ved Østre Landsret. Vi vil kun inddrage den del af sagen, som vedrører revisors uafhængighed i relation til økonomiske forhold. Herunder gengives sagens handlingsforløb.

Nedenstående figur viser et uddrag af handlingsforløbet.

Figur 9 – Uddrag af handlingsforløb

Kilde: Egen tilvirkning.

Det fremgår af figuren, at revisor (R) har en ejerandel i moderselskabet Holding A/S i X-koncernen på 24,3%. Der foregår transaktioner, herunder overdragelse af aktier, aktiver og passiver samt indgåelse af og ændring af royaltyaftale mellem Z A/S og datterselskabet E A/S. Endvidere er R revisor for Z A/S og Y A/S.

Spørgsmål 1:

A har spurgt, ”Er det i overensstemmelse med god revisorskik, at en statsautoriseret revisor rådgiver en klient i aftaler om overdragelse af aktier, aktiver og overdragelse af en samlet virksomhed, når denne aftale af klienten indgås med en aftalepart, der er et datterselskab i en koncern, hvor den statsautoriserede revisor selv har økonomiske interesser i, direkte eller indirekte?”. Endvidere, at det ved besvarelsen skal lægges til grund, at klientens aftalepart er et 100% ejet datterselskab i en koncern, hvor den statsautoriserede revisor ejer kr. 164.000 aktier ud af en samlet aktiekapital på kr. 675.000.

Spørgsmål 2:

A har spurgt, ”Er det i overensstemmelse med god revisorskik, at en statsautoriseret revisor over for en klient optræder som forhandler for et/flere selskaber, som den statsautoriserede revisor direkte eller indirekte har ejerandel i, som beskrevet under spørgsmål 1?”. Ved besvarelsen skal det tillige lægges til grund, at den statsautoriserede revisor samtidig er revisor og rådgiver for klienten, og at klienten i øvrigt optræder uden andre rådgivere under forhandlingerne.

Spørgsmål A:

”Såfremt spørgsmål 1 besvares benægtende, bedes det oplyst, om det ville have ændret besvarelsen, såfremt det lægges til grund, at klienten var bekendt med, at den statsautoriserede revisor var aktionær på tidspunktet for forhandlingerne om den omhandlede overdragelse?”.

Spørgsmål B:

”Såfremt spørgsmål 2 besvares benægtende, spørges tilsvarende, om det ville ændre besvarelsen, at vedkommende revisor, hvis økonomiske interesse i den omhandlende koncern forudsættes at være klienten bekendt, ikke har været forhandler for det sælgende selskab, men formidler gennem det sælgende selskab og klienten af en salgsaftale mellem overdragelsens parter?”.

FSR's responsumudvalg fremhæver indledningsvist til besvarelsene, at de i sagen omhandlede forhold fandt sted i slutningen af 1980'erne, hvor den gældende lovgivning og andre bestemmelser om revisors adfærd var anderledes, end de er i dag (1995). På baggrund heraf nævnes, at en statsautoriseret revisor efter de nugældende regler ville være afskåret fra at eje mere end en ubetydelig andel i klientvirksomheder.

Revisorloven er som tidligere omtalt ændret væsentligt siden FSR's udtalelse. Vi mener, at der med indførelsen af de moderniserede uafhængighedsregler er indført et forbud mod at eje andele i en revisionsklient, uanset størrelsen heraf jf. revisorlovens § 11 stk. 2 nr. 4. Denne bestemmelse pointerer, at det er underordnet, om revisor har direkte eller indirekte økonomisk interesse i den virksomhed, om hvis forhold erklæringen ønskes afgivet.

Ad spørgsmål 1 og 2:

FSR's responsumudvalg udtaler, *”Som spørgsmålene er formuleret, skal de besvares benægtende”*. Vi kan tilslutte os denne besvarelse. Vi finder besvarelsen til spørgsmål 1 i overensstemmelse med revisorlovens § 11 stk. 2 nr. 4. Vi er også af den opfattelse, at det strider mod god revisorskik, at repræsentere sælger samtidig med, at R har ejerandele i en koncern, hvoraf et af selskaberne er køber, selvom ejerandelen i relation hertil kun er indirekte. Endvidere mener vi, at situationen vil tilvejebringe tvivl om revisors uafhængighed set fra tredjemands synspunkt, og dermed i sig selv medføre revisors afhængighed.

Ad spørgsmål A og B:

Responsumudvalget udtaler, at spørgsmålene skal besvares bekræftende. Endvidere oplyser udvalget, at revisor som minimum skal sikre sig, at klienten er fuldt orienteret om den statsautoriserede revisors aktiebesiddelser i de berørte selskaber på tidspunktet for forhandlingerne. Som allerede omtalt, kan revisor ikke i dag på lovlig vis besidde aktier i sine respektive klienter – hverken direkte eller indirekte.

Udvalget påpeger ligeledes, at revisor i en sag som den foreliggende skal klarlægge sin rolle i sagen overfor klienten, herunder sikre sig at klienten har mulighed for repræsentation af andre rådgivere. Det er udvalgets opfattelse, at revisor i en sag som den foreliggende skal udvise særlig agtpågivenhed i sin rådgivning.

Det forespørges i spørgsmål B, om det vil ændre situationen, såfremt R var formidler mellem Z A/S og E A/S. FSR svarer bekræftende.

I relation hertil finder vi det interessant at klarlægge, om det vil have nogen betydning, hvis R var revisor for både Z A/S og E A/S, når det tilligemed forudsættes, at R ikke har ejerandele i X-koncernen. Denne situation er ikke direkte påbudt i revisorlovens § 11, og vil derfor være at henhøre til stk. 3, hvor der er tale om situationer, der kan medføre revisors inhabilitet. Vi er af den opfattelse, at der i den ovenfor skitserede situation kan drages tvivl om revisors uafhængighed. Vi mener dog, at tvivlen om egenkontrol kan reduceres til et acceptabelt niveau ved anvendelse af passende sikkerhedsforanstaltninger. En velegnet sikkerhedsforanstaltning i den pågældende situation kunne være, at lade en statsautoriseret revisor fra et andet revisionsfirma vurdere handlens vilkår, således R ikke lader sig påvirke af egne interesser.

Er der tale om særligt betydningsfulde virksomheder, mener vi, at truslen er for stor til, at denne kan reduceres ved hjælp af sikkerhedsforanstaltninger. Dette gælder uanset, at der er tale om samme revisor, to revisorer i den pågældende revisionsvirksomhed eller to kontorer indenfor samme revisionsfirma.

Det kan konkluderes, at de samme problemstillinger jf. responsumsag nr. 1058 i relation til revisors uafhængighed stadig er aktuelle. Praksis er ændret på nogle områder, grundet den nye revisorlov fra 2003. Problemstillingerne vedrører på trods heraf gråzoneområder, som der ikke kan hentes et konkret svar på i lovgivningen, og som derfor skal underkastes fortolkning fra den revisor, som er involveret i situationen.

Venskabelige relationer mellem revisor og klient

Udover de familiære og økonomiske relationer mellem revisor og klient er venskaber en af de relationer, som ofte kan påvirke revisors uafhængighed – og en relation som ofte befinder sig i gråzoneområdet, når uafhængigheden skal vurderes.

Såvel de personlige som de økonomiske relationer mellem revisor og klient er særskilt præsenteret i revisorloven, men dette er ikke tilfældet med venskabelige relationer. Disse skal i

stedet samles op af generalklausulen i revisorlovens § 11 stk. 1, som lyder ”Revisor må ikke udføre opgaver som omhandlet i § 1 stk. 2, når der foreligger omstændigheder, der er egnet til at vække tvivl hos en velinformeret tredjemand om revisors uafhængighed.” Spørgsmålet er så blot, hvornår et venskab mellem revisor og klient er tæt nok til, at det kan vække tvivl om revisors uafhængighed hos en velinformeret tredjemand. Dette vil vi forsøge at belyse i nærværende afsnit.

Retningslinier for revisors etiske adfærd

Som nævnt ovenfor er det generalklausulen i revisorlovens § 11 stk. 1, som skal opfange risikoen for revisors afhængighed ved for tætte venskabelige relationer mellem revisor og klient. I Retningslinier for revisors etiske adfærd fremgår det, at ”Familiaritets-trussel forekommer, når et revisionsfirma eller et medlem af et erklæringsteam i kraft af en tæt tilknytning til en erklæringsklient, dennes bestyrelsesmedlemmer, direktører, ledende medarbejdere eller ansatte bliver for velvilligt indstillet overfor klientens interesser”⁴⁶. Det siger vel næsten sig selv, at såfremt revisor bliver så tæt tilknyttet klienten, at hun er villig til at afgive en forkert erklæring til gavn for klienten, så er venskabsbåndet blevet for stærkt i forhold til revisors uafhængighed, og revisor må da afstå fra opgaven.

I Retningslinier for revisors etiske adfærd er der givet nogle eksempler på, hvornår revisor blandt andet kan komme i omstændigheder, der er velegnede til at vække tvivl om uafhængigheden. Disse omstændigheder er⁴⁷:

1. En tidligere partner i revisionsfirmaet er bestyrelsesmedlem, direktør, ledende medarbejder hos erklæringsklienten eller er ansat hos erklæringsklienten i en stilling, hvor der udøves direkte og betydelig indflydelse på emnet for erklæringsopgaven.
2. Et seniormedlem af erklæringsteamet har en længerevarende tilknytning til erklæringsklienten.
3. Accept af gaver eller andre fordele, medmindre værdien er klart ubetydelig, fra erklæringsklienten, dennes bestyrelsesmedlemmer, direktører, ledende medarbejdere eller ansatte.

Ad 1)

Det forhold, at en tidligere partner i revisionsfirmaet får ansættelse hos en klient, er også efter vores vurdering en klar trussel mod revisors uafhængighed, såfremt hun skal afgive en erklæring om den pågældende klient. Det må antages, at en revisor næppe vil synes om, at skulle komme

---

⁴⁶ Retningslinier for revisors etiske adfærd – afsnit 65.

⁴⁷ Retningslinier for revisors etiske adfærd – afsnit 65.

med bemærkninger i sin erklæring om en tidligere kollegas udførte arbejde – eller mangel på samme – hvilket vil øge risikoen for, at revisor afgiver en forkert erklæring.

Ad 2)

Når revisor gennem en årrække har været en del af erklæringsteamet på samme klient, vil der automatisk opstå en nær tilknytning mellem revisor og klient, og dette er selvsagt en trussel mod revisors uafhængighed. Hvorvidt der behøver at være tale om et seniormedlem kan der efter vores vurdering stilles spørgsmålstejn ved. Vi mener ikke, at der bør ske en sondring mellem medarbejderens status, så længe medarbejderen har en mulighed for at udøve indflydelse på erklæringen. En mulighed for at eliminere denne trussel er, at udskifte medarbejderen på opgaven, eventuelt via en rotationsplan.

Ad 3)

At give gaver er i dag en naturlig del af den forretningsverden, som revisor og klient befinder sig i. Det kan være lejlighedsgaver i forbindelse med fødselsdage, jubilæer mv. eller måske gaver i forbindelse med en afsluttet handel eller projekt. Men hvornår har gaven en værdi, som er mere end ”klart ubetydelig” – er det 3 flasker rødvin, 12 flasker rødvin eller måske noget helt tredje? Vi vil nedenfor i dette afsnit komme med nogle eksempler på gaver og lignende fordele, som revisor modtager fra klienten, og i den forbindelse vil vi forsøge at skitsere, hvor grænsen går.

Sondring af gråzoneområder via praktiske eksempler

Med henblik på at belyse nogle af de konkrete problemstillinger, som revisor kan blive stillet overfor i sin omgang med klienterne, vil vi tage udgangspunkt i nogle tænkte, praktiske dilemmaer, der er inspireret af internt kursusmateriale fra BDO ScanRevision A/S.

Dilemma 1

Op til jul modtager revisor en pakke med 3x3 flasker udsøgte årgangsvine fra en erklæringsklient. Hvad gør man som revisor?

Det er vores holdning, at revisor skal afstå fra at modtage gaven fra klienten, idet det kan skabe tvivl hos en velinformeret tredjemand om revisors uafhængighed, såfremt revisor modtager gaver af denne type fra en erklæringsklient. Situationen havde efter vores vurdering været en anden, såfremt gaven havde bestået af fx 6 flasker ”ordinær” vin, idet vi vil anse dette som en mere almindelig gave.

Dilemma 2

Revisor fylder 50 år og fejrer dette, dels ved at revisionsfirmaet holder en reception på selve dagen og senere ved en privat fest den efterfølgende lørdag aften. Såvel receptionen som festen afholdes på et hotel, som er klient hos revisor, og med baggrund heri inviteres hoteldirektøren samt dennes ægtefælle med til festen, som eneste forretningsforbindelse. Giver dette anledning til problemer for revisor, set i relation til uafhængighed?

Vi mener, at der er to problemstillinger i dette dilemma, dels at såvel receptionen som festen holdes hos en klient og dels at klienten, som eneste forretningsforbindelse, er inviteret med til festen. Med hensyn til det at holde festen hos en klient, mener vi ikke, at det giver anledning til problemer for revisor i relation til uafhængighed. Det forhold, at revisor skal revidere hotellet, mener vi ikke, giver anledning til, at revisor ikke skulle kunne bruge hotellets faciliteter og tilbud – så længe dette foregår på markedsmæssige vilkår, jf. revisorlovens § 11 stk. 2 nr. 5. Med hensyn til det forhold, at hoteldirektøren, som eneste forretningsforbindelse, deltager i festen, mener vi til gengæld at revisor overtræder uafhængighedsreglerne. Når revisor kommer så tæt på klienten, at denne deltager i revisors private fester, er det vores holdning, at en velinformeret tredjemand vil kunne stille spørgsmålstejn ved revisors uafhængighed. Var deltagerne i festen til gengæld ligeligt fordelt på familie, venner og forretningsforbindelser, vil revisors uafhængighed formentlig ikke blive påvirket.

Dilemma 3

Revisors klient ejer en velbeliggende lejlighed i Sydfrankrig. Revisor tilbydes at låne lejligheden gratis 14 dage i sommerperioden, da lejligheden alligevel står tom. Kan revisor – uden at kompromittere sin uafhængighed – tage imod dette tilbud, og vil det have nogen betydning, at revisor eventuelt betaler en markedsleje for lejligheden?

Vi mener helt klart, at revisor ikke kan tage imod tilbuddet om gratis at låne lejligheden i 14 dage. Dette vil utvivlsomt medføre afhængighed mellem revisor og klient. Såfremt revisor betaler en markedsleje for lånet af lejligheden, bliver situationen mere nuanceret. En velinformeret tredjemand vil have information om, at revisor har betalt en markedsleje, og bør derfor ikke betvivle revisors uafhængighed, idet revisor ikke har opnået en økonomisk fordel via sin klient, som han ikke kunne have opnået hos en hvilken som helst anden udlejer af ferielejligheder. Vi mener dog alligevel, at revisor bør afstå fra muligheden for at leje lejligheden, idet der kan opstå tvivl hos selv en velinformeret tredjemand om lejevilkår mv. og dermed også om revisors uafhængighed.

Dilemma 4

En af revisors klienter inviterer revisor til at deltage i en kortklub bestående af klienten (hovedaktionæren), salgsdirektøren for klienten samt selskabets advokat. Kortklubben mødes en gang om måneden. Kan revisor tage imod dette tilbud?

Vi mener ikke, at revisor kan deltage i denne kortklub, uden at det vil påvirke uafhængigheden. Med en mødefrekvens på en gang om måneden vil der relativt hurtigt opbygges et tæt forhold mellem deltagerne, og dette forhold vil være anvendeligt til at skabe tvivl om revisors uafhængighed. Såfremt der ville være tale om et enkeltstående tilfælde med blot én kortaften, vil revisors uafhængighed formentlig ikke blive påvirket heraf, idet det må antages at revisor til en vis grad, må deltage i sociale aktiviteter med klienter.

Dilemma 5

Revisors klient har lejet jagten i en uge på et polsk gods. Revisor er sammen med henholdsvis tre venner og tre forretningsforbindelser til klienten, inviteret til at deltage i jagten. Kan revisor deltage i jagten?

Det er vores holdning, at revisor ikke kan deltage i jagten, uden at det vil påvirke uafhængigheden. Det forhold, at der også deltager andre forretningsforbindelser i jagten, taler i retning af, at revisor kan deltage, men det er efter vores vurdering ikke tilstrækkeligt til, at revisor kan deltage uden at en velinformeret tredjemand efterfølgende vil kunne stille spørgsmål ved revisors uafhængighed. Det er dog vores holdning, at revisor godt kan deltage i en almindelig jagtdag hos klienten sammen med venner og forretningsforbindelser, uden at dette vil få indflydelse på uafhængigheden.

Som det er illustreret med ovenstående 5 dilemmaer, er der mange forskellige vinkler på de venskabelige relationer mellem revisor og klient, hvor revisor vil være tvunget til at træffe beslutninger med udgangspunkt i sin uafhængighed. Beslutningerne vil ofte skulle træffes i gråzoneområdet, hvor det må bero på en konkret vurdering i de enkelte tilfælde, og som det fremgår af det beskrevne, kan selv små nuancer i problemstillingerne ændre på udfaldet.

Overblik

Vi er bevidste om, at der i reguleringen af personlige og økonomiske relationer mellem revisor og klient findes mange bestemmelser, som revisor skal holde sig for øje i forbindelse med vurderingen af sin uafhængighed overfor klienten. Vi har valgt at inddrage nedenstående skema, som vi mener, er et godt hjælpeværktøj til revisor i vurderingen af sin uafhængighed. Skemaet behandler de forhold, som altid er egnede til at vække tvivl om uafhængigheden hos en velinformeret tredjemand.

Figur 10 – Revisorlovens § 11, stk. 2

	Revisorlovens § 11, stk. 2	Revisions- virksomheden	Under- skrivende revisor	Personer i erklærings- teamet	Øvrige personer i revisions- firmaet
	Omstændigheder, der er egnet til at vække tvivl hos en velinformeret tredjemand, foreligger altid, hvis:				
1	Har familiemæssige bånd ^{*)} til personer, der: - Udøver bestemmende indflydelse - Bestrider ledelsesmæssige opgaver - Har ansvaret for økonomirelaterede opgaver over/hos klienten		X	X	
2	Er nærtstående ^{**)} til personer, der har mere end ubetydelig økonomisk interesse i klienten		X	X	
3	Inden for de seneste 2 år har haft følgende relation til klienten: - Ansættelse - Medlem af ledelsen - Truffet beslutninger for kunden		X	X	
4	Har direkte eller indirekte økonomisk interesse i klienten	X	X	X	
5	Har økonomisk forbindelse med klienten, medmindre forbindelsen er på almindelige forretningsmæssige vilkår og er ubetydelig (uanset vilkår, er krydsende revision dog aldrig tilladt)	X	X	X	
6	Har en klient med en direkte eller indirekte økonomisk interesse i revisionsfirmaet	X			
7	Har en klient med ret til at udpege bestyrelsesmedlemmer i revisionsfirmaet	X			

^{*)} Familiemæssige bånd foreligger altid ved faste samlivsforhold, ved adoptiv- eller plejeforhold eller ved slægtskab i op- eller nedstigende linie til og med forældre og børn eller sidelinien til og med søskende.

^{**)} Nærtstående omfatter her personer, der er knyttet til underskrivende revisor eller erklæringsteam ved ægteskab, ved faste samlivsforhold eller er forældre eller børn.

Kilde: Ledelseshåndbog – Nielsen & Christensen.

Som det fremgår, er skemaet udarbejdet som en matrix, hvor dels de omstændigheder, der kan vække tvivl hos en velinformeret tredjemand fremgår, og dels hvilke personer – såvel fysiske som juridiske – uafhængigheden kan påhvile. Vi mener, at figuren er let anvendelig specielt i de

situationer, som er ”sort/hvide”. Er der tale om gråzoneområder indenfor uafhængighedsproblematikken vil vi dog anbefale, at revisor undersøger det konkrete område nærmere for at nå til den rette konklusion i den pågældende situation.

Delkonklusion

Som det er beskrevet i ovenstående afsnit, er der mange relationer mellem revisor og klient, som kan skabe trusler mod revisors uafhængighed. I revisorlovens § 11 stk. 2 nr. 1 er positivt oplyst de familiære tilknytninger mellem revisor og klient, som altid vil bevirke afhængighed og i nr. 2 er angivet de økonomiske interesser mellem revisor og klient, som bevirker afhængighed.

I udkastet til revisorloven var personkredsen i § 11 stk. 2 nr. 1 væsentlig udvidet i forhold til den vedtagne lov – som til gengæld er i overensstemmelse med EU-henstillingen samt SEC-reglerne. Det er vores holdning, at personkredsen i den vedtagne lov med fordel kunne have været udvidet til også at omfatte forældre og søskende til revisors ægtefælle samt ægtefæller til revisors børn. Dette skal ses i lyset af, at vi mener, denne personkreds er så tæt tilknyttet revisor, at der så godt som altid vil foreligge et afhængighedsforhold.

I Retningslinier for revisors etiske adfærd er det angivet, hvilke personer der indgår i et erklæringsteam, og som dermed ikke må have relationer til klienten som angivet i revisorlovens § 11 stk. 2 nr. 1 og nr. 2. Erklæringsteamet omfatter alle revisorer i revisionsfirmaet, som direkte kan påvirke udfaldet af erklæringsopgaven, lige fra den ”menige medarbejder” til revisionsfirmaets øverste ledelse. Vi anser denne definition som værende fornuftig, idet en velinformeret tredjemand vil kunne stille spørgsmålstejn ved uafhængigheden, såfremt blot en enkelt person i den definerede kreds har familiær tilknytning til eller økonomiske interesser i erklæringsklienten.

Af revisorlovens § 11 stk. 2 nr. 2 fremgår det, at revisor eller revisors nærmeste familie ikke må have mere end ubetydelige, økonomiske interesser i erklæringsklienten. Dette anser vi også for værende fornuftig, idet en økonomisk interesse mellem revisor og klient vil være skabt til at vække tvivl om uafhængigheden hos en velinformeret tredjemand. Hvornår den økonomiske interesse bliver mere end ubetydelig må bero på en konkret vurdering i det enkelte tilfælde. Det er vores holdning, at betydeligheden bør vurderes ud fra den mindste af de to pågældende økonomier. Under økonomiske interesser hører naturligvis også ejerforhold, og her er det vores holdning, at ejerskabet blandt revisors nærmeste skal være af meget ubetydelig karakter, for at det ikke skal påvirke revisors uafhængighed, idet vi vurderer ejerforhold som en af de økonomiske interesser, der vejer tungest i uafhængighedsproblematikken.

Udover de beskrevne regler i revisorloven omkring personlige samt økonomiske relationer mellem revisor og klient, findes der også relationer, som ikke er beskrevet direkte i revisorloven, men som med sikkerhed kan bevirke afhængighed. Dette omfatter blandt andet venskaber mellem revisor og klient. Venskabelige forhold skal samles op af generalklausulen i revisorlovens § 11 stk. 1, hvilket formentlig skal ses i lyset af, at de venskabelige relationer oftest vil befinde sig i et gråzoneområde, og derfor er svære at opstille generelle regler for. De venskabelige relationer kan komme til udtryk på mange tidspunkter og på mange niveauer, hvorfor revisor altid skal være særlig opmærksom på forhold, som kan være egnede til at vække tvivl hos en velinformeret tredjemand om revisors uafhængighed.

Selvrevision

Der er en række faktorer, som har betydning for revisors uafhængighed, såvel den faktiske som den synlige. Et af de væsentligste områder i relation hertil er risikoen for selvrevision. Denne problemstilling opstår på baggrund af, at revisor formentlig ikke kan være uafhængig, såfremt hun skal udtale sig om sit eget arbejde.

I nærværende afsnit vil vi fokusere på selvrevisionsområdet. Vi vil tage udgangspunkt i reglerne for særligt betydningsfulde virksomheder, idet de er skærpede i forhold til andre virksomheder. Vi vil fortolke de lovmæssige reguleringer på selvrevisionsområdet samt bidrage med vores egne holdninger hertil.

Da selvrevisionsproblematikken kan fremkomme på utallige måder, vil vi udvælge nogle områder, hvor vi vil komme med praktiske eksempler, som skal illustrere anvendeligheden af reglerne om selvrevision i revisorlovens § 11 stk. 2 nr. 8, litra a.

Egenkontrol-truslen

Begrebet egenkontrol-trussel er synonym med risiko for selvrevision, og kan defineres som en trussel, der forekommer, ”når (1) et resultat af – eller en vurdering, der er foretaget i forbindelse med – en tidligere erklæringsopgave eller ikke-erklæringsopgave, vil skulle revurderes som en del af konklusionen på en erklæringsopgave, eller (2) når et medlem af erklæringsteamet tidligere har været bestyrelsesmedlem, direktør eller ledende medarbejder hos erklæringsklienten eller været ansat i en stilling, hvor der kunne udøves direkte og betydelig indflydelse på emnet for erklæringsopgaven”⁴⁸.

Egenkontrol-truslen skal både vurderes på baggrund af den synlige og den faktiske uafhængighed, idet revisor vil blive inhabil i begge tilfælde. Det er derfor vigtigt, at revisor overfor tredjemand fremstår som uafhængig, og at hun også faktisk er det.

Revisorloven udtrykker forbuddet mod selvrevision på følgende måde: ”Omstændigheder som nævnt i stk. 1 foreligger altid, når erklæringen vedrører en virksomhed som omhandlet i § 10, stk. 2, 3.-5. pkt., og revisor eller andre personer i revisionsvirksomheden ud over de krav, der følger af god revisionskik, har deltaget i bogføring eller lignende registreringer, som danner

---

⁴⁸ Retningslinier for revisors etiske adfærd – afsnit 63.

grundlaget for det forhold, der afgives erklæring om, eller har medvirket ved udarbejdelsen af det dokument, erklæringen vedrører”.

Afgrænsningen af særligt betydningsfulde virksomheder fremgår af revisorlovens § 10 stk. 2 og er defineret som følgende:

- Børsnoterede selskaber
- Statslige aktieselskaber
- Virksomheder underlagt tilsyn af Finanstilsynet:
  - Banker og sparekasser
  - Realkreditinstitutter
  - Forsikringsselskaber
  - Pensionskasser
  - Investeringsforeninger
- Virksomheder, der i to på hinanden følgende regnskabsår opfylder to eller flere af følgende kriterier:
  - 2.500 ansatte
  - Balancesum på 5 mia. kr.
  - Nettoomsætning på 5 mia. kr.

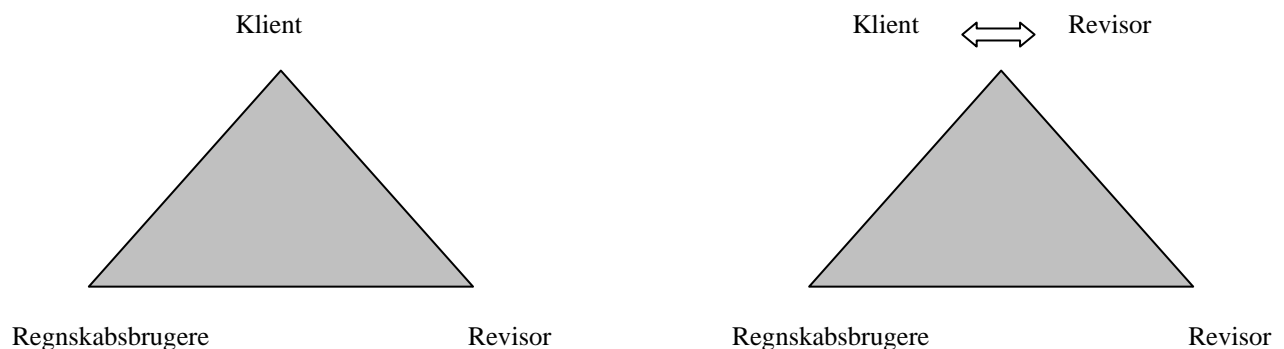
Er der tale om en modervirksomhed (koncern) beregnes omsætningen ved at sammenlægge virksomhedens omsætning med dattervirksomhedernes omsætning. Antallet af medarbejdere og balancesummen opgøres på samme måde.

Ovennævnte virksomheder er set fra en samfundsmæssig synsvinkel særligt betydningsfulde virksomheder, idet de udgør en vigtig del af erhvervslivet. Vi er enige i, at de ovennævnte virksomheder er meget vigtige for erhvervslivet, men herudover er de også betydningsfulde for en lang række privatpersoner. De finansielle virksomheder har selvsagt betydning for den almindelige borger, idet det er de finansielle virksomheder, som enten varetager borgernes opsparring eller yder lån til borgerne til køb af bolig mv. Stort set alle borgere i Danmark har dermed en tilknytning til de finansielle virksomheder og får derved en interesse heri. Vi anser det derfor som fornuftigt, at disse virksomheder er underlagt skærpede regler, idet borgerne (forbrugerne) ikke har den samme professionelle kompetence til at bedømme virksomhederne og deres økonomi. Det samme er gældende for de børsnoterede virksomheder, idet mange privatpersoner har investeret en del af deres opsparring i aktier i disse virksomheder. Dermed har disse privatpersoner en interesse i, at de børsnoterede virksomheder er underlagt særligt skærpede

regler, i henhold til at beskytte deres investeringer samt øge indsigten i de virksomheder, som de har investeret i.

Den centrale problemstilling i relation til selvrevision er, om revisor må revidere den samme klient, som hun rådgiver. Risikoen herved er, at revisor i nogle tilfælde kan komme til at afgive en erklæring omkring dele af sin egen rådgivning, assistance mv. Dette skaber en trussel mod revisors uafhængighed såvel den faktiske som den synlige, idet det er svært måske endda umuligt at foretage en uvildig kontrol af sit eget arbejde. Nedenstående figur skal illustrere revisors dobbeltrolle.

Figur 11 – Revisors dobbeltrolle

Kilde: Egen tilvirkning

Revisor vil ofte, som rådgiver og den person der foretager den lovpligtige revision komme i en dobbeltrolle. Revisor forventes under rådgivningen at tjene selskabets interesser, mens revisor forventes at være offentlighedens tillidsrepræsentant under revisionen. Denne dobbeltfunktion skaber en dobbeltloyalitet, som kan være uheldig, idet selskabet og regnskabsbrugerne kan have modstridende interesser⁴⁹. Dobbeltfunktionen er udbredt, da de fleste revisorer fungerer som rådgivere og revisorer for deres klienter.

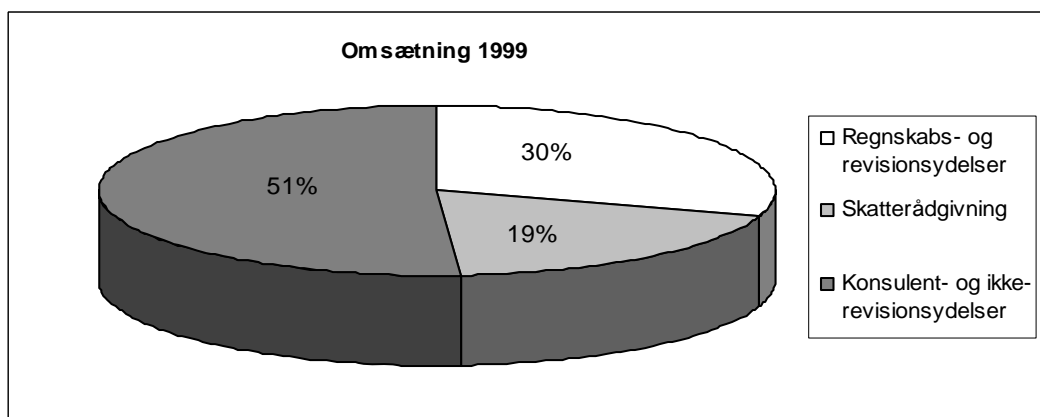
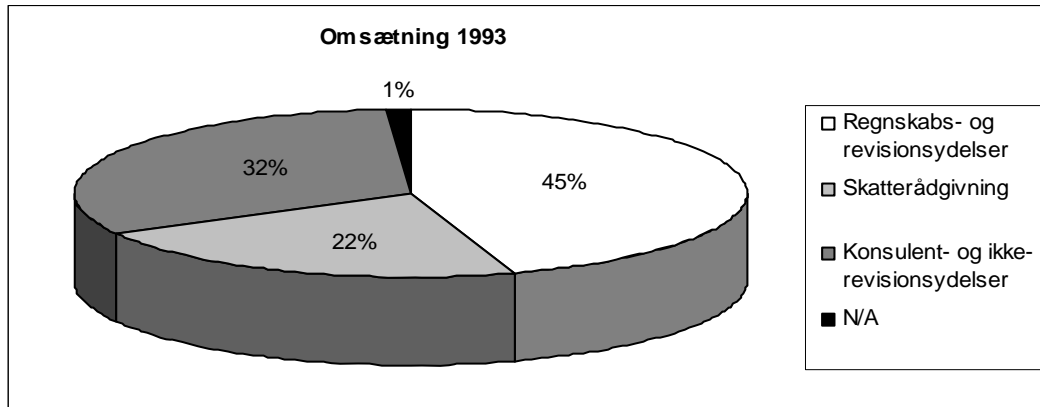
De sidste 30 år har der været en stor ekspansion inden for rådgivningsområdet⁵⁰. I USA er der foretaget en undersøgelse af den samlede omsætning i "the big five"⁵¹, der konkluderer det samme. Resultaterne fra undersøgelsen illustreres i nedenstående diagrammer:

⁴⁹ Se nærmere under afsnittet "Agentteori".

⁵⁰ Revisors kompetence og uafhængighed.

⁵¹ PricewaterhouseCoopers, KPMG, Ernst & Young, Deloitte Touche Tohmatsu og Arthur Andersen.

Samlede omsætning i 1993 og 1999

Kilde: Revisors uafhængighed i dobbeltfunktionen.

Det ses af diagrammerne at konsulent- og ikke-revisionsydelse er steget markant, mens revisors traditionelle kerneområde er faldet i forhold til den samlede omsætning. Honorarindtægterne for regnskabs- og revisionsydelse er steget med 67% i forhold til 1993 og konsulent- og ikke-revisionsydelse er steget med 307%.

I Danmark findes ikke en undersøgelse tilsvarende den amerikanske, men Bent Warming-Rasmussen har lavet en empirisk undersøgelse, der kan indikere udviklingen i Danmark⁵². Det fremgår på baggrund af spørgeskemaundersøgelsen, at statsautoriserede revisorer mener, at 45% af deres omsætning stammer fra rådgivning, som ikke vedrører revision. Eksterne regnskabsbrugere, her i form af aktionærer, virksomhedsledere, kreditgivere og økonomiske journalister, anslår rådgivningsdelen til at udgøre 37%. Begge grupper forventer, at rådgivningsdelen vil stige ca. 22% inden for de næste 5 år. Bent Warming-Rasmussens undersøgelse er fra 1999 ligesom den amerikanske.

⁵² Revisors uafhængighed i dobbeltfunktionen.

Selvom ovenstående undersøgelser er foretaget af kompetente personer, mener vi, at det er nødvendigt at forholde os kritiske til undersøgelsesresultater. Vi kender ikke baggrunden for den amerikanske undersøgelse, men vi kan forestille os at respondenterne, som har deltaget i undersøgelsen har haft svært ved at foretage en præcis opdeling af deres arbejde på de tre kategorier. Et eksempel herpå er revisors rådgivning i forbindelse med omstruktureringer, som bør være placeret i kategorien konsulent- og ikke-revisionsydelser. En andel af denne rådgivning vil imidlertid omhandle de skattemæssige aspekter, og bør derfor henføres til den kategori, der hedder skatterådgivning. Vi mener, at forhold som det netop omtalte kan ændre på omsætningens fordeling, dog ikke mere end at tendensen stadig er helt klar. Rådgivning vil udgøre en større del af revisorerne omsætning i de kommende år. Bent Warming-Rasmussens undersøgelse omkring den øgede rådgivning er lidt diffus, idet han spørger respondenter om, hvad de forventer. Der kan være stor forskel på, hvad respondenterne forventer, og hvordan omsætningen rent faktisk fordeler sig. Årsagen til, at vi alligevel ønsker at inddrage undersøgelsen er, at den kan indikere samme tendens som i USA.

En anden væsentlig forskel mellem danske og amerikanske forhold er, at selv mindre virksomheder i Danmark er underlagt lovpligtig revision, hvilket ikke er tilfældet i USA. Det betyder alt andet lige, at det er naturligt at rådgivningsandelen udgør en mindre del af den samlede omsætning i Danmark, da revisionsdelen formentlig er større her. Dette forhold indikerer, at vi ligger tættere op af de amerikanske forhold end undersøgelsesresultater giver udtryk for.

Udviklingen i forholdet mellem rådgivnings- og revisionsydelser kan true revisors uafhængighed. Revisorerne vil blive mere afhængige af rådgivningshonoraret, og vil muligvis af denne årsag være mere tilbøjelige til at gå på kompromis med klienten. Derudover opstår der en betydelig risiko for selvrevision, idet revisorerne i nogle tilfælde skal forholde sig kritisk til egne forslag.

Erklæringsklienterne værdsætter ofte revisors involvering ud over den lovpligtige revision, da revisor allerede har en god forståelse for virksomheden. Set fra en samfundsmæssig synsvinkel kan fordelene være som følger⁵³:

Til samfundsmæssig gavn for revisionen:

- Revisor opnår et tættere kendskab til virksomhedens rutiner, arbejdsgange mv.
- Revisor opnår et bedre personkendskab til nøglepersonerne i virksomheden.
- Afhængig af rådgivningsområdet, kan dette medføre mere målrettet og mere omkostningseffektiv revision.

---

⁵³ Revisors kompetence og uafhængighed.

Til samfundsmæssig gavn for rådgivningen:

- Gennem sin revision har revisor et forhåndskendskab til virksomheden, der gør det hurtigere og billigere for revisor at yde relevant, tilpasset rådgivning.
- De værste udskejelser/oversalg afskæres, idet revisor ved, at hun tillige skal indestå for sine erklæringer vedrørende virksomheden.
- Revisor kan rådgive fuldt ud med henblik på lovlighed, såvel regnskabs- som fx skattemæssigt, hvilket medfører at den præventive værdi øges.

På baggrund af denne skitsering kan det undre, at der i revisorloven er et direkte forbud mod selvrevision, dog i form af at revisor har deltaget i bogføring eller lignende registreringer, som danner grundlaget for det forhold, der afgives erklæring om, eller har medvirket ved udarbejdelsen af det dokument, erklæringen vedrører. Som det ses, nævnes rådgivning ikke direkte i forbudsbestemmelsen. Årsagen hertil er, at rådgivning kan antage mange aspekter, og der er således valgt en nuanceret lovbestemmelse, der tager højde for virksomhedernes behov for rådgivning via deres primære revisor. Denne nuancering gør fortolkningen af selvrevisionsbestemmelsen kompleks samt skaber gråzoneområder – områder hvor det kan diskuteres, om revisor erklærer sig om eget arbejde.

Årsagen til forbuddet mod selvrevision på trods af de mange fordele, som er afledt af revisors dobbeltrolle, fremhæves herunder⁵⁴:

- Man kan ikke foretage en uvildig kontrol af tiltag, som man selv har rådgivet om.
  - Man kan ikke kontrollere sig selv.
- Man bliver knyttet for tæt til klienten:
  - Økonomisk
  - Psykologisk

Revisionens formål er netop at højne årsrapportens troværdighed set med regnskabsbrugernes øjne. Hertil kræves at regnskabsbrugerne har tillid til revisors kompetence og uafhængighed. Opnået troværdigheden ikke på grund af manglende kompetence og uafhængighed kan revisor ikke tilføre årsrapporten nogen værdi, og revisionen vil dermed blive værdiløs. Værdien for regnskabsbrugerne vil således være større, såfremt revisionen foretages af en revisor, der ikke er tilknyttet klientvirksomheden på andre måder end den lovpligtige revision.

---

⁵⁴ Revisors kompetence og uafhængighed.

Mere konkret skal revisor via revisionen kontrollere lovligheden samt rigtigheden af klientens regnskab i henhold til regnskabslovgivningen og erklære sig om, hvorvidt dette giver et retvisende billede af virksomhedens aktiver, passiver, finansielle stilling samt resultat. I forbindelse hermed vil revisor undersøge de interne kontroller, med det formål at kontrollere eventuelle svagheder, som kan indikere, hvorvidt der kan fæstes tillid hertil. Ydermere vil revisor vurdere, om virksomheden kan anses for at være en going concern, om revisor har fået de oplysninger, der har været anmodet om, samt om der er andre forhold, der kan påvirke regnskabet, eller som kan medføre ansvar for ledelsen⁵⁵. Her er blot nævnt nogle af de forhold, som gøres til genstand for revisionen.

Hvis det antages, at revisor aldrig må rådgive om det, hun selv skal kontrollere, må revisor fx ikke rådgive om effektiviteten og opbygningen af virksomhedens interne kontrolsystem og heller ikke rådgive virksomheden med henblik på at undgå ulovligheder samt erstatningsansvar. Denne rådgivning vil senere blive en del af den lovpligtige revision, og revisor vil herved i varierende grad skulle kontrollere sig selv (sin egen rådgivning)⁵⁶. Disse konsekvenser vil være uheldige for klienten, regnskabsbrugerne samt revisor. Klienten kan ikke drage nytte af revisors ekspertise på området, revisor begrænses i sit hverv, og regnskabsbrugerne vil blive præsenteret for et regnskab, der er blevet til på grundlag af enten dyrere eller forringet rådgivning, idet virksomhedens revisor kan tilbyde en mere målrettet rådgivning.

Det virker logisk, at revisor uden at det påvirker hendes uafhængighed, skal have mulighed for at rådgive om ovenstående aspekter, da de er så tæt knyttet til den lovpligtige revision, at revisor i langt de fleste tilfælde vil opdage disse forhold, uanset om der må rådgives derom, fx et uhensigtsmæssigt internt kontrolsystem eller ledelsens overtrædelse af lovgivningen. Det vil også være spild af ressourcer, at klienten skal engagere en anden til at gennemgå stort set de samme forretningsgange. Når revisor optræder som rådgiver samtidig, vil det skabe et tættere forhold mellem klient og revisor. Klienten kan se en fordel i, at revisor får alle relevante oplysninger, idet rådgivningen herved kan blive mere målrettet og som konsekvens heraf bedre og mere effektiv. Dette resulterer blandt andet i omkostningsbesparelser for klienten.

Rådgivning som ligger direkte op af den lovpligtige revision er dog også tilladt jf. revisorloven § 11 stk. 2 nr. 8, litra a modsætningsvist, så længe revisor ikke træffer beslutninger på vegne af klienten. Lovligheden heri kan udledes af paragraffen ”ud over de krav, der følger af god revisionsskik”. Vi mener, at god revisionsskik i dette her tilfælde må tolkes således, at revisor

---

⁵⁵ Revisors kompetence og uafhængighed.

⁵⁶ Revisors kompetence og uafhængighed.

ikke vil leve op hertil, hvis hun med vilje tilbageholder information, som kunne havde forbedret forholdene i klientvirksomheden.

Endelig bør det fremhæves, at der ofte har været hyppig udskiftning af revisorer i de firmaer, som har forsøgt at bedrage omverdenen gennem alternativ regnskabsaflæggelse, hvilket fx var tilfældet i Nordisk Fjer. Det kan således ikke bevises, at tætte relationer til klienterne nødvendigvis medfører mindre troværdige regnskaber, tværtimod.

Hvor går grænsen?

I ovenstående afsnit har vi redegjort for nogle af problemstillingerne i relation til selvrevision, samt fordele og ulemper ved henholdsvis en restriktiv og lempelig lovregulering heraf. I nærværende afsnit vil vi konkretisere de områder, hvor revisor bevæger sig ud i et gråzoneområde i forhold til at rådgive den samme klient, som hun reviderer. I de kommende afsnit vil vi udvælge nogle af disse områder og komme med vores forslag til, hvordan revisor bør tackle situationerne sammenholdt med gældende lovregulering.

Nedenstående tabeller skal illustrere, hvornår revisor skal være opmærksom på uafhængighedsproblematikken i forbindelse med udførelse af opgaver for særligt betydningsfulde virksomheder. Den første tabel giver ikke anledning til særlig agtpågivenhed, idet revisors uafhængighed ikke almindeligvis er truet. Vi mener, at nedenstående situationer er acceptable, idet revisor ikke træffer beslutninger på klientens vegne og kun bidrager ganske lidt i forhold til det regnskab, som senere skal revideres.

Tilladt
Assistance til at løse afstemningsmæssige problemer
Analyse og indsamling af informationer til lovbestemte indberetninger
Forslag til efterposteringer

Herunder fremkommer nogle af de områder, hvor vi mener, at revisor befinder sig i et gråzoneområde. Revisor skal selv overveje truslerne mod sin uafhængighed i den konkrete situation. Såfremt revisor vurderer, at truslerne er mere end klart ubetydelige, skal rådgivningsopgaven afvises, medmindre passende sikkerhedsforanstaltninger kan anvendes til at eliminere truslerne eller reducere dem til et acceptabelt niveau.

Gråzoneområde
Teknisk assistance omkring regnskabsprincipper og præsentation af regnskabsoplysninger
At have en erklæringsklients aktiver i forvaring
At udarbejde grundbilag eller generere data i elektronisk eller anden form, der dokumenterer, at en transaktion er foregået (fx købsordrer og arbejdstidsregistreringer)
Udarbejdelse af virksomhedens selvangivelse
Vurdering af aktiver/passiver, der har væsentlig betydning for regnskabet
IT-assistance
Bistand til erklæringsklienter i retstvister
Juridisk assistance til erklæringsklienter
Corporate Finance-rådgivning og –assistance
Deltagelse i revisionsklientens interne revision

Sidste tabel angiver de situationer, hvor revisors uafhængighed anfægtes i så høj grad, at revisor må frasige sig opgaven. Der er tale om situationer, hvor revisor træffer ledelsesmæssige beslutninger for klienten eller har for stor indflydelse på forhold, som hun senere skal revidere og erklære sig om. Det er muligt, at revisor ikke selv føler nogen trussel mod uafhængigheden i alle nedenstående tilfælde, men vi mener, at det fra tredjemandes synspunkt vil udgøre en trussel mod uafhængigheden, og dermed gøre revisor inhabil.

Ikke tilladt
Regnskabs- og bogføringsmæssig assistance
Lønadministration
Udarbejdelse af regnskaber eller regnskabsoplysninger, der danner grundlag for et revideret regnskab
Udvikling af og implementering af økonomistyringssystemer
Udlån af personale
Administrator
Likvidator
Udøvelse af den interne revisions kontrolopgaver
Ansættelse af personale og ledelse
Godkendelse, udførelse eller fuldendelse af en transaktion eller på anden måde udøvelse af beføjelser på vegne af erklæringsklienten eller bemyndigelse til at gøre dette
Rapportering i en ledelsesmæssig funktion til den ansvarlige ledelse
Beslutning om hvilken anbefaling fra revisionsfirmaet, der skal implementeres

Kilde: Retningslinier for revisors etiske adfærd afsnit 1040-1091, Revisors uafhængighed – en ny reguleringsmåde, EU-henstillingen – Revisors uafhængighed samt egen tilvirkning.

Det er vigtigt, at revisor forstår uafhængighedsproblematikken og gør sig grundige overvejelser herom, da konsekvensen kan blive negativ omtale samt tab af tillid til revisionsvirksomheden og i værste fald revisionsbranchen. Den negative omtale kan opstå ved, at der i medierne rejses tvivl om revisors uafhængighed, hvilket kan få fatale følger for revisionsvirksomhedens klientportefølje. Derudover kan revisionsvirksomheden komme i miskredit ved dele af dennes berøringsflade, fx investorer og pengeinstitutter⁵⁷.

Regnskabsudarbejdelse

I særligt betydningsfulde virksomheder kræver lovgivningen, at den underskrivende revisor ikke må udarbejde regnskabet for klienten. Der er ikke helt klare retningslinier omkring, hvad revisor må assistere med. Den problematiske situation for revisors involvering omkring årsrapporten opstår ofte, hvor virksomheden har opstillet en kladde til regnskabet, men hvor virksomheden ønsker revisors hjælp til færdiggørelse heraf, herunder rettelse af fejl og forslag til forbedringer. Vi mener, at revisorlovens § 11 skal fortolkes indskrænkende, således at revisor ikke som udgangspunkt må yde assistance med regnskabsudarbejdelse, men at bestemmelsen ikke er til hinder for, at revisor kan vejlede virksomheden omkring spørgsmål til årsrapporten samt forbedringer, så længe vejledningen er af generel karakter.

Det kan diskuteres, om det er rimeligt, at særligt betydningsfulde virksomheder også omfatter mindre virksomheder underlagt Finanstilsynet. Vi mener, at det er med rette, at lovgiver har valgt at inddrage selv mindre virksomheder, idet et lille pengeinstitut kan have stor samfundsmæssig betydning i et lokalsamfund. Det vil dermed være uhensigtsmæssigt, såfremt de ikke var underlagt samme restriktive krav som de større pengeinstitutter.

Det er vores holdning, at forbuddet mod at revisor assisterer med regnskabsudarbejdelsen er en effektiv sikkerhedsforanstaltning indenfor selvrevisionsproblematikken. Set fra tredjemands synspunkt vil der kunne skabes tvivl om revisors uafhængighed, når hun erklærer sig om et regnskab, som hun selv har forestået udarbejdelsen af.

De nye regler omkring udarbejdelse af regnskab for særligt betydningsfulde virksomheder er i nogle tilfælde til gene for klienten samt revisorerne. Lovgiver i Danmark har valgt at skærpe kravene i forhold til EU-henstillingen for at undgå enhver tvivl om revisors uafhængighed. Kravene jf. EU-henstillingen er, at revisor bør overveje, om der er behov for særlige sikkerhedsforanstaltninger, idet regnskabsudarbejdelse er omfattet af de opgavetyper, som kan gøre revisor afhængig. EU-henstillingen er således end del lempeligere.

---

⁵⁷ Nielsen & Christens ledeshåndbog.

Vi er ikke bekendt med, i hvor stor grad klientvirksomhederne selv har udarbejdet regnskaberne, før forbuddet mod revisors assistance blev vedtaget. Vores bud er, at 1/3 af virksomhederne selv besidder de nødvendige kompetencer til at kunne udarbejde regnskabet, 1/3 skal have nogen assistance fra revisor, mens den sidste 1/3 helt vil overlade opgaven til revisor. Der vil således være en række tilfælde, hvor revisor i større eller mindre grad skal assistere med regnskabsudarbejdelsen. Dette er som følge af, at klienterne ikke besidder de nødvendige, faglige kompetencer til at kunne udarbejde regnskabet efter nutidens komplekse regnskabsregulering.

Dette kan give anledning til komplikationer, da nogle klientvirksomheder skal ansætte ét revisionsfirma til at udarbejde regnskabet og et andet revisionsfirma til at revidere dette. Det betyder efter vores mening, at to-revisorsystemet til en vis grad er genindført i en ny version. Dette kan undre, da det lovpligtige to-revisorsystem for alle børsnoterede og statslige selskaber ophørte den 31. december 2004. Det ophørte to-revisorsystem krævede to underskrifter på revisionspåtegningen fra to forskellige revisionsfirmaer. Da begge underskrivere har haft interesse i at aflægge et retvisende regnskab, har det været sværere for klienten at manipulere med revisorerne, hvilket har været til gavn for regnskabsbrugerne.

I kommentarer til årsregnskabsloven fremgår det, at ophævelsen af to-revisorsystemet er begrundet med en lempelse af de administrative byrder for virksomhederne⁵⁸. Vi vil tillade os at stille spørgsmålstegn ved, hvorvidt der reelt er sket en lempelse af de administrative byrder for de virksomheder, hvor en revisor assisterer med udarbejdelsen af regnskabet, hvilket vi vil redegøre for i det efterfølgende.

Når virksomheden skal have en anden revisor end den reviderende revisor til at assistere med udarbejdelsen af årsrapporten, vil den ”nye” revisor naturligvis skulle bruge ressourcer på at sætte sig ind i virksomhedens forhold, for at opnå tilstrækkelig viden om virksomheden til at kunne udarbejde årsrapporten. En viden som den reviderende revisor allerede har tilegnet sig via sin revision, men som hun ikke må udnytte. Dette skaber selvsagt meromkostninger for virksomheden, som efter vores mening kunne være undgået, såfremt den reviderende revisor måtte udarbejde årsrapporten. Lovgivers hensigt med at lempe de administrative byrder for virksomhederne er dermed efter vores mening ikke til fulde blevet opfyldt. Den lempelse som blev givet ved ophævelsen af to-revisorsystemet er til dels blevet ført tilbage med reglerne om, at revisor ikke både må revidere og udarbejde årsrapporten – muligvis er der endda blevet tilført virksomhederne flere omkostninger end det var tilfældet før, men dette kan vi dog kun gisne om.

---

⁵⁸ Årsrapporten – Kommentarer til årsregnskabsloven, § 135.

Det er dog vores holdning, at det må være rimeligt, at disse meromkostninger pålægges de virksomheder, som ikke selv kan udarbejde regnskabet. Det vil være urimeligt, at de virksomheder som har gearret deres regnskabsafdeling til at kunne varetage regnskabsudarbejdelsen, skulle straffes med ekstraomkostninger som følge af andre virksomheders manglende kompetencer. Vi mener således, at loven er hensigtsmæssig, hvad dette angår.

Med den tilnærmede genindførelse af to-revisorsystemet i en ny form mener vi, at der i nogle tilfælde er skabt nogle u hensigtsmæssige begrænsninger i revisors arbejde. Vores løsningsforslag på problemstillingen er, at såfremt virksomheder af særlig offentlig betydning vælger at have to revisionsfirmaer til at revidere og underskrive årsrapporten, skal det tillades, at den ene af disse to assisterer virksomheden med udarbejdelse af regnskabet. Herved opnås, at den viden som revisor har opbygget om klienten via sin revision, kan udnyttes i forbindelse med udarbejdelse af regnskabet. Desuden opnås det, at den ene af de to revisorer stadig skal erklære sig om regnskabet, som hun ikke selv har været med til at udarbejde. Samtidig vil ekstraomkostningerne til to revisorer kun ramme de virksomheder, som ikke kan udarbejde regnskaberne selv.

Skattemæssig assistance

Dette område debatteres i skrivende stund, og er for de fleste revisorer, som har klienter der er særligt betydningsfulde virksomheder, et ømtåleligt område. Debatten tager afsæt i, hvorvidt den reviderende revisor må udarbejde skatteopgørelsen for klienten. Alternativet er at overlade dette til en anden person i revisionsvirksomheden, såfremt dette ikke strider mod uafhængighedsreglerne, eller lade et andet revisionsfirma lave skatteopgørelsen eventuelt samme revisionsfirma, som opstiller regnskabet, såfremt der er et ”ekstra” revisionsfirma tilknyttet denne opgave.

Problemstillingen afledes af revisorlovens § 11 stk. 2 nr. 8, litra a isoleret, og sammenhængen mellem denne og erklæringsbekendtgørelsen.

Teksten i revisorlovens § 11 stk. 2 nr. 8, litra a indebærer umiddelbart, at der altid vil opstå en uafhængighedstrussel, hvis revisor i relation til særligt betydningsfulde virksomheder har deltaget i bogføring og lignende registreringer, som danner grundlag for det forhold, der afgives erklæring om, eller har medvirket ved udarbejdelsen af det dokument, erklæringen vedrører⁵⁹. Dette medfører som udgangspunkt, at revisor vil komme i konflikt med revisorloven, såfremt revisor både udfører assistance med selvangivelsen og derefter afgiver en erklæring for den samme klient.

---

⁵⁹ Revisionsteknisk udvalg, Notat om skatteassistance, maj 2005.

Det fremgår af erklæringsbekendtgørelsens § 14, at revisor, såfremt denne uden at foretage revision eller review assisterer med regnskabsopstilling, skal forsyne regnskabet eller de regnskabsmæssige oplysninger med en erklæring. Da det fremgår af erklæringsvejledningen, at en skattemæssig opgørelse er omfattet af begrebet ”regnskab”, er der således krav om, at revisor afgiver en erklæring herpå. Der kan være tale om en erklæring uden konklusion og uden at revisor udtrykker nogen grad af sikkerhed. Erklæringsafgivelsen i forbindelse med en skattemæssig opgørelse siges at være fri, idet den ikke hænger sammen med påtegningen på årsrapporten. Det der skaber problemet i relation til revisors uafhængighed, er sammenhængen med den tekniske assistance samt revisors opgørelse af én af de væsentlige poster i årsrapporten. Det kan således diskuteres, hvorvidt revisor bliver omfattet af forbuddet mod selvrevision.

Det kan udledes af lovkommentarerne til revisorloven, at revisor ikke som udgangspunkt må yde teknisk assistance til en erklæringsklient, der er omfattet af begrebet - en særlig betydningsfuld virksomhed. Det fremgår endvidere, at revisor ikke må yde regnskabsmæssig assistance, som ikke er et naturligt led i revisionen. Det kan diskuteres, hvorvidt den skattemæssige opgørelse er et naturligt led i revisionen. Ud fra en objektiv og teoretisk tilgang er den skattemæssige opgørelse ikke omfattet af den lovpligtige revision, og vil derfor ikke være en naturlig del af revisionen. Anskuer vi problemstillingen ud fra en ”dagligdags-betragtning”, vil den skattemæssige opgørelse ofte blive udført i forbindelse med regnskabsudarbejdelsen, og kan derfor virke som et naturligt led i forlængelse af revisionen. Vi må dog bekende os til førstnævnte opfattelse, idet den er korrekt.

Som følge af sammenhængen mellem revisorloven og erklæringsbekendtgørelsen, vil den reviderende revisor som ved en hvilken som helst anden erklæring, afgivet om de særligt betydningsfulde virksomheder, som udgangspunkt blive inhabil, såfremt hun tilligemed har udarbejdet det materiale, som erklæringen vedrører. Det betyder i relation til skattemæssig assistance, at revisor ikke både må udarbejde skatteregnskabet og derefter afgive erklæring herom, da det er indbegrebet af selvrevision.

Såfremt den reviderende revisor, som også er underskrivende revisor, udarbejder selvangivelsen, vil hun assistere med målingen og præsentationen af væsentlige beløb i resultatopgørelse og balance. Dette er som udgangspunkt omfattet af revisorlovens § 11, og da det af Revisorloven med kommentarer fremgår, at bestemmelsen er absolut, burde der ikke være undtagelser hertil. Det kan tillige nævnes, at Revisorloven med kommentarer er tavs på dette område. Dette kan skyldes, at selvangivelsesproblematikken ikke har været en del af den uafhængighedsdebat, som ligger til grund for revisorloven⁶⁰.

---

⁶⁰ Den nye revisorlov – 1 års fødselsdag.

Som tilfældet er under ”Regnskabsudarbejdelse” kan revisor stadig redegøre for generelle beregningsregler om alternativer for såvel hele opgørelsen af virksomhedens skattepligtige indkomst som for enkelte komponenter. Ligeledes kan revisor give klienten forslag til ændringer i de skattemæssige opgørelser, hvor disse er udarbejdet af klienten selv⁶¹. Dette kan eksempelvis ske via foretagelse af review af den af klienten udarbejdede selvangivelse.

Da revisorloven og lovkommentarerne er tavse herom, mener vi, at forbuddet mod udarbejdelse af selvangivelsen omfatter alle ansatte i revisionsvirksomheden. Det ville være en mulighed for lovgiver at skabe en nuancering på dette område, ved at acceptere, at en person uden for erklæringsteamet kunne udarbejde selvangivelsen, fx en person fra skatteafdelingen, som det må antages at alle revisionsfirmaer, der har særligt betydningsfulde klienter, har. Dette vil lette kommunikationsvejene mellem revisor, klient og skatterådgiver samt være omkostningsbesparende. Ved denne konstruktion er det vigtigt, at revisor som ansvarlig for trusler mod uafhængigheden er opmærksom på såvel den faktiske som den synlige uafhængighed. Konstruktionen tager højde for den faktiske uafhængighed, hvorimod det skal vurderes i den konkrete situation om den synlige uafhængighed er truet, idet tredjemand ikke må være i tvivl om revisors uafhængighed.

Vi mener, at ovenstående kan fortolkes ud fra revisorloven. Dette er dog på baggrund af, at vi har valgt i første omgang, at anlægge en udvidet fortolkning, hvilket vil sige, at vi ”strækker paragraffen”, så omfanget af dens rækkevidde bliver så stor som mulig.

Ved en fortolkning af loven er det ganske naturligt at undersøge, hvad lovgivers formål har været med paragraffen, idet dette kan bidrage til lovfortolkningen. Som allerede konstateret foreligger der ikke os bekendt materiale, der redegør for problemstillingen fra lovgivers side eller andre i forbindelse med den nye lovs ikrafttræden. Dette foranlediger os til at tro, at selvangivelsesproblematikken har været utilsigtet fra lovgivers side. Såfremt det er tilfældet, vil det formentligt være mere korrekt at fortolke selvrevisionsbestemmelsen indskrænkende, hvilket vi vil gøre herunder.

Formålet med revisorlovens § 11 er at sikre, at revisor, hvor hun afgiver erklæringer om opgørelser mv. udarbejdet af andre, er fuldstændig uafhængig af disse. De erklæringer der sædvanligvis udarbejdes ved udøvelse af regnskabsmæssig assistance, herunder udarbejdelse af en klients selvangivelse, udtrykker ikke nogen grad af sikkerhed om materiale udarbejdet af andre, eller som andre har ansvaret for⁶². Da der ikke udtrykkes nogen grad af sikkerhed over for

---

⁶¹ Ledelseshåndbog Nielsen & Christensen.

⁶² Revisionsteknisk udvalg, Notat om skatteassistance, maj 2005.

regnskabsbrugerne, kunne dette antyde, at det ikke behøver at være et problem, hvorvidt den underskrivende revisor ligeledes udarbejder selvangivelsen. Derudover rummer assistanceerklæringer udelukkende en beskrivelse af den udførte assistance, og tilfører derfor ikke regnskabsbrugerne nogen yderligere sikkerhed end den, at revisor har udarbejdet skatteregnskabet. Vi mener dog, at alene det forhold at revisor afgiver en erklæring på skatteregnskabet vil medføre, at tredjemand vil tillægge det en betydning på trods af, at det fremgår af erklæringen, at revisor ikke udtrykker nogen konklusion om skatteregnskabet. Alene det forhold, at revisor afgiver en erklæring forpligter tillige revisor i henhold til god revisorskik.

Det fremgår af bemærkningerne til lovforslag L 144 (2002/2003), at formålet med revisorlovens § 11 er at omhandle situationer, hvor revisor afgiver erklæring om noget andre har udarbejdet. Endda nævnes udelukkende revisionspåtegninger i relation til § 11 stk. 2 nr. 8, litra a⁶³. Endvidere har lovgiver tilkendegivet en fortolkning, som giver revisor mulighed for at udarbejde mindre dele af en koncerns regnskabsaflæggelse, jf. afsnittet om koncerner, og samtidig foretage revision deraf. Det er tillige tilladt for den reviderende revisor i nødsituationer at yde regnskabsmæssig assistance. Det kan således konstateres, at det er muligt at afvige fra bestemmelsens kerneområde, der som udgangspunkt forbyder alle forhold, der er indbegrebet af selvrevision. Ovenstående giver et velargumenteret grundlag for at fortolke bestemmelsen indskrænkende. Tillige kan det nævnes, at udgangspunktet i USA og i IFAC's Code of Ethics er, at det forhold at revisor assisterer en klient med opstilling af skatteregnskab, ikke pr. automatik afskærer revisor fra at afgive en revisionspåtegning på klientens årsrapport. Endelig har andre EU-lande ikke kendskab til selvangivelsesproblematikken, hvilket må betyde, at der ikke i de andre lande eksisterer sådant et forbud.

Såfremt vi skal fortolke revisorlovens § 11 stk. 2 nr. 8, litra a indskrænkende må konsekvensen blive, at de erklæringer på skatteregnskaber, der ikke rummer nogen konklusion, og som alene beskriver det arbejde, revisor har foretaget, skal vurderes i forhold til revisorlovens § 11 stk. 3 nr. 1. Denne bestemmelse kræver, at revisor skal bedømme sin egen uafhængighed i den konkrete situation under hensyntagen til, om tredjemand opfatter revisor som værende uafhængig.

Som det fremgår af ovenstående, er der ikke noget entydigt svar på problemstillingen. Som fortolkningsbidrag vil vi anvende nedenstående tabel, som er møntet på FSR's medlemmer. FSR udstikker ofte de retningslinier, som revisorerne forventes at følge.

---

⁶³ Revisionsteknisk udvalg, Notat om skatteassistance, maj 2005.

Tabel 3 – FSR's fortolkning af revisors assistance med skatteregnskabet

	Udført arbejde	Omfatter eksempelvis	§ 10, stk. 2 virksomhed	Almindelig virksomhed
I	Assistance med et skatteregnskab^{*)} , som ikke kræver afgivelse af assistanceerklæring.	Rådgivning og assistance med delelementer og tilfælde, hvor revisors navn ikke associeres med skatteregnskabet.	Omfang af mulig assistance <i>kan</i> være begrænset i henhold til § 11, stk. 2 nr. 8, litra a for klienter, hvor revisor i øvrigt udfører review eller revision.	Omfang af mulig assistance <i>kan</i> være begrænset i henhold til § 11, stk. 3 for klienter, hvor revisor i øvrigt udfører review eller revision.
II	Assistance med et skatteregnskab , som kræver afgivelse af assistanceerklæring i henhold til erklæringsbekendtgørelsen og RS 930.	Assistance med hele eller væsentlige dele af skatteregnskabet, og hvor revisors navn associeres med skatteregnskabet.	Omfang af mulig assistance <i>kan</i> være begrænset i henhold til § 11, stk. 2 nr. 8, litra a for klienter, hvor revisor i øvrigt udfører review eller revision.	Omfang af mulig assistance <i>kan</i> være begrænset i henhold til § 11, stk. 3 for klienter, hvor revisor i øvrigt udfører review eller revision.
III	Review af et skatteregnskab^{**)} , som kræver afgivelse af reviewerklæring i henhold til erklæringsbekendtgørelsen og RS 910.	Review af fx bilag til selvangivelsen (skatteregnskabet).	Revisor må ikke have deltaget i bogføring eller lignende registreringer, som danner grundlaget for skatteregnskabet, eller have medvirket ved udarbejdelsen af skatteregnskabet.	Revisor kan sædvanligvis yde assistance i et vist omfang, uden at dette bevirker, at revisor ikke kan afgive reviewerklæring i henhold til § 11 stk. 3
IV	Review eller revision af årsrapporten.	Lovpligtig revision af årsrapporten.	Revisor må ikke have deltaget i bogføring eller lignende registreringer, som danner grundlaget for årsrapporten, eller have medvirket ved udarbejdelsen af årsrapporten.	Revisor kan sædvanligvis yde assistance i et vist omfang, uden at dette bevirker, at revisor ikke kan afgive review eller revisionserklæring i henhold til § 11 stk. 3.

^{*)} Ved assistance med udarbejdelse af et skatteregnskab udarbejder revisor hele eller dele af skatteregnskabet på baggrund af virksomhedens bogføring og øvrige registreringer, samt ledelsens oplysninger. Revisor anvender sin regnskabsmæssige ekspertise til at indsamle, klassificere og opsummere oplysninger og data til en overskuelig og forståelig form uden at teste hvorvidt oplysningerne er korrekte.

^{**)} Ved review af et skatteregnskab deltager revisor ikke i udarbejdelsen af skatteregnskabet, men efterprøver grundlaget for skatteregnskabet gennem analyser og forespørgsler. Desuden omfatter et review fx en vurdering af, om alle relevante reguleringer mellem årsregnskabet og den skattepligtige indkomst er indarbejdet.

Kilde: Revisionsteknisk udvalg, Notat om skatteassistance, maj 2005.

Tabellen belyser ifølge FSR revisors muligheder for erklæringsafgivelse ved skattemæssig assistance under hensyntagen til reglerne i erklæringsbekendtgørelsen, erklæringsvejledningen og revisorloven. Tabellen er tiltænkt som et værktøj til vurdering af erklæringsafgivelse ved skattemæssig assistance efter ændringen af erklæringsbekendtgørelsen i januar 2005. Det fremgår af tabellen, at revisor skal være opmærksom på, hvorvidt der ydes assistance i et omfang, som kræver erklæringsafgivelse samt om assistancen kommer i konflikt med uafhængighedsbestemmelserne.

Situation I og II

Da det fremgår af tabellen, at revisors skattemæssige assistance *kan* være begrænset af revisorlovens § 11, må det fortolkes således, at der er situationer, hvor revisor kan bistå klienten med assistance ved udarbejdelse af skatteregnskabet i situation I og II i særligt betydningsfulde virksomheder. I FSR's notat fremgår det, at der i situation I kan være tale om rådgivning til virksomheden og eventuelt assistance i begrænset omfang med enkeltstående opgørelser til virksomhedens eget brug. Vi mener, at denne fortolkning er i tråd med revisorloven og erklæringsbekendtgørelsen.

I situation II skal revisor afgive erklæring på skatteregnskabet. Det fremgår af FSR's notat, at revisor nøje skal overveje, om en eventuel bistand i relation til udarbejdelse af skatteregnskabet kan udgøre en trussel mod revisors uafhængighed i relation til afgivelse af revisions- eller reviewerklæringer i årsrapporten eller andre regnskaber. Det fremgår dog ligeledes af notatet, at såfremt der er tale om en særligt betydningsfuld virksomhed, må revisors assistance med udarbejdelse af skatteregnskabet ikke omfatte deltagelse i bogføring eller lignende registreringer jf. revisorloven. Umiddelbart har vi svært ved at forestille os, at der er situationer, hvor revisor både kan afgive assistanceerklæring på skatteregnskabet og udføre review eller revision på årsrapporten. Vi mener, at assistance med væsentlige dele af skatteregnskabet og samtidig afgivelse af revisionspåtegning som udgangspunkt vil stride mod selvrevisionsforbuddet, sådan som forbuddet i dag fremgår af revisorloven og kommentarerne hertil.

Situation III og IV

Det fremgår af FSR's notat, at revisor ikke for en klient, der er en særligt betydningsfuld virksomhed, må have deltaget i bogføring eller lignende registreringer, som danner grundlaget for skatteregnskabet, eller have medvirket ved udarbejdelsen af skatteregnskabet jf. revisorlovens § 11 stk. 2 nr. 8, litra a. Her tager FSR direkte stilling til, at den reviderende revisor ikke kan udarbejde selvangivelsen. Vi er enige i, at revisorloven må fortolkes således, at den reviderende revisor ikke også må udarbejde skatteregnskabet, da der foreligger et selvrevisionstilfælde, som der generelt er forbud mod i revisorloven.

FSR har udarbejdet en liste over tilladte og ikke-tilladte assistanceydelser til særligt betydningsfulde virksomheder. Det forudsættes af FSR, at virksomheden selv udarbejder skatteopgørelsen til brug for indregning i virksomhedens årsrapport, og at revisors efterfølgende assistance med skatteopgørelserne alene er til brug for indsendelse af behørig selvangivelse til ligningsmyndighederne. Tillige forudsættes det, at virksomhedens ledelse, uanset revisors eventuelle assistance, selvstændigt underskriver selvangivelsen, og i øvrigt påtager sig ansvaret for selvangivelsen. FSR's lister gengives herunder:

Tabel 4 – Tilladte assistanceydelser

Tilladte assistanceydelser til særligt betydningsfulde virksomheder:
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Assistere med opgørelsen af enkelte komponenter i indkomstopgørelsen under forudsætning af, at disse ikke er væsentlige for opgørelsen af hele den skattepligtige indkomst. Fx hvis et selskab har en enkelt ejendomsavance, kan revisor udarbejde et forslag til avanceopgørelse.
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Assistere med udarbejdelsen af lokale selvangivelser for ubetydelige datterselskaber.
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Assistere med udarbejdelse af lokale selvangivelser for ikke-ubetydelige datterselskaber, og følgende er opfyldt: <ul style="list-style-type: none"> - Klienten har selv opgjort skatten, som indgår i koncernrapporteringen/årsregnskabet, som revideres af os. Klienten skal altså gøre et reelt og troværdigt forsøg på at udarbejde de nødvendige opgørelser af fx skat af skattepligtig indkomst. - Selvangivelse udarbejdes efter udarbejdelse af koncernregnskab og årsregnskab. - Selvangivelse benyttes hverken af klienten til interne kontrolformål eller af koncernrevisor i øvrigt (dvs. den lokale selvangivelse har ingen koncernrevisionsmæssig betydning).
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Renskrift (sekretærassistance) af skatteregnskab for klient på blankt papir eller klientens papir, på basis af en af klienten udarbejdet kladde.
<p>Herudover kan revisor naturligvis yde rådgivning eller udføre review m.m. i relation til virksomhedens selvangivelse, uden at dette betegnes som assistance; herunder fx:</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Yde rådgivning og gennemføre undervisning.
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gennemgå klientens opgørelser og fremkomme med forslag til ændringer.
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Udarbejde faglige notater og redegørelser, der fx omhandler fortolkning af love og standarder, samt komme med forslag til forbedringer og optimering af skattemæssige forhold m.m.
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Udarbejde generelle forslag til udarbejdelse af skatteopgørelse og –beregninger, eksempelvis i form af publikationer, checklister eller andet materiale.

Kilde: Revisionsteknisk udvalg, Notat om skatteassistance, maj 2005.

Vi mener, at ovenstående liste over tilladte assistanceydelser, ifølge FSR, er for vidtgående ud fra en fortolkning af revisorlovens § 11. Jf. første punkt er det essentielt for os, at det nævnes at revisor kan udarbejde et forslag til klienten. Revisorloven har som udgangspunkt et absolut forbud mod alle former for ydelser, der kan resultere i selvrevision. Vi er dog enige med FSR i, at det er nødvendigt at have et væsentlighedskriterium, så revisor har mulighed for at yde assistance på ubetydelige enkelte komponenter i indkomstopgørelsen. Vi mener ikke, at der er en væsentlig risiko herved i relation til selvrevisionsproblematikken, idet assistancen ikke må have betydelig indflydelse på indkomstopgørelsen.

Andet punkt er i overensstemmelse med vores opfattelse af revisorloven, idet det fremgår af Revisorloven med kommentarer, at revisor kan assistere med udarbejdelse af regnskaber i dattervirksomheder, der ikke udgør en væsentlig del af koncernregnskabet. Vi mener, at selvangivelsesområdet skal fortolkes i parallelitet hermed.

Tredje punkt på listen er for vidtgående efter vores overbevisning. Det fremgår, at datterselskaber selv skal gøre et troværdigt forsøg på at udarbejde de nødvendige opgørelser, herunder skat af den skattepligtige indkomst. Et ”troværdigt forsøg” er efter vores vurdering et meget løst begreb, og det er svært at vurdere, hvornår der er gjort et troværdigt forsøg. Endvidere angives det af FSR, at det er i orden at udarbejde selvangivelsen, såfremt denne udarbejdes efter koncernregnskabet og årsrapporten. Vi har umiddelbart vanskeligt ved at forstå, at det forhold at revisor assisterer med

udarbejdelsen af selvangivelsen efter at have foretaget revision af årsrapporten, skulle have nogen indflydelse på selvrevisionsproblematikken. Det løser formentlig problematikken vedrørende revisionen af det givne regnskab, men i forbindelse med revisionen af regnskabet for det efterfølgende år, vil revisor efter vores opfattelse komme til at udtale sig om den selvangivelse, som hun selv har været med til at udarbejde, hvilket vi anser som værende i strid med uafhængighedsreglerne. Endvidere mener vi ikke, at det fra tredjemands synspunkt gør en væsentlig forskel, hvornår selvangivelsen bliver udarbejdet, da der ikke kan opretholdes egentlige kontrolmuligheder heraf. Derudover virker det ikke logisk for os, at revisor først ”kommer ind i billedet” efter den færdige udarbejdelse af årsrapporten, da skattedelen er væsentlig for årsrapporten, og dermed bør revisors forslag være at anbefale på et tidligere stadie. Vi tillægger således ikke denne sondring nogen reel værdi uanset FSR’s givne forudsætninger, og mener derfor ikke, at tredje punkt på listen opretholder revisors uafhængighed. Der er dog en mindre undtagelse hertil, da vi er enige i, at revisor kan udarbejde en selvangivelse, der hverken benyttes af klienten til interne kontrolformål eller af koncernrevisor i øvrigt.

Vi mener ikke, at fjerde punkt giver anledning til konflikt i relation til revisors faktiske uafhængighed. Det er derimod mere tvivlsomt i forhold til revisors synlige uafhængighed. Da der ifølge listen blot er tale om sekretærassistance, ser vi ikke nogen grund til, at klientvirksomheden ikke selv kan foretage renskrift, og dermed undgå en trussel mod revisors uafhængighed.

Vi er enige i, at revisor kan rådgive klientvirksomheden og foretage review i relation til virksomhedens selvangivelse uden, at der skabes en trussel mod revisors uafhængighed. Det er dog en forudsætning herfor, at revisor ikke har assisteret klienten ved udarbejdelsen af selvangivelsen. Review er acceptabelt, idet gennemgangen og grundlaget for erklæringen primært omfatter forespørgsler hos ledelsen, om det af klienten udarbejdede regnskabsmateriale, herunder selvangivelsen. Revisor skal således ikke foretage en revision. Erklæringen afgives således ud fra klientens oplysninger og på baggrund af indhentelse af ekstern dokumentation, som omfangsmæssigt er relativt begrænset. I denne situation mener vi, at klienten selv anses for at have udarbejdet selvangivelsen, mens revisors funktion er at efterse rigtigheden heraf.

Tabel 5 – Ikke-tilladte assistancedydelser

Ikke-tilladte assistancedydelser til særligt betydningsfulde virksomheder:
<ul style="list-style-type: none"> ▪ § 11, stk. 2 nr. 8, litra a forbyder revisor at afgive en erklæring, hvis revisor har deltaget i bogføring eller lignende registreringer, som danner grundlaget for det forhold, der afgives erklæring om, eller har medvirket ved udarbejdelsen af det dokument, erklæringen vedrører. <ul style="list-style-type: none"> - Derfor kan revisor ikke yde periodevis (eller permanent) bogholderimæssig assistance eller anden assistance til udarbejdelse af opgørelse, som revisor efterfølgende skal afgive erklæring med sikkerhed om (selvrevision), eller - Opgøre beløb, udføre beregninger eller udøve skøn på vegne af klienten, der indgår i skattemæssige opgørelser, som revisor skal afgive erklæring om (selvrevision).
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Revisor kan dermed ikke afgive review- eller revisionserklæring på selvangivelser, som revisor konkret har medvirket ved opstillingen af.

Kilde: Revisionsteknisk udvalg, Notat om skatteassistance, maj 2005.

Vi er enige i de ikke-tilladte assistancedydelser oplistet i ovenstående tabel. Umiddelbart finder vi ikke FSR's sondring helt klar, da der efter vores mening er situationer i listen "tilladte assistancedydelser", der til dels fremgår af listen omkring "ikke-tilladte assistancedydelser". Vi er opmærksomme på FSR's forudsætninger, som gør listerne sværere tilgængelige. Et eksempel på uklarheden er, at FSR tillader assistance med opgørelsen af enkelte komponenter jf. listens første punkt, hvor det tillige fremgår af "ikke-tilladte assistancedydelser", at revisor ikke må opgøre beløb, udføre beregninger eller udøve skøn på vegne af klienten. Det er ganske vist en forudsætning, at der er tale om efterfølgende assistance med skatteopgørelsen, der alene er til brug for ligningsmyndigheden, og at ledelsen tager ansvaret.

De etiske regler behandler revisors uafhængighed indgående, og det er derfor ærgerligt, at der ikke findes væsentlige fortolkningsbidrag på selvangivelsesområdet. Følgende fremgår af de etiske regler *"Et revisionsfirma kan blive anmodet om at yde skatterådgivning til en erklæringsklient. Skattemæssig assistance omfatter en lang række servicedydelser, inklusive regeloverholdelse, planlægning, afgivelse af formelle udtalelser i skattespørgsmål og bistand i løsningen af skattesager. Sådanne anses generelt ikke for at skabe nogen trussel mod uafhængigheden"*⁶⁴. Omtalen af skattemæssig assistance bidrager ikke væsentligt til afklaringen af, hvorvidt den reviderende revisor må udarbejde selvangivelsen. Årsagen til den ret beskedne omtale i de etiske regler, skal formentlig ses på baggrund af, at disse tager udgangspunkt i IFAC's Code of Ethics for Professionel Accountants, som FSR via sit medlemskab af IFAC har pligt til at søge gennemført i Danmark. Medlemslandene af IFAC har forskellige skattemæssige strukturer, og det vil derfor formentligt være vanskeligt at udstikke ens retningslinier herfor. De etiske retningslinier er i tråd med revisorloven, idet revisor gerne må vejlede klientvirksomheden, uden at komme i konflikt med uafhængighedsreglerne.

⁶⁴ Retningslinier for revisors etiske adfærd – afsnit 1062.

Som det er fremgået af ovenstående, mener vi, at der er tale om selvrevision i lovens forstand, såfremt den reviderende revisor ligeledes udarbejder klientvirksomhedens selvangivelse jf. revisorlovens § 11 stk. 2 nr. 8, litra a. Der er dog vægtige argumenter for og i mod revisors udarbejdelse af selvangivelsen. Vi mener, det er mest korrekt at indtage det standpunkt, som tydeligst kommer til udtryk i loven og kommentarerne hertil, idet det er sværere at tolke loven til fordel for det modsatte synspunkt. Trods dette standpunkt er det ikke ensbetydende med, at vi er fortalere for, at revisor ikke må udarbejde klientvirksomhedens selvangivelse og samtidig afgive revisionspåtegningen. Herunder vil vi redegøre for, hvordan loven efter vores opfattelse ville være mere hensigtsmæssig for revisor, klientvirksomheden og regnskabsbrugerne.

Det er vores opfattelse, at der ikke er overensstemmelse mellem, hvordan de forskellige revisionsfirmaer forholder sig til selvangivelsesproblematikken i praksis. Dette kan virke urimeligt, da de revisionsvirksomheder, der vælger at få et andet revisionsfirma til at udarbejde selvangivelsen reelt set forringer deres konkurrenceevne.

Det kan undre, at problemstillingen ikke er kendt i andre EU-lande, da deres lovregulering på revisorområdet overordnet bør være tilsvarende den danske eller omvendt, idet alle EU-lande skal følge retningslinierne fra EU, herunder henstillingen om revisors uafhængighed (der dog kun er vejledende indtil videre). Vi mener ikke, at det er rimeligt at udenlandske revisorer både må revidere og udarbejde en klients selvangivelse, såfremt det ikke også er tilladt i Danmark. Formålene med den centrale regulering fra EU er blandt andet at sikre ens konkurrencevilkår for revisorerne uanset, hvilket land de er hjemmehørende i. Endvidere vil regnskabsbrugerne forvente, at der også på dette område er kongruens mellem dansk og international lovgivning. Det tyder på, at den danske revisorlovgivning på dette område er utilsigtet restriktiv.

Såfremt den reviderende revisor ikke må udarbejde selvangivelsen vil det være naturligt, at lade den revisor, som opstiller regnskabet (medmindre klienten selv varetager dette) assistere med udarbejdelse af den skattemæssige indkomstopgørelse. Ulemperne herved vil være, at den reviderende revisor har bedre forudsætninger for at udarbejde skatteregnskabet, idet hun gennem sin revision har stiftet bekendtskab med de forhold, der kan påvirke skatteregnskabet. Der er således større sandsynlighed for en mere korrekt udarbejdelse heraf, såfremt det er den reviderende revisor som assisterer med udarbejdelsen af selvangivelsen, hvilket må være både i klientens og regnskabsbrugernes interesse. Konsekvensen bliver, at vi til dels også på skatteområdet, vil se to-revisorsystemet genindført i en ny udgave. Se kommentarerne hertil under ovenstående afsnit omkring regnskabsudarbejdelse.

Der vil stadig være tilfælde, hvor det gamle to-revisorsystem er opretholdt hos nogle af de særligt betydningsfulde virksomheder. Det gamle to-revisorsystem indebærer, at klientvirksomheden blev revideret af to revisionsfirmaer, som var fælles om at afgive revisionspåtegningen. Såfremt de reviderende revisorer ikke må udarbejde selvangivelsen, medfører det i værste fald, at et tredje revisionsfirma skal "på banen". Dette er uacceptabelt for alle parter, idet det er besværligt for revisorerne, en forøgelse af revisionshonorarerne for klienten og uigennemskueligt for regnskabsbrugerne. En mulig løsning på problemstillingen kunne være, at lade den ene af de to reviderende revisorer assistere med udarbejdelsen af skatteopgørelsen.

En af problemstillingerne på selvangivelsesområdet er som allerede nævnt, afledt af sammenhængen mellem erklæringsbekendtgørelsen og revisorloven. En skattemæssig opgørelse er jf. erklæringsbekendtgørelsen omfattet af begrebet "regnskab", hvilket betyder, at revisor skal afgive en erklæring herpå. Ifølge revisorloven må revisor ikke afgive en erklæring på noget, som hun selv har udarbejdet, da der i en sådan situation vil være tale om selvrevision. Vi mener ikke, at det vil være hensigtsmæssigt, at ændre erklæringsbekendtgørelsen, da det er væsentligt for regnskabsbrugerne at vide, hvilken assistance der er udført i relation til klientens skatteregnskab. Vi mener, at såfremt lovgiver ønsker at tilkendegive løsningen på selvangivelsesproblematikken bør dette fremgå af loven eller lovkommentarerne, så enhver tvivl ophører.

Overblik

Nedenstående tabel gengiver vores fortolkning af revisorloven med det formål at skabe overblik og opsummere vores hidtidige konklusioner.

Tabel 6 – Forfatternes fortolkning af revisorloven

Tilladt:	Ikke-tilladt:
<ul style="list-style-type: none"> ▪ At redegøre for generelle beregningsregler og alternativer for såvel hele opgørelsen af virksomhedens skattepligtige indkomst som for enkelte komponenter. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ At opgøre beløb, udføre beregninger eller udøve skøn på vegne af klienten, der indgår i skattemæssige opgørelser, som revisor skal afgive erklæring om.
<ul style="list-style-type: none"> ▪ At yde rådgivning og gennemføre undervisning. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ At yde periodevis (eller permanent) bogholderimæssig assistance eller anden assistance til udarbejdelse af opgørelse, som revisor efterfølgende skal afgive erklæring med sikkerhed om.
<ul style="list-style-type: none"> ▪ At gennemgå klientens opgørelser og fremkomme med forslag til ændringer (review). 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ At afgive review- eller revisionserklæring på selvangivelser, som revisor konkret har medvirket ved opstillingen af.
<ul style="list-style-type: none"> ▪ At udarbejde faglige notater og redegørelser, der fx omhandler fortolkning af love og standarder, samt komme med forslag til forbedringer og optimering af skattemæssige forhold m.m. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ At opgøre selvangivelsen for en dattervirksomhed, der er særligt betydningsfuld, eller hvor denne opgørelse er væsentlig for koncernregnskabet.
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Udarbejde generelle forslag til udarbejdelse af skatteopgørelse og –beregninger, eksempelvis i form af publikationer, checklister eller andet materiale. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ At lade en anden person i revisionsvirksomheden udarbejde selvangivelsen.
<ul style="list-style-type: none"> ▪ At assistere med udarbejdelsen af lokale selvangivelser for ubetydelige datterselskaber. 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ At udarbejde en selvangivelse for en særligt betydningsfuld virksomhed, når denne hverken benyttes af klienten til interne kontrolformål eller af koncernrevisor i øvrigt (dvs. den lokale selvangivelse har ingen koncernrevisionsmæssig betydning). 	

Kilde: egen tilvirkning.

Ovenstående tabel viser som sagt vores fortolkning af revisorloven, mens nedenstående tabel indeholder vores bud på en mere hensigtsmæssig løsning af selvangivelsesproblematikken.

Tabel 7 – Hensigtsmæssig lovregulering ifølge forfatterne

Tilladt:	Ikke-tilladt:
<ul style="list-style-type: none"> ▪ At assistere med udarbejdelse af skatteregnskabet, så længe væsentlige beslutninger tages af klienten, og klienten ligeledes anerkender ansvaret for skatteregnskabet samt assistancen er af mere mekanisk art samt vejledende. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ At udføre skøn på vegne af klienten
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Personer uden for erklæringsteamet fx skatteafdelingen må fremføre den mest fordelagtige løsning for klienten, forudsat at rådgivningen ydes med professionel kompetence og at den på ingen måde svækker rådgiverens integritet og objektivitet og efter rådgiverens overbevisning er i overensstemmelse med lovgivningen. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ At yde periodevis (eller permanent) bogholderimæssig assistance eller anden assistance til udarbejdelse af opgørelse, som revisor efterfølgende skal afgive erklæring med sikkerhed om.
<ul style="list-style-type: none"> ▪ At assistere med udarbejdelsen af lokale selvangivelser for ubetydelige datterselskaber. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ At udarbejde selvangivelsen for klienten, og derefter afgive erklæring herom.
<ul style="list-style-type: none"> ▪ At gennemgå klientens opgørelser og fremkomme med forslag til ændringer (review). 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ At udarbejde faglige notater og redegørelser, der fx omhandler fortolkning af love og standarder, samt komme med forslag til forbedringer og optimering af skattemæssige forhold m.m. 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ At udarbejde generelle forslag til udarbejdelse af skatteopgørelse og –beregninger, eksempelvis i form af publikationer, checklister eller andet materiale. 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ At bistå klienten med udarbejdelse af uvæsentlige enkeltkomponenter af indkomstopgørelsen. 	

Kilde: egen tilvirkning.

Ikke særligt betydningsfulde virksomheder

Udgangspunktet er, at revisor kan udarbejde selvangivelsen, uanset om hun ligeledes afgiver revisionspåtegningen. Der skal foretages en individuel bedømmelse heraf, hvor graden af bistand blandt andet skal sammenholdes med klientvirksomhedens størrelse. Vi anser ikke dette for værende problematisk, da revisor ligeledes ofte vil udføre regnskabsudarbejdelse. Endvidere vil kredsen af regnskabsbrugere ofte være forholdsvis begrænset, og det vil derfor være urimeligt at kræve, at et andet revisionsfirma skulle assistere med skatteregnskabet.

Koncernregnskaber

Det fremgår af Retningslinier for revisors etiske adfærd, at revisor kan yde regnskabs- og bogføringsmæssig assistance af rutinemæssig eller mekanisk art til dattervirksomheder eller divisioner af særligt betydningsfulde virksomheder, forudsat at følgende betingelser er opfyldte⁶⁵:

- Koncernen har ikke selv mulighed for at udarbejde regnskabet. Revisionsvirksomheden kan i så fald blive *nødt til* at deltage i udarbejdelsen af regnskaber, der skal indgå i koncernregnskabet.
- Assistancen ikke involverer udøvelse af skøn.
- De dattervirksomheder eller divisioner, som assistancen ydes til, samlet set er uvæsentlige for revisionsklienten, eller de samlede serviceydelser er uvæsentlige for dattervirksomheden eller divisionen.
- Honorarerne til revisionsfirmaet eller netværksfirmaet for den ydede assistance samlet set er klart ubetydelige.

Selvom revisor iagttager ovenstående betingelser, mener vi stadig, at en tredjemand vil kunne komme i tvivl om, hvorvidt revisor er uafhængig jf. revisorlovens § 11. Blot tvivlen er som tidligere nævnt tilstrækkeligt til, at revisor bliver inhabil. Der er i Retningslinier for revisors etiske adfærd taget højde for vores standpunkt, idet nedenstående sikkerhedsforanstaltninger skal efterleves, såfremt revisionsfirmaet samtidig med assistancen til døtrene skal erklære sig om et moderselskab, der er særlig betydningsfuldt:

- Revisionsfirmaet eller netværksfirmaet må ikke påtage sig nogen ledelsesmæssig funktion eller træffe nogen ledelsesmæssig beslutning.
- Den særligt betydningsfulde virksomhed skal acceptere ansvaret for resultatet af arbejdet.
- De medarbejdere, der yder assistancen, må ikke deltage i revisionen.

Vi mener, at ovenstående sikkerhedsforanstaltninger er egnede til at sikre revisors faktiske uafhængighed, idet revisor ved overholdelse heraf ikke som udgangspunkt bør komme i konflikt med sin uafhængighed. Vi mener dog, at ovenstående retningslinier kan give anledning til tvivl om revisors synlige uafhængighed, da regnskabsbrugerne/tredjemand formentlig ikke kender til ovennævnte betingelser og sikkerhedsforanstaltninger. På baggrund heraf, mener vi, at revisor skal være opmærksom på, hvem der er potentiel regnskabsbruger, og i den konkrete situation nøje overveje om der alligevel kan skabes mistillid til revisors uafhængighed.

---

⁶⁵ Retningslinier for revisors etiske adfærd – afsnit 1054.

Tilfælde hvor revisor udarbejder et regnskab, og derefter selv reviderer dette, må ikke forekomme. Dog kan det i helt særlige, uforudsete og enkeltstående tilfælde accepteres i nødsituationer. En sådan situation vil opstå, hvis revisors manglende deltagelse vil medføre betydelig skade for virksomheden. I nødstilfælde skal revisor stadig undlade at deltage i endelige beslutninger for klienten, og bør sørge for at have klientens tilladelse⁶⁶. Endvidere kræves det i henhold til de etiske retningslinier at den medarbejder, der yder assistancen ikke er medlem af erklæringsteamet, samt at klienten accepterer ansvaret for arbejdet.

Vi er helt forstående for ovennævnte mulighed, idet hverken revisor eller samfundet har interesse i, at en betydningsfuld virksomhed skal lide tab i sådanne nødsituationer. Vi anser det også for at være i yderst begrænsede tilfælde at disse undtagelsesbestemmelser kan bringes i anvendelse. Et eksempel herpå kunne være den situation, hvor en koncern ikke kan få rettidig rapportering fra et udenlandsk datterselskab, og derved ikke har mulighed for at selv at nå at aflægge regnskab indenfor de givne tidsfrister. I en sådan situation kan revisors assistance med regnskabsudarbejdelse blive en nødvendighed.

Vurderingstjenester

Visse typer af vurderingstjenester kan angribe revisors uafhængighed. Ved vurderingstjenester i relation til uafhængighedsproblematikken forstås vurderinger af aktiver, forpligtelser eller af en virksomhed som helhed, der er baseret på et subjektivt grundlag, og som har væsentlig betydning for årsrapporten. Såfremt revisor assisterer med sådanne tjenester og samtidig afgiver revisionspåtegning, er der en risiko for, at hendes uafhængighed kommer i fare, idet hun skal revidere, hvorvidt hendes egen foretagne vurdering er retvisende. Som tidligere omtalt, kan dette føre til mistillid fra klienten og regnskabsbrugerne, da det er svært for revisor at kontrollere sin egen vurdering.

Det fremgår ikke direkte af revisorloven, hvordan revisor skal forholde sig til dét, at foretage vurderingstjenester for klienter. Forholdet må antages, at høre under revisorlovens § 11 stk. 2 nr. 8, litra a, når der er tale om særligt betydningsfulde virksomheder. Denne bestemmelse har til formål at hindre selvrevision. Som allerede diskuteret under afsnittene skattemæssig assistance og regnskabsudarbejdelse, må revisor ikke udarbejde eller opstille skatteregnskabet og årsrapporten for særligt betydningsfulde virksomheder, såfremt hun herefter skal afgive erklæring herpå, idet dette er indbegrebet af selvrevision. Det samme vil være gældende i relation til vurderingstjenester. Revisor må derfor i denne situation vælge at foretage vurderingen og trække sig fra revisionsopgaven eller omvendt.

---

⁶⁶ Retningslinier for revisors etiske adfærd – afsnit 1055.

Det fremgår af Retningslinier for revisors etiske adfærd at vurderingstjenester, der indebærer en betydelig grad af subjektivitet, samt er væsentlig for regnskabet, medfører en trussel om egenkontrol, som ikke kan reduceres til et acceptabelt niveau gennem anvendelse af sikkerhedsforanstaltninger⁶⁷. Er der derimod tale om vurderingstjenester, der enkeltvis eller samlet ikke er væsentlige for regnskabet eller ikke indebærer en betydelig grad af subjektivitet, kan truslen om egenkontrol reduceres til et acceptabelt niveau gennem anvendelse af sikkerhedsforanstaltninger.

Revisor skal selv vurdere, hvorvidt hendes uafhængighed er i fare, og om vurderingstjenesten indebærer en betydelig grad af subjektivitet, samt er væsentlig for regnskabet. Såfremt der er behov for at imødekomme truslen om egenkontrol, kan revisor blandt andet anvende følgende sikkerhedsforanstaltninger:

- Inddragelse af en yderligere revisor, der ikke har været medlem af erklæringsteamet, til at gennemgå det udførte arbejde eller fremkomme med andre forslag, som kan være nødvendige for at imødekomme truslen om egenkontrol.
- Opnå bekræftelse på revisionsklientens forståelse af de underliggende forudsætninger for vurderingen og den metode, der skal anvendes, samt godkendelse af anvendelsen heraf.
- Indhentelse af revisionsklientens anerkendelse af ansvaret for resultaterne af det arbejde, der er udført af revisionsfirmaet.
- Tilrettelæggelse af arbejdet således, at det personale, der yder en sådan service, ikke deltager i revisionsopgaven.

For at ovennævnte sikkerhedsforanstaltninger er effektive, er det vigtigt at klienten har forståelse for, hvordan vurderingen foretages samt medvirker ved beslutningen af vurderingen samt godkender betydelige skøn.

På ovenstående kan vi konkludere, at revisor ikke som udgangspunkt må foretage vurderingstjenester for særligt betydningsfulde virksomheder, idet revisor da vil erklære sig om sit eget arbejde i revisionspåtegningen på årsrapporten, hvilket ikke er tilladt jf. revisorlovens § 11 stk. 2 nr. 8, litra a. I henhold til Retningslinier for revisors etiske adfærd er det ikke afgørende, hvorvidt der er tale om en særligt betydningsfuld virksomhed, derimod er det graden af subjektivitet og væsentlighed i forhold til regnskabet, der afgør, om revisor er afhængig.

Det fremgår af EU-henstillingen, at risikoen for selvrevision i forhold til vurderingstjenester betragtes at være for stor til, at revisor kan foretage disse vurderinger, såfremt de er væsentlige for

---

⁶⁷ Retningslinier for revisors etiske adfærd – afsnit 1058.

regnskabet eller indeholder en væsentlig grad af subjektivitet⁶⁸. Vi kan konkludere, at der er overensstemmelse mellem de etiske regler og EU-henstillingen.

Vores holdning er, at revisor gerne må foretage vurderingstjenester for særligt betydningsfulde virksomheder, såfremt de er klart ubetydelige for regnskabet. Ved den mindste tvivl mener vi, at revisor skal rådgive klienten til, at entrere med en anden vurderingsmand til at foretage vurderingen, uafhængig af såvel klienten som revisionsfirmaet.

Vurderingstjenester i ikke særligt betydningsfulde virksomheder

Når der er tale om almindelige virksomheder, omtales problemstillingen omkring vurderingstjenester i Revisorloven med kommentarer. Det fremgår heraf, at vurderingstjenester skal fortolkes i overensstemmelse med revisorlovens § 11 stk. 3 nr. 1. Det fremgår af § 11 stk. 3 at *”Omstændigheder, som er nævnt i stk. 1, kan udover de i stk. 2 nævnte tilfælde blandt andet foreligge, hvis: 1) Revisor eller andre personer i revisionsvirksomheden, der er knyttet til opgaven eller kontrollerer dennes udførelse, udfører eller inden for de seneste år har udført andre opgaver af en sådan art for den virksomhed, om hvis forhold erklæringen ønskes afgivet, at revisor ved at afgive erklæringen i hovedsagen ville udtale sig om eget eller de øvrige nævnte personers arbejde”*.

Det er normalt, at revisor i almindelige virksomheder deltager i bogføring og udarbejdelse af regnskabet uden at dette automatisk udelukker erklæringsafgivelse. Dog skal revisor selv i overensstemmelse med lovens principper være opmærksom på, hvorvidt revisors uafhængighed trues. Er revisor i tvivl, kan hun åbent foreligge spørgsmålet om sin afhængighed for klientvirksomhedens ledelse. Herved kan de i fællesskab afgøre, om revisors uafhængighed er et problem i den konkrete situation⁶⁹.

Det fremgår af Revisorloven med kommentarer, at lovbestemmelsen normalt ikke hindrer revisor i at udarbejde vurderinger efter selskabslovene, på trods af, at disse vurderinger ofte vil indgå i en årsrapport. Revisor skal dog vurdere sin uafhængighed nøje, især ved apportindskud. Årsagen til den særlige agtpågivenhed omkring apportindskud, skyldes efter vores opfattelse, at de værdier revisor i disse situationer erklærer sig om, har stor betydning for regnskabsbrugerne, herunder aktionærerne. Vi vil herunder illustrere, hvorledes dette kan komme til udtryk.

---

⁶⁸ EU-henstillingen – afsnit 7.2.3.

⁶⁹ Revisorloven med kommentarer – afsnit 93.

Revisor har en stor klasse C-virksomhed som klient og skal dermed afgive revisionspåtegning på årsrapporten. En større aktionær ønsker via apportindskud, at indskyde en af ham selvstændigt drevet virksomhed. Der kunne eksempelvis være tale om en udlejningsejendom, et specialdesignet maskinanlæg og et varelager. Udgangspunktet er, at aktiverne og passiverne i den selvstændigt drevne virksomhed skal værdiansættes til de respektive markedsværdier. Da der er tale om forskelligartede aktiver, som skal værdiansættes hver for sig, og hvor der ikke kan konstateres objektive markedsværdier, er det nødvendigt, at der foretages skøn heraf. Jf. aktieselskabslovens §§ 6-6b skal klienten vælge en vurderingsmand, som skal erklære, at indskuddet mindst svarer til den oplyste værdi. Denne vurderingsmand kan være revisor.

Klienten vil i denne situation skulle foreligge revisor udarbejdede vurderinger af de enkelte aktiver. Disse vurderinger kan være foretaget af klienten selv eller af eksperter indenfor de givne områder, fx en ejendomsmægler vedrørende ejendommen. Revisor skal herefter forholde sig til de foretagne vurderinger og erklære sig herom. Det er således klienten (ledelsen), som har ansvaret for de givne vurderinger. Revisor vil dermed ikke komme til at erklære sig om eget arbejde, hverken i forbindelse med erklæring på vurderingsberetningen eller årsrapporten.

I praksis forekommer det, at revisor foretager vurderingen på vegne af klienten, idet revisor i nogle tilfælde har bedre forudsætninger herfor. Revisor bliver ikke objektivt afhængig i denne situation som følge af revisorlovens § 11 stk. 3. Ifølge Retningslinier for revisors etiske adfærd kan truslen mod egenkontrol ikke elimineres, såfremt der er tale om væsentlige poster og betydelig grad af subjektivitet.

Dette medfører, at revisor i den konkrete situation nøje skal overveje tredjemands synspunkt på uafhængigheden. Det er vores vurdering, at der er risiko for, at tredjemand vil anse revisor for at være afhængig, såfremt revisor selv udarbejder vurderinger på vegne af klienten og herefter erklærer sig om de pågældende vurderinger.

Det er vores holdning, at revisor skal have mulighed for at assistere klienten med udarbejdelse af vurderingerne. Baggrunden for denne holdning er, at vi mener, at revisor i mange tilfælde vil have de nødvendige kompetencer og ressourcer, som med fordel kan udnyttes af klienten i denne henseende, idet klienten ellers er nødsaget til at entrere med en tredjepart. I praksis kan det foregå ved, at revisor udarbejder en liste til klienten over de forudsætninger og opgørelser, som revisor skal bruge i forbindelse med vurderingen. Det vil da være klienten, som fremskaffer de grundlæggende oplysninger, og revisors assistance vil blive af mere teknisk karakter i form af beregningsmodeller, opstillinger mv. Vi mener ikke, at det vil give anledning til problemer, at

revisor i nogle tilfælde assisterer klienten med fremskaffelse af de nødvendige oplysninger, fx ved elektronisk udtræk af data fra økonomisystemet til brug for beregningen.

Mange af de nødvendige oplysninger vil ofte fremgå af klientens årsrapport, og da klienten har godkendt årsrapporten, som er opstillet af revisor, vil revisor kunne tage oplysningerne direkte herfra. På de fleste områder vil der være værdier at tage udgangspunkt i, fx driftsmidler og varelager. Et af de områder som ofte vil skabe behov for yderligere assistance fra revisor, er opgørelsen af goodwill, idet der ofte ligger komplekse beregninger bag samt en væsentlig grad af subjektive skøn.

Såfremt subjektiviteten i vurderingstjenesten på væsentlige poster bliver for betydelig, er det vores holdning, at revisor skal bringe sikkerhedsforanstaltninger i anvendelse for at eliminere truslen mod selvrevision. En mulig sikkerhedsforanstaltning kunne i denne situation være, at få en anden revisor fra revisionsfirmaet til at gennemgå vurderingen. Såfremt dette ikke kan eliminere truslen, er det vores holdning, at revisor må afstå fra opgaven.

Det er i denne sammenhæng essentielt at pointere, at det er klienten, som har ansvaret for de udarbejdede vurderingstjenester. Formålet hermed er at sikre opretholdelsen af revisors uafhængighed samt mindske risikoen for selvrevision. Dette kommer blandt andet til udtryk ved, at klienten via sin underskrift erkender ansvaret for vurderingstjenesterne. Herudover vil klienten i mange tilfælde af revisor blive anmodet om at underskrive en ledelseserklæring, hvoraf det fremgår, at klienten er bekendt med sit ansvar, samt at klienten har forsynet revisor med alle relevante oplysninger.

Formålet med revisors erklæring er, at regnskabsbrugerne får en sikkerhed for rigtigheden af vurderingen, uanset om denne er foretaget af klienten alene eller med assistance fra revisor. Revisor skal altid overveje, om hun kan indestå for vurderingen, idet revisor kan drages til ansvar herfor, i det øjeblik hun underskriver erklæringen, uanset om det er klient eller revisor, som har skønnet fejlagtigt.

Med hensyn til de mere rutinemæssige vurderinger, kan subjektivitetsgraden være uvæsentlig. Dette er tilfældet, hvis de underliggende antagelser er lovbestemte eller er generelt accepteret inden for revisionsklientens forretningsområde, og hvis de anvendte teknikker og metoder tager udgangspunkt i anerkendte standarder. Som eksempler herpå kan nævnes skattesatser, afskrivningssatser til skatteformål og diverse rentesatser. Ved de rutinemæssige vurderinger vil resultatet af en vurdering, der er foretaget af en tredjemand, normalt ikke afvige væsentligt fra revisors vurdering. Derfor bringer sådanne vurderingstjenester ikke nødvendigvis revisors

uafhængighed i fare, selvom værdien kan betragtes som væsentlig i forhold til regnskabet. Det er dog en forudsætning, at revisionsklienten som minimum har godkendt alle væsentlige bedømmelsesspørgsmål⁷⁰.

Vi mener, at det i praksis kan være svært for revisor at vurdere, hvornår hun nærmer sig grænsen til at være afhængig af klienten i relation til at foretage vurderingstjenester. Denne vurdering vanskeliggøres af, at revisor skal frasige sig en ekstraopgave og dermed honorarindtægter. Endvidere er det vores opfattelse, at klienten sjældent selv vil opfatte revisor som værende afhængig i disse situationer, da revisor i forhold til klienten er en ekstern vurderingsmand. Det er essentielt, at revisor ved sin vurdering af, hvorvidt hun er uafhængig, både tager højde for den faktiske og den synlige uafhængighed. Årsagen er, at alene den synlige uafhængighed eller mangel herpå er nok til at vække tvivl hos tredjemand, og dermed til at gøre revisor inhabil som vurderingsmand.

---

⁷⁰ EU-henstillingen – afsnit 7.2.3.

Erklæringsklienter, der ikke er særligt betydningsfulde virksomheder

Som allerede nævnt sonder revisorlovens § 11 mellem virksomheder, der er særligt betydningsfulde og andre virksomheder. I dette afsnit vil vi redegøre for forskellene samt vurdere, hvorvidt lovreguleringen er hensigtsmæssig.

Det fremgår af revisorlovens § 11 stk. 3 nr. 1, at revisor kan blive inhabil såfremt, at ”revisor eller andre personer i revisionsvirksomheden, der er knyttet til opgaven eller kontrollerer dennes udførelse, udfører eller inden for de seneste 2 år har udført andre opgaver af en sådan art for den virksomhed, om hvis forhold erklæringen ønskes afgivet, at revisor ved at afgive erklæringen i hovedsagen ville udtale sig om eget eller de øvrige nævnte personers arbejde”.

Ved vurdering af, om det vil være forsvarligt at afgive erklæring uden at komme i konflikt med uafhængighedsreglerne, skal revisor tage hensyn til erklæringsmodtageren, samfundets interesser, samt vurdere om virksomhedens størrelse og organisation kan spille ind.

I nedenstående tabel er gengivet nogle eksempler, der illustrerer uafhængighedssituationer med reference til årsregnskabslovens regnskabsklasser. Regnskabsklasse ”D” omfatter de særligt betydningsfulde virksomheder.

Tabel 8 – Revisors uafhængighed i forhold til regnskabsklasse

Regnskabsklasse	A-C	D
Bogføring og regnskabsmæssig assistance. (For en virksomhed i klasse C forudsættes, at kunden selv træffer beslutninger om eksempelvis registrering og klassifikation)	Ja	Nej
Bogføring og regnskabsmæssig assistance i nødsituationer		Ja
Udarbejdelse af årsrapport på baggrund af virksomhedens bogføring og dokumentation	Ja	Nej
Forslag til ændringer i årsrapporten	Ja	Ja
Assistance med udarbejdelse af skattemæssige opgørelser, når dette kræver erklæringsafgivelse	Ja	Ja/nej
Rådgivning om skattemæssige forhold	Ja	Ja
Drift af kundens økonomifunktion eller dele deraf	Ja	Nej
Udleje af personale	Ja	Nej
Rekruttering af centrale medarbejdere til virksomhedens økonomi- og regnskabsfunktioner	Ja	Nej
Rekruttering af andre medarbejdere	Ja	Ja

Kilde: Udkast til FSR’s revisionsudtalelse (UR) NR. 2003-1.

Ovenstående svar er kun vejledende, og revisor bør derfor i enhver situation anlægge en professionel vurdering af uafhængighedsspørgsmålet. Svarerne skal forstås således, at ”ja” også omfatter forhold, hvor der etableres nødvendige sikkerhedsforanstaltninger. Revisor bør være opmærksom på, at der generelt stilles større krav til klasse C-virksomheder end klasse A og B. Dette er også tilfældet i relation til sikkerhedsforanstaltninger. Dette skyldes, at klasse A og B-

virksomheder som udgangspunkt har mindre samfundsmæssig interesse. Endvidere fremgår det af kommentarer til revisorloven, at jo større organisationsopdeling og jo stærkere ressourcer hos klientvirksomheden, des mindre betydning vil det have, om revisor bistår med arbejde vedrørende én funktion hos klienten, hvis erklæringen vedrører en anden del af organisationen.

FSR vurderer, at revisor i små og mellemstore virksomheder bistår med regnskabsassistance og regnskabsudarbejdelse i mindst 80-90% af virksomhederne⁷¹. Revisorkommissionen fremfører, at denne assistance er sædvanlig, og at det er underordnet, om revisors vurdering, der er uafhængig af regnskabsaflæggeren, kommer til udtryk på det ene eller andet tidspunkt i det forløb, som fører frem til et aflagt regnskab med revisionspåtegning⁷².

Som det fremgår af ovenstående kan revisor assistere med regnskabsudarbejdelsen uden at komme i konflikt med uafhængighedsreglerne i revisorloven. I udkastet til revisorloven fremgik det af bemærkningerne, at kravet om uafhængighed var uforeneligt med, at revisor både udførte erklæringsafgivelse og regnskabsmæssig assistance inklusiv regnskabsudarbejdelse. Denne, muligvis misforståelse, valgte lovgiver ikke at indføre, hvilket vi også mener, vil være helt urimeligt, da dette ville medføre betydelige meromkostninger, praktiske vanskeligheder samt mindre kvalitet i regnskabsudarbejdelsen.

Vi finder den nuværende løsning på uafhængighedsproblematikken, som den fremgår af revisorlovens § 11 stk. 3 nr. 1 optimal, da den ikke sætter unødige begrænsninger for revisors arbejde og klientens nytteværdi af revisionen/regnskabsudarbejdelsen.

Empirisk undersøgelse af revisors dobbeltrolle

Vi vil i nærværende afsnit inddrage empiri, med det formål, at anskue problemstillingen omkring revisors dobbeltrolle som rådgivende og erklærende revisor overfor den samme klient, ud fra respondentgruppernes synsvinkel. Vi finder denne tilgang interessant, idet 55-64% af de centrale regnskabsbrugere⁷³ anvender årsrapporten som beslutningsgrundlag, når de foretager investeringer mv. Det er som følge heraf vigtigt, at regnskabsbrugerne har et troværdigt beslutningsgrundlag, hvilket bedst sikres ved at klienten revideres af en uafhængig revisor. Det kan, som allerede påpeget i selvrevisionsafsnittet, diskuteres, hvorvidt revisor kan bevare sin uafhængighed, når hun også optræder i en rådgivende rolle overfor erklæringsklienten. I overensstemmelse hermed anførte Revisorkommissionen i deres betænkning fra 1993 ”..., at

---

⁷¹ Udkast til lov om statsautoriserede og registrerede revisorer – side 5.

⁷² Revisorkommissionens betænkning, uafhængighed og liberalisering – side 84.

⁷³ Definition: kreditivere fra banker og sparekasser, aktionærer/investorer og økonomiske journalister.

spørgsmålet om omfanget af revisors rådgivning spiller en vigtig rolle i debatten om revisors uafhængighed”.

Den empiriske undersøgelse er foretaget af Bent Warming-Rasmussen og Lars Jensen i 1999. Velvidende at revisorloven og dermed kravene til revisors uafhængighed er ændret siden undersøgelsen fandt sted, mener vi stadig, at undersøgelsen er aktuel i dag. Begrundelse herfor er især, at det er respondenterne, som kan give det bedste bud på, hvorvidt uafhængighedskravet er opfyldt i relation til revisors synlige uafhængighed.

Arten af rådgivningsydelser

Respondenterne blev spurgt om følgende: ”Hvorledes vil Deres tillid til revisors uafhængighed påvirkes af, at denne tillades at udbyde følgende rådgivnings-/serviceydelser?”:

- Udvikling og salg af software
- Lederrekruttering
- Ukompliceret juridisk arbejde såsom rådgivning om selskabsforhold, kontrakter, udarbejdelse af vedtægter og lignende
- Erhvervsservicekoncepter såsom varetagelse af klientens lønafregning, fakturering, finansbogholderi og lignende

Den generelle konklusion på ovennævnte spørgsmål er, at ydelserne har en skadelig effekt på tilliden til revisors uafhængighed. Respondentgrupperne er opdelt på: Statsautoriserede revisorer, kreditgivere, ledere, aktionærer og journalister. Der er tale om økonomiske journalister, som er medtaget i undersøgelsen, idet de er regnskabsbrugere via deres analyser og kommentarer til årsregnskaberne i medierne, og er dermed til dels meningsdannere for den brede offentlighed. Det er bemærkelsesværdigt, at journalisterne i langt højere grad fandt, at ydelserne vil skade tilliden til revisors uafhængighed. Ud fra undersøgelsen kan det endvidere konkluderes, at udvikling og salg af software er mest skadelig for revisors uafhængighed efterfulgt af ledelsesrekruttering og juridisk arbejde. Det kan afledes heraf, at jo længere væk ydelsen ligger fra revisors kernekompetence, jo mere skadelig er effekten på tilliden til revisor. Denne konklusion kritiseres af Lars Bo Langsted, som mener, at respondenterne er uvidende om de faktiske forhold, og derfor er tilbøjelige til at erklære sig enig med spørgsmålsstiller på baggrund heraf. Lars Bo Langsted er af den opfattelse, at det ud fra en teoretisk betragtning er iøjnefaldende, at revisor gerne ud fra ovenstående synspunkt må rådgive i de situationer, hvor revisor er tættest på at kontrollere sig selv, men ikke dér, hvor kontrollen højest er indirekte⁷⁴.

---

⁷⁴ Revisors kompetence og uafhængighed.

Vi anser det for at være naturligt, at revisor yder rådgivning, som knytter sig til erklæringsydelsen, så længe revisor overholder uafhængighedsbestemmelserne i den nuværende revisorlov, som vi overordnet anser for at være fornuftige. Det kan virke overraskende, at respondenterne i princippet er fortalere for at fastholde den generelle uafhængighedsbestemmelse, idet denne blev afskaffet i forbindelse med moderniseringen af revisorloven i 2003. Det kan i relation hertil nævnes, at FSR varetager regnskabsbrugernes interesser ved til dels at fastholde den generelle uafhængighed i deres vedtægter.

Ovenstående ræsonnement bygger på gennemsnitstal. Den procentvise fordeling afslører, at et mindretal på 23-35% mener, at tilliden til revisors uafhængighed mindskes, mens 4-15% finder, at tilliden til revisors uafhængighed øges. Et argument for at tillade rådgivningsydelserne er således, at flertallet af respondenterne er indifferente. Bent Warming-Rasmussen har tillige påvist, at tilliden til revisor øges, såfremt rådgivningen foregår via en selvstændig afdeling i revisionsvirksomheden eller af et andet revisionsfirma. Det er ikke undersøgt om opdelingen på flere revisorer svækker tilliden til rådgivningen eller, hvorvidt en prisforøgelse foranlediget heraf ville påvirke respondenternes svar.

Omfanget af rådgivning

Respondenterne blev spurgt om følgende: ”Den statsautoriserede revisor er på grund af salget af rådgivning, som ikke vedrører revision, generelt ikke uafhængig nok af selskabsledelsen i de selskaber, hun reviderer?”. Respondenternes svar fremgår af nedenstående tabel:

Tabel 9 – Manglende uafhængighed som følge af salg af rådgivningsydelser

		Erhvervsgruppe				
		Statsaut. revisor	Kreditgiver	Virksomhedsleder	Aktionær	Journalist
Helt/delvist uenig	%	85,6	25,3	33,7	23,1	9,5
Hverken enig eller uenig	%	3,8	24,2	27	7,7	9,5
Delvist/helt enig	%	10,6	50,5	39,3	69,2	81,1
	Gns.	1,6	3,3	3,1	3,6	4,1

Kilde: Revisor som offentlighedens tillidsrepræsentant – side 64.

Nederste række i tabellen viser gennemsnitstallene. Er tallene > 3 indikerer dette, at respondenterne mener, at tilliden til revisors uafhængighed svækkes. Vi er overraskede over respondenternes holdning, da alle grupper, med undtagelse af de statsautoriserede revisorer, finder revisors rådgivning uacceptabel i relation til uafhængighedsproblematikken. Respondenternes tilkendegivelse er ikke betryggende, idet omfanget af rådgivning forventes at stige de kommende år.

Vi er af den opfattelse, at respondenterne givetvis ville svare anderledes såfremt ulemperne for regnskabsbrugerne ved, at revisor ikke må yde rådgivning blev tydeligt gjort i relation til spørgsmålet. Vi mener, at vi med rette kan kritisere, at spørgsmålet tages ud af den kontekst, det bør ses i sammenhæng med.

Afslutningsvis kan vi konkludere, at respondenternes svar er overraskende men ikke bør tolkes kritisk. Vi mener dog, at de giver et godt indtryk af, hvor forskellige regnskabsbrugernes holdninger er sammenlignet med revisorerne, samt at revisors synlige uafhængighed er en vigtig faktor i uafhængighedsproblematikken.

Responsumsag nr. 1052

Formålet med at inddrage dette responsum er, at belyse revisors uafhængighed ud fra selvrevisionsproblematikken på baggrund af et praktisk eksempel. Besvarelsen fra FSR's responsumudvalg er afgivet i december 1996 til brug for en daværende verserende retssag i Østre Landsret. De overtrædende handlinger fandt sted i perioden 1986-1994. Desuden foreligger der en disciplinærnævnsafgørelse fra 1997 vedrørende samme sag. Handlingsforløbet i sagen omtales herunder.

G A/S ejer udlejningsejendomme fordelt på ca. 70 lejemål. Revisor (R) har i en lang årrække forestået bogføring, regnskabsudarbejdelse og revision. Derudover har revisor forestået den daglige administration af ejendommene og har siden 1985/86 ikke blot modtaget indbetalinger, men ligeledes forestået udbetalinger i kraft af eneprokura til banken. Senere overtog revisor også styringen af omfattende renoveringsarbejder på selskabets ejendomme. Klienten fandt administrationsaftalen for dyr, og bragte derfor samarbejdet til ophør.

Følgende spørgsmål blev stillet til responsumudvalget:

"Er det i overensstemmelse med god revisorskik, og er det i overensstemmelse med revisorlovgivningen, at en statsautoriseret revisor for en klient foretager ejendomsadministration og bogføring, forestår udbetalinger og udfører revision af klientens regnskab?". Det skal ved besvarelsen lægges til grund, at varetagelsen af ejendomsadministrationen påbegyndtes i 1972, at den i klientforholdet anvendte praksis, hvor sagsøgte forestod udbetalinger påbegyndtes i 1986, hvor betalinger skete efter instruks fra selskabets direktør og hovedaktionær i hvert enkelt tilfælde, og at sagsøgte mere selvstændigt overtog udbetalingsproceduren i forbindelse med, at direktøren og hovedaktionæren i 1986/87 blev syg og senere døde.

Responsumudvalget svarer, at R efter deres opfattelse har overtrådt § 10 stk. 2 samt § 13 stk. 1 nr. 6 i Lov om Statsautoriserede Revisorer ved at forsyne de omhandlende regnskaber med en revisionspåtegning. Der er tale om henvisninger til den dagældende revisorlov. Det fremgår af den dagældende revisorlovs § 10 stk. 2, at stillingen som statsautoriseret revisor er uforenelig med stillingen som administrator. Af § 13 stk. 1 nr. 6 fremgår det, at en statsautoriseret revisor i sin virksomhed ikke må afgive erklæring, når der foreligger omstændigheder, som er egnet til at vække tvivl om revisors uafhængighed.

I den nye revisorlov er den generelle uafhængighed afskaffet, og derfor fremgår det ikke direkte af loven at revisor ikke må fungere som administrator for sine klienter. Det fremgår dog af et notat fra FSR's etikudvalg, at assistance med betalingsformidling ikke er forenelig med revisors uafhængighed⁷⁵. Den tidligere lovs § 13 stk. 1 nr. 6 er bibeholdt i den nye revisorlov, dog med den ændring at tvivlen omkring revisors uafhængighed skal ses fra tredjemands synspunkt.

Ovenstående eksempel er et groft tilfælde af selvrevision, da revisor kontrollerer klientvirksomheden fuldt ud samtidig med, at revisor afgiver revisionspåtegning. Forholdet vil være omfattet af revisorlovens § 11 stk. 3 nr. 1 og for særligt betydningsfulde virksomheder § 11 stk. 2 nr. 8, litra a.

Disciplinærnævnet fandt da også, at der i den pågældende sag var tale om en langvarig, grov tilsidesættelse af helt grundlæggende krav til enhver statsautoriseret revisors virksomhed. Bøden blev fastsat til kr. 50.000.

Delkonklusion

Selvrevision er et udtryk for, at revisor kommer til at udtale sig om sit eget arbejde. Reglerne omkring selvrevision gælder primært for virksomheder af særlig offentlig interesse. Risikoen for selvrevision opstår ofte i de situationer, hvor revisor både reviderer og rådgiver den samme klient. Tendensen indenfor revisorbranchen er, at en større og større del af revisionsfirmaernes omsætning vedrører rådgivning, og dermed vil risikoen for selvrevision – og truslen mod revisors uafhængighed – alt andet lige øges, såfremt der ikke findes regler til at modvirke dette.

Revisor skal via sin revision fungere offentlighedens tillidsrepræsentant, mens hun som rådgiver skal varetage klientens interesser. Dette kan umiddelbart synes uforeneligt, men der kan være fordele for såvel samfundet som klienten forbundet hermed. Fordelene for klienten er blandt andet, at revisor via sin revision opnår et stort kendskab til klienten, som bevirker, at hun kan

---

⁷⁵ Besvarelse af 20. januar 2005 om hvilke aktiviteter, der kan udføres af en statsautoriseret revisionsvirksomhed.

optimere sin rådgivning. Fordelene for samfundet er blandt andet, at revisors rådgivning altid må antages at være i overensstemmelse med gældende lovgivning og via sit kendskab til klienten kan revisor yde en sådan rådgivning, at revisionen muligvis kan gøres mere omkostningseffektiv. Ulempen er, at revisor risikerer at skulle erklære sig om sit eget arbejde, og det kan i denne situation være vanskeligt for revisor at bevare sin objektivitet og dermed sin uafhængighed.

Der kan oplystes en række områder, hvor revisor henholdsvis kan og ikke kan assistere klienter af særlig offentlig interesse. På positivlisten kan blandt andet nævnes assistance til afstemningsmæssige problemer, udarbejdelse af forslag til efterposteringer samt udarbejdelse af udkast til noteoplysninger. Modsat er det blandt andet ikke tilladt for revisor at yde regnskabs- eller bogføringsmæssig assistance, deltage i regnskabsudarbejdelse, udlåne personale, foretage udvikling og implementering af økonomisystemer eller træffe beslutninger for ledelsen. Der opstår imidlertid et gråzoneområde mellem, hvad der er tilladt og ikke tilladt for revisor at assistere klienter af særlig offentlig interesse med. Eksempler herpå kan være udarbejdelse af virksomhedens skatteselvvangivelse, foretage vurdering af aktiver og passiver af væsentlig betydning for regnskabet samt juridisk assistance ved retstvister.

Det er vores holdning, at forbuddet mod at revisor udarbejder regnskabet for klienten er en effektiv sikkerhedsforanstaltning mod selvrevision. Vi mener, at loven tilgodeser de virksomheder, som selv er i stand til at udarbejde årsrapporten. Modsat er loven restriktiv overfor de virksomheder, som ikke selv kan udarbejde årsrapporten, da de er nødsaget til at entrere med to revisionsfirmaer til henholdsvis revision og regnskabsudarbejdelse.

Vores løsningsforslag på problemstillingen er, at såfremt virksomheder af særlig offentlig betydning vælger at have to revisionsfirmaer til at revidere og underskrive årsrapporten, skal det tillades, at den ene af disse to assisterer virksomheden med udarbejdelse af regnskabet. Herved opnås, at den viden som revisor har opbygget om klienten via sin revision, kan udnyttes i forbindelse med udarbejdelse af regnskabet. Desuden opnås det, at den ene af de to revisorer stadig skal erklære sig om regnskabet, som hun ikke selv har været med til at udarbejde. Samtidig vil ekstraomkostningerne til to revisorer kun ramme de virksomheder, som ikke kan udarbejde regnskaberne selv.

Tilladeligheden af revisors assistance med udarbejdelsen af klientens skattepligtige indkomst har været til stor diskussion i revisorbranchen. FSR har udsendt et notat, hvoraf det fremgår, at revisor ikke kan udarbejde skatteopgørelsen for klienten, som følge af reglerne om selvrevision. Vi er enige med FSR i denne fortolkning af reglerne, idet revisor ifølge reglerne ikke må udtale sig om opgørelser, som hun selv har udarbejdet. Dette vil ske såfremt revisor assisterer med

udarbejdelsen af skatteopgørelsen, da denne vil få indflydelse på væsentlige poster i det regnskab, som revisor skal erklære sig om. FSR angiver dog, at revisor kan udføre review på en af klienten udarbejdet skatteopgørelse, hvilket vi er enige i. Vi er således enige med FSR i fortolkningen af de gældende regler. Vi finder dog også her, som det var tilfældet omkring regnskabsudarbejdelse, at reglerne er lidt for restriktive. Vi så gerne, at revisor kan assistere med udarbejdelsen af skatteopgørelsen, så længe det er klienten som træffer alle væsentlige beslutninger. Årsagen til vores holdning er, at revisor har den nødvendige faglige kompetence samt, at revisor har et indgående kendskab til klientens forhold. Det er således vores vurdering, at skatteopgørelsen vil blive mere korrekt, såfremt revisorer assisterer med udarbejdelsen heraf, hvilket er til gavn for såvel klienten som samfundet.

Inden for koncerner kan revisor i begrænset omfang yde assistance med udarbejdelsen af regnskaber. Dette kan eksempelvis være assistance af rutinemæssig eller mekanisk art til ubetydelige dattervirksomheder eller, hvor virksomheden ikke selv har mulighed for at udarbejde regnskabet, således at revisors assistance kan blive nødvendig. Lempelsen omkring nødvendigheden af revisors assistance må dog efter vores vurdering, kun i meget begrænsede tilfælde kunne antages at finde anvendelse. Såfremt revisor skal yde assistance med regnskabsudarbejdelse er det en forudsætning, at de nødvendige sikkerhedsforanstaltninger for bevarelse af uafhængigheden opstilles. Det er dog vores vurdering, at revisor stadig skal være meget opmærksom på sin uafhængighed, idet sikkerhedsforanstaltningerne ikke altid vil kunne eliminere truslen mod den synlige uafhængighed.

Det er som udgangspunkt ikke tilladt for revisor at udføre vurderingstjenester for virksomheder af særlig offentlig interesse. Dette skal ses i lyset af, at revisor i forbindelse med sin afgivelse af erklæring (påtegning) på regnskabet, vil komme til at udtale sig om sit eget arbejde. Vi mener dog, at såfremt der er tale om helt ubetydelige poster, kan revisor godt foretage vurderinger på vegne af klienten uden at bringe sin uafhængighed i fare. Er der tale om ikke særligt betydningsfulde virksomheder, kan revisor i videre omfang assistere med vurderinger. Revisor skal dog være opmærksom på væsentligheden samt graden af subjektivitet når vurderingerne foretages og ved enhver trussel, der kan skabe tvivl om uafhængigheden, bør revisor afstå fra vurderingsopgaven.

Der er således relativt lempelige regler omkring selvrevision for ikke særlig betydningsfulde virksomheder. Det er dog vores holdning, at revisor altid bør være opmærksom på risikoen for selvrevision og deraf følgende trusler mod uafhængigheden. Det er ligeledes vores holdning, at jo større virksomhederne er, jo mere væsentlig bliver risikoen for selvrevision.

Overordnet set finder vi reglerne omkring selvrevision fornuftige og egnede til at sikre revisors uafhængighed. Vi mener dog, at reglerne er restriktive omkring revisors assistance med regnskabsudarbejdelse samt skatteopgørelser.

Rotationspligt

Med den nye revisorlov blev begrebet rotationspligt indført i dansk revisorlovning. Begrebet er ikke tidligere set i dansk lovgivning og området har givet anledning til en del debat blandt revisorerne. Rotationspligten indebærer, at revisor ikke må udføre opgaver for samme erklæringsklient i mere end 7 år i træk, hvorefter der skal gå mindst 2 år, før hun igen kan udføre opgaver for klienten. Vi vil i dette afsnit komme med en redegørelse for samt vurdering af reglerne omkring rotationspligt.

Reglerne om rotationspligt fremgår af revisorlovens § 10 stk. 2 og omfatter udelukkende virksomheder af særlig offentlig interesse. Bestemmelsen fremgår således: *”Revisionsvirksomheder, der reviderer de i 3.-5. pkt. omhandlede virksomheder, skal sikre, at den eller de revisorer, der underskriver revisionspåtegningen, udskiftes for en periode af mindst to år senest syv år efter, at de er udpeget til opgaven. Erhvervs- og Selskabsstyrelsen kan fastsætte, at den i 1. pkt. omhandlede udskiftning skal finde sted med kortere tidsinterval. Følgende virksomheder er omfattet af bestemmelsen, indtil de ikke længere opfylder kriterierne: Børsnoterede selskaber, statslige aktieselskaber, virksomheder, der er underlagt tilsyn af Finanstilsynet, samt virksomheder, der i to på hinanden følgende regnskabsår opfylder to eller flere af følgende kriterier: 1. En medarbejderstab på 2.500 personer, 2. En balancesum på 5 mia. kr. eller 3. En nettoomsætning på 5 mia. kr.”*

Baggrunden for indførelsen af rotationspligten skal søges i familiaritetstruslen⁷⁶. Det er lovgivers vurdering, at såfremt den samme revisor er tilknyttet den samme klient i en længerevarende periode, er der en risiko for, at der opstår for tætte bånd mellem revisor og klient og at revisors uafhængighed derved bringes i fare. Revisorkommissionen har tidligere givet udtryk for, at de ikke mente, der var behov for regler om rotation⁷⁷. Revisorkommissionen var dog af den holdning, at hensynet til den internationale lighed vejede tungere end den ulempe, de mente rotationspligten ville tilføre revisorbranchen. Revisorkommissionen har senere givet et oplæg til reglerne omkring rotation, som har dannet grundlag for bestemmelsen.

FSR udtrykte ligeledes i de tidlige faser et uønske om indførelsen af rotationspligt. FSR tilkendegav den gang, at der ikke forelå dokumentation for hverken en mere effektiv og bedre revision som konsekvens heraf eller for at uafhængigheden reelt ville blive styrket. Derimod mente de, at rotationen ville medføre en fordyrelse af revisionen. Endvidere udtrykte FSR, at

---

⁷⁶ Retningslinier for revisors etiske adfærd og uafhængighed.

⁷⁷ Revisorkommissionen, Betænkning 1411/2002.

indførelsen af den obligatoriske kvalitetssikring burde være tilstrækkelig til at sikre revisors uafhængighed. Endelig mente FSR, at det i stedet burde overvejes at genindføre to-revisorsystemet, idet systemet styrker uafhængigheden mellem revisor og ledelsen⁷⁸.

Endvidere fremførte flere parter⁷⁹ i erhvervsudvalget, at en rotationsordning vil føre til dårligere revision og hindre, at revisor opbygger specialviden om klientvirksomhedens forhold samt hindrer klientvirksomhederne i at videreføre et velfungerende samarbejde med deres revisor. I tråd hermed påpegede Revifora, at det er uhensigtsmæssigt at den roterende revisor afholdes fra at rådgive klientvirksomheden, hvilket må være en ulempe for klienten⁸⁰.

I de tidlige stadier af diskussionen omkring rotationspligt var der forslag fremme om, at rotationen skulle foregå eksternt i stedet for internt i revisionsvirksomheden. Dette valgte lovgiver dog ikke at videreføre. Det kan diskuteres, hvorfor lovgiver ikke har valgt dette, da det vil eliminere truslen omkring familiaritet. Årsagen kan være, at det vil virke urimeligt tyngende for en revisionsvirksomhed, at skulle give afkald på en særlig betydningsfuld erklæringsklient. Det må dog forventes, at lovgiver ikke har til hensigt at beskytte revisionsvirksomhederne, da lovgivningens formål primært er at beskytte regnskabsbrugerne. Det kan implicit tolkes i retning af, at lovgiver muligvis ikke har haft til hensigt, at lovgivningen skal forstås så restriktivt, som den fremstår. Den interne rotation kan være valgt under hensyntagen til regnskabsbrugerne, da informationstab minimeres ved at rotere internt i revisionsvirksomhederne, og revisionen derved kan blive mere effektiv, og misligheder hurtigere kan opdages og rapporteres til regnskabsbrugerne.

Det kan diskuteres, hvorvidt en velinformeret tredjemand vil kunne stille spørgsmålstejn ved værdien af rotationen, når denne foregår internt i revisionsfirmaet. Her er det vores holdning, at regnskabsbrugerne kan føle sig trygge ved den interne rotation. Definitionen af en velinformeret tredjemand bevirker, at tredjemand har kendskab til alle forhold inkl. eventuelle sikkerhedsforanstaltninger, og dermed bør kunne konstatere, at der er opretholdt en reel personadskillelse i revisionsvirksomheden. Vi mener i øvrigt, at det ville stride imod den frie konkurrence, såfremt et revisionsfirma i en given periode ikke måtte revidere en given klient som følge af rotationspligten.

Som det fremgår af bestemmelsen, er det udelukkende den eller de underskrivende revisorer, som er underlagt rotationspligten. Dette skal ses i lyset af, at det er den underskrivende revisor, som

---

⁷⁸ Udkast til lov om statsautoriserede og registrerede revisorer.

⁷⁹ Advokatrådet, Dansk Handel & Service og Liberale Erhvervs Råd.

⁸⁰ Erhvervsudvalget, L 144 – bilag 1.

har den afgørende indflydelse på erklæringens indhold⁸¹. Ligeledes antages det, at det er den underskrivende revisor, som har den tætteste tilknytning til ledelsen hos klienten. Vi anser denne sondring som værende fornuftig, specielt set ud fra den synsvinkel, at det er den underskrivende revisor, der i sidste ende bestemmer indholdet af erklæringen. Det kan diskuteres, hvorvidt andre medlemmer af erklæringsteamet kan have lige så tætte relationer til ledelsen som den underskrivende revisor, men vi er enige i, at da bestemmelsen kun omfatter særligt betydningsfulde virksomheder, vil det i praksis normalt være den underskrivende revisor, som er tættest på ledelsen. Der er naturligvis intet til hinder for, at revisionsvirksomheden kan have interne regler, som bevirker at andre medlemmer af erklæringsteamet ligeledes skal være underlagt rotationspligt. Dette kunne eksempelvis være for at imødekomme den synlige uafhængighed, såfremt et medlem af erklæringsteamet har betydelig indflydelse på opgaven.

Det fremgår ligeledes af revisorloven, at Erhvervs- og Selskabsstyrelsen har hjemmel til at fastsætte et kortere tidsinterval for rotationen. Formålet hermed er at sikre en smidig tilpasning, såfremt EU foretager justeringer i rotationskravene.

Bent Warming-Rasmussen og Lars Jensen har foretaget en empirisk undersøgelse fra 1999 af forhold, som kan influere på regnskabsbrugernes opfattelse af revisors uafhængighed. De har blandt andet spurgt respondenterne, om det vil øge tilliden til revisors uafhængighed, såfremt en revisor maksimalt må være revisor for den samme klient i 4 år, hvorefter klienten skal vælge et andet revisionsfirma. Konklusionen på undersøgelsen er, at rotationspligten ikke vil skabe større tillid. Særligt bemærkes det, at de statsautoriserede revisorer, som udgør en af respondent-grupperne, var meget uenige i, at det ville forstærke tilliden.

Konklusionen er i overensstemmelse med revisorkommissionens og FSR's første reaktioner på rotationspligten. Da undersøgelsen er fra nogenlunde samme tidspunkt, må det antages, at det var den generelle opfattelse på dette tidspunkt. Det kunne være interessant, at foretage en tilsvarende undersøgelse i dag, hvor rotationspligten er accepteret hos Revisorkommissionen og FSR, for at se om dette også er holdningen hos virksomhedsledere, aktionærer, statsautoriserede revisorer mv.

---

⁸¹ Revisorloven med kommentarer – afsnit 67.

Førstegangsanvendelse af rotationspligten

Ifølge ikrafttrædelsesbestemmelserne i revisorloven gælder 7-års perioden fra den førstkomende generalforsamling hos erklæringsklienten efter 1. september 2003 (tidspunktet for revisorlovens ikrafttræden). Dette vil i de fleste tilfælde medføre, at den underskrivende revisor skal udskiftes i 2011⁸². I retningslinier for revisors etiske adfærd er tidspunktet for rotation imidlertid fremrykket i forhold til lovens bestemmelse. Dette fremgår således: *”For børsnoterede enheder gælder dog følgende overgangsregel: 7-års-perioden regnes med tilbagevirkende kraft fra tidspunktet for udpegning af revisor på ordinær generalforsamling i den børsnoterede enhed. Revisor kan dog fortsætte som underskrivende revisor for den børsnoterede enhed indtil udløbet af en overgangsperiode på 2 år, som regnes fra førstkomende ordinære generalforsamling i den børsnoterede enhed efter 1. januar 2005. Overgangsperioden ophører ved udløbet af revisors 2. valgperiode på ordinær generalforsamling, uanset længden af de mellemliggende regnskabsperioder”*⁸³. Med denne bestemmelse vil den første ”rotationsrunde” således skulle ske i 2007, såfremt revisor har været valgt på de seneste 7 ordinære generalforsamlinger hos klienten.

Som det fremgår, har FSR fremrykket tidspunktet for første rotation på de børsnoterede selskaber, ud fra hvilket vi tolker, at FSR ønsker at gøre opmærksom på, at de bifalder rotationsbestemmelsen og ønsker at det skal blive en naturlig del af revisionen for børsnoterede virksomheder. Vi er enige med FSR i, at det er fornuftigt at fremrykke tidspunktet for første rotation. Når reglerne én gang er vedtaget og dermed ønskes anvendt, ser vi ingen grund til, at man skal vente 7 år med at effektuere reglerne. Der kan muligvis argumenteres for, at revisionsvirksomhederne skal have god tid til at planlægge rotationen internt i de enkelte revisionsvirksomheder, men da revisorloven har været kendt siden 2003 og rotationen først træder i kraft i 2007, er det vores holdning, at revisionsvirksomhederne har haft gode muligheder for at planlægge den første rotation. Ikrafttrædelsesbestemmelsen i de etiske regler er desuden i overensstemmelse med IFAC⁸⁴.

FSR har med bestemmelsen i de etiske regler vedtaget, at det fremrykkede ikrafttrædelsestidspunkt kun skal gælde for børsnoterede virksomheder. Vi er forundrede over, at FSR har valgt kun at medtage de børsnoterede virksomheder. Årsagen kan muligvis være, at det er de børsnoterede virksomheder, som har den største offentlige interesse, men vi ser ingen grund til, at de resterende virksomheder af særlig offentlig interesse ikke skulle være underlagt de samme regler som de børsnoterede, hvorfor vi havde imødeset ensartede regler på dette område.

---

⁸² Retningslinier for revisors etiske adfærd og uafhængighed.

⁸³ Retningslinier for revisors etiske adfærd afsnit 1038.

⁸⁴ Retningslinier for revisors etiske adfærd og uafhængighed.

I Retningslinier for revisors etiske adfærd er der åbnet mulighed for, at der under visse omstændigheder kan gives tilladelse til, at de fremrykkede ikrafttrædelsestidspunkter tilsidesættes. Sådanne eksempler kunne være⁸⁵:

- Situationer, hvor kontinuitet i rollen som underskrivende revisor er særlig vigtig for den børsnoterede revisionsklient; fx hvis der skal ske større strukturændringer hos den børsnoterede revisionsklient, der i givet fald vil falde sammen med udskiftningen af den underskrivende revisor ved rotation.
- Situationer, hvor rotation ikke er mulig på grund af firmaets størrelse, eller hvor rotation ikke vil være en hensigtsmæssig sikkerhedsforanstaltning.
- Hvis et firma kun har få revisionspartnere med den nødvendige viden og erfaring til at virke som underskrivende revisor for en børsnoteret revisionsklient, vil udskiftning af den underskrivende revisor ved rotation efter overgangsreglen i afsnit 1038 (a) måske ikke være en hensigtsmæssig sikkerhedsforanstaltning. Under disse omstændigheder skal firmaet anvende andre sikkerhedsforanstaltninger for at reducere truslen til et acceptabelt niveau. Sådanne sikkerhedsforanstaltninger vil omfatte inddragelse af en yderligere revisor, der ikke på anden måde har været tilknyttet erklæringsteamet, til at gennemgå det udførte arbejde eller fremkomme med andre forslag, som kan være nødvendige. Denne person kan være en person uden for firmaet eller en person inden for firmaet, der ikke på anden måde har været tilknyttet erklæringsteamet.

Det fremgår ikke af Retningslinier for revisors etiske adfærd, i hvilket omfang fleksibilitetsbestemmelserne forventes anvendt. Umiddelbart kan det tolkes således, at der ikke skal ret meget til, før revisionsfirmaet kan få dispensation fra de skærpede ikrafttrædelsesbestemmelser, så længe revisionsfirmaet kan argumentere for, at der eksempelvis kun er en statsautoriseret revisor i firmaet, som har den fornødne kompetence til at revidere den børsnoterede klient, eller at der kun er en statsautoriseret revisor i firmaet i det hele taget. Det er vores vurdering, at fleksibilitetsbestemmelserne skal fortolkes mere restriktivt, således at der skal ganske særlige omstændigheder til, før et revisionsfirma kan dispensere fra de fremrykkede ikrafttrædelsesbestemmelser. Baggrunden for vores vurdering er, at når FSR én gang har fremrykket ikrafttrædelsestidspunktet for revisors rotation, må det også være hovedreglen, at disse skal følges. Det problem, at et revisionsfirma ikke besidder kompetencer eller ressourcer nok til at kunne opfylde rotationsbestemmelserne, anser vi ikke som fyldestgørende årsag til ikke at følge de fremrykkede ikrafttrædelsesbestemmelser. I sådanne tilfælde må revisionsfirmaet tilegne sig de fornødne kompetencer eller ressourcer, enten via uddannelse, nyansættelser eller udlicitering af dele af opgaven til et andet revisionsfirma. Dette vil selvsagt medføre ekstraomkostninger for

---

⁸⁵ Retningslinier for revisors etiske adfærd – afsnit 1039.

revisionsfirmaet, men vi mener ikke, at det i sig selv berettiger en dispensation fra de gældende regler.

Såfremt det er forhold hos klienten, som foranlediger hensigtsmæssigheden i at dispensere fra de fremrykkede ikrafttrædelsesbestemmelser, finder vi det mere tilladeligt at anvende dispensationsmulighederne. Det er vores vurdering, at tredjemand vil tillægge nødvendigheden af en udskydelse af rotationen, som følge af klientens forhold frem for revisors forhold, mere troværdighed.

Det er således vores holdning, at dispensationen til ikke at følge de fremrykkede ikrafttrædelsesbestemmelser for rotation, kun i meget begrænset omfang vil finde anvendelse. Denne holdning støttes op af Ole Fabricius og Peter Gath, som i en artikel fra Revision og Regnskabsvæsen skriver, at "Dispensation for overgangsreglen må dog i praksis formodes alene at ville kunne bringes i anvendelse i relativt få tilfælde"⁸⁶. Yderligere bakkes holdningen op af Anders Bisgaard fra FSR's revisionstekniske udvalg, som ligeledes mener, at dispensationen kun kan bringes i anvendelse i ganske særlige tilfælde. Anders Bisgaard mener i øvrigt, at mange af de større revisionsvirksomheder internt vil vedtage ikke at benytte dispensationsmulighederne.

Det fremgår endvidere af Retningslinier for revisors etiske adfærd⁸⁷, at rotationspligten indtræder ved udgangen af revisors 2. valgperiode på den ordinære generalforsamling, uanset længden af de mellemliggende regnskabsperioder. Dette anser vi som fornuftigt og helt naturligt, idet det må være hensigten med reglerne, at det er antal underskrevne revisionspåtegninger på årsrapporten, som er afgørende for rotationsperioden og ikke antallet af måneder i perioden. Eksempelvis kan en erklæringsklient have et regnskabsår som løber fra 1/1 2005 – 31/3 2005 og det efterfølgende regnskabsår vil løbe fra 1/4 2005 – 31/3 2006. Rotationspligten vil da indtræde ved den ordinære generalforsamling som vedrører regnskabsåret 1/4 2005 – 31/3 2006, på trods af at der ikke er gået to kalenderår.

Nedenstående skema giver et overblik over, hvornår der skal ske rotation afhængig af, hvornår revisor er valgt på erklæringsklientens ordinære generalforsamling.

---

⁸⁶ Retningslinier for revisors etiske adfærd og uafhængighed.

⁸⁷ Retningslinier for revisors etiske adfærd – afsnit 1038.

Tabel 10 – Eksempel på ikrafttrædelsesreglernes konsekvens ved rotation

For børsnoterede selskaber	
Ved valg på ordinær generalforsamling i	Rotation på ordinær generalforsamling i:
årene til og med år 2000:	2007*
2001:	2008*
2002:	2009*
2003:	2010*
2004:	2011
*) Ifølge overgangsregel i retningslinier med dispensationsmuligheder.	
For øvrige særligt betydningsfulde revisionsklienter (ikke børsnoterede selskaber)	
Ved valg på ordinær generalforsamling i	Rotation på ordinær generalforsamling i:
▪ årene/perioden indtil 1/9 2003:	2011**
▪ perioden 1/9 – 31/12 2003:	2010
▪ år 2004:	2011
**) Ifølge overgangsregel i revisorloven.	
Bemærk: Regnskabsperiodens længde, herunder eventuelt omlægning af regnskabsår, kan påvirke/ændre tidspunktet for rotation.	
I koncerner gælder rotationskrav også væsentlige dattervirksomheder.	

Kilde: Retningslinier for revisors etiske adfærd og uafhængighed (artikel).

Som følge af ovennævnte rotationsregler, bør revisorerne allerede i skrivende stund overveje, hvem der skal indgå i revisionsteamet, og hvem der skal stå som underskrivende statsautoriserede revisorer på revisionspåtegningen i de kommende årsrapporter.

Rotationspligtens konsekvenser for revisor

Ovenfor beskrev vi, hvornår revisor skal rotere i forhold til reglerne i revisorlovens § 10 stk. 2. Vi vil her redegøre for, hvilke konsekvenser det har for revisor at skulle rotere, herunder hvilke opgaver den pågældende revisor eventuelt stadig kan udføre for erklæringsklienten.

Det fremgår ikke direkte af revisorlovens § 10 stk. 2, hvorvidt revisor stadig kan indgå i erklæringsteamet for klienten under rotationsperioden, så længe hun blot ikke er underskrivende revisor. Dette er imidlertid opsamlet i Retningslinier for revisors etiske adfærd, hvoraf følgende fremgår: *En revisor, der udskiftes efter en sådan periode, må først genindtræde i erklæringsteamet eller påtage sig ikke-erklæringsopgaver efter, at en periode på mindst to år er*

forløbet”⁸⁸. Det kan således konkluderes, at i den to-årsperiode hvor revisor skal rotere, må hun hverken indgå i erklæringsteamet eller foretage andre opgaver for klienten – dette gælder såvel erklærings- som ikke-erklæringsopgaver. Vi tolker det ligeledes sådan, at den roterende revisor ikke må være i dialog med ledelsen hos klienten om klientens forhold i karensperioden.

Vi er som udgangspunkt tilhængere af rotationsreglerne, dog mener vi, at de er for restriktive på visse punkter. Tidshorisonterne for rotationen finder vi fornuftige. En syvårsperiode er tilstrækkelig til, at revisor både kan sætte sig godt ind i klientens forhold samt have 4-5 år til at yde kvalificeret rådgivning ud fra klientens specifikke behov, hvilket er til gavn for både revisor og klient. Karensperioden på to år vurderer vi også som værende hensigtsmæssig, idet der således vil blive aflagt to årsrapporter inden revisor igen kan indgå i erklæringsteamet. Herved sikres blandt andet, at revisors sidst afgivne erklæring (revisionspåtegning) ikke vil kunne yde indflydelse på den næste erklæring (revisionspåtegning), som hun kan afgive.

Som det fremgår af Revisorloven med kommentarer vil det ofte være den underskrivende revisor, som har den tætteste kontakt til klienten⁸⁹. Det må deraf også kunne udledes, at det meget ofte vil være den underskrivende revisor, som har størst kendskab til samt viden om klienten. Ved at afholde den roterende revisor fra at indgå i erklæringsteamet i karensperioden, vil der således uvægerligt ske et tab af viden om klienten – til skade for såvel klienten som revisor. Vi kan illustrere problemstillingen med følgende eksempel:

En revisionsvirksomhed er revisor for et børsnoteret pengeinstitut. Revisionsvirksomheden består af ca. 50 medarbejdere, heraf 8 statsautoriserede revisorer. Pengeinstitutet er af middelstørrelse og har en intern revisionsafdeling. Som følge af, at pengeinstitutet har intern revision, består erklæringsteamet på opgaven primært af to statsautoriserede revisorer, hvoraf kun den ene er underskrivende på regnskabet. Det er den underskrivende revisor, som har den primære kundekontakt og som ligeledes besidder såvel det bredeste som det dybeste kendskab til klienten og dennes specifikke forhold. Når den underskrivende revisor skal afstå fra opgaven som følge af rotationsreglerne, vil hun tage en del af sin viden med sig. Uanset hvor godt hun forbereder sig og dokumenterer sin viden om klienten, vil det aldrig være muligt at få det hele overdraget til den nye underskrivende revisor. Den nye underskrivende revisor vil naturligvis godt kunne overtage opgaven uden nødvendigvis at være i besiddelse af den samme viden som den tidligere revisor, idet de faglige kvalifikationer alt andet lige vil være til stede. Ulempen ligger i det informationstab, som vil ske i forbindelse med skiftet. Det er vores holdning, at der med fordel kan ske en begrænset udveksling af information mellem de to revisorer, også i karensperioden, så

---

⁸⁸ Retningslinier for revisors etiske adfærd – afsnit 1035 b.

⁸⁹ Revisorloven med kommentarer – afsnit 67.

længe den roterende revisor afstår 100% fra at træffe beslutninger på vegne af erklæringsteamet. Set ud fra en samfundsmæssig betragtning må det være en fordel, at den allerede oparbejdede viden i erklæringsteamet kan udnyttes fuldt ud i stedet for, at der skal anvendes ressourcer på at genopbygge en del af denne viden. Vi har forelagt problemstillingen samt vores holdninger hertil for Anders Bisgaard, medlem af FSR's revisionstekniske udvalg, og det er hans holdning, at den roterende revisor i begrænset omfang godt kan svare på spørgsmål samt give råd og vejledning til erklæringsteamet indenfor rotationsperioden. Vi er enige med Anders Bisgaard i denne holdning.

En mulighed kunne være, at lade den roterende revisor deltage i planlægningen af revisionen for det efterfølgende år efter hendes fratræden. Umiddelbart kan dette synes som en fornuftig løsning, som vi kan bakke op om. Når lovgiver alligevel har valgt, at dette ikke må finde sted, tror vi, at baggrunden herfor skal søges i to forskellige motiver. Dels ønsker lovgiver at den roterende revisor skal afstå 100% fra opgaven, dels kunne vi forestille os, at en velinformeret tredjemand kunne stille spørgsmålstegn ved den roterende revisors deltagelse i revisionsplanlægningen. Det kunne antages, at den roterende revisor ville dække over områder, som hun af den ene eller anden grund ikke ønskede, at den nye revisor skulle undersøge nærmere. Set i lyset heraf, synes det alligevel fornuftigt, at den roterende revisor ikke må deltage i revisionsplanlægningen, men som nævnt ovenfor er det dog vores holdning, at den roterende revisor i mindre grad godt kan assistere den nye revisor, hvilket også vil gælde planlægningsområdet.

Vi er bevidste om, at dette kan falde i disharmoni med uafhængighedsreglerne, men mener dog, at informationsudvekslingen i relation til at opnå de mest retvisende regnskaber i visse tilfælde kan veje tungere end uafhængighedsproblematikken. Det vil naturligvis være vanskeligt at vurdere, hvornår der kan foregå informationsudveksling mellem revisorerne ud fra dette synspunkt, ligesom det i praksis vil være stort set umuligt at kontrollere, om der foregår informationsudveksling mellem revisorerne.

Vi mener, at en mulig løsning på problemstillingen omkring informationstab kunne være, at udvide karensperioden til tre år og derefter opdele perioden i to. Det skal ikke være tilladt for den roterende revisor at underskrive på regnskabet eller afgive erklæringer af nogen art for klienten i hele karensperioden på 3 år. Det skal derimod i det første år være tilladt, at hun deltager i erklæringsteamet, således at der derved opnås gode muligheder for at videregive den information, som hun besidder, på behørig vis. I de sidste to år skal hun helt afstå fra opgaven, som det er tilfældet i dag.

Der kan argumenteres for, at informationsudvekslingen lige så vel kan foregå i den sidste del af den periode, hvor revisor må underskrive regnskabet. Vi tror dog, at den underskrivende revisor i

mange tilfælde vil sidde inde med information, som ikke vil komme de andre medlemmer af revisionsteamet til kundskab, fordi den konkrete viden måske kun er relevant i relation til selve erklæringsafgivelsen.

Når der kommer en ny revisor på opgaven, vil denne således støde ind i problemstillingerne, når hun skal afgive sin erklæring. Dette finder vi uheldigt, men vi mener, at ovenstående løsningsforslag til dels kan afhjælpe problemet. Da løsningsforslaget kan implementeres af revisionsvirksomhederne uden, at de derved kommer i konflikt med reglerne, er vi bevidste om, at lovgiver næppe vil indføre regler svarende til løsningsforslaget. Vi anser det heller ikke som nødvendigt at forslaget implementeres via ændringer i reglerne, men ønsker blot at opfordre revisionsvirksomhederne til at implementere forslaget i deres interne retningslinier. Vi er overbeviste om, at det vil bidrage til overholdelse af reglerne om, at den roterende revisor helt afstår fra opgaven i rotationsperioden – i dette tilfælde i de sidste to af de tre år – og derved vil det ligeledes bidrage til at øge den synlige uafhængighed overfor tredjemand.

En anden mulighed for revisionsfirmaerne til at imødegå ulemperne omkring informationstab ved rotationspligten, kunne være, at have to underskrivende revisorer på opgaven fra samme revisionsfirma. Det kan da planlægges således, at de to revisorer ikke skal udskiftes samtidigt. Herved opnås det, at den specifikke viden om erklæringsklienten kan bibeholdes i erklæringsteamet og det ovenfor omtalte informationstab vil da mindskes betydeligt, idet det må forudsættes at de to underskrivende revisorer begge har stor indsigt i erklæringsklienten. En bonus for revisionsfirmaerne herved er desuden, at klienterne måske i mindre omfang vil benytte revisors rotationsperiode til at skifte revisionsfirma. Det ses ofte, at når den revisor, som klienten har det tætteste samarbejde med, forlader opgaven, benytter klienten samtidig lejligheden til helt at skifte revisionsfirma.

Det fremgår af Revisorloven med kommentarer, at for koncerner hvor en del af aktiviteterne ligger i datterselskaber, vil den roterende revisor heller ikke kunne udføre arbejde for disse dattervirksomheder. På denne måde sikres det, at erklæringsklienternes selskabsretlige opbygning ikke får indflydelse på rotationspligten. Dette anser vi som værende fornuftigt, specielt hvis der er tale om betydningsfulde datterselskaber (væsentlig andel af koncernens aktivitet). Er der tale om ikke betydningsfulde datterselskaber mener vi dog, at revisor kan indgå i erklæringsteamet uden, at dette får indflydelse på uafhængigheden.

Delkonklusion

Rotationsbegrebet, som blev indført med den nye revisorlov, indebærer, at revisor maksimalt kan underskrive revisionspåtegningen på årsrapporten for særligt betydningsfulde virksomheder syv år i træk. Herefter skal der gå mindst to år, hvor den pågældende revisor ikke må udføre hverken erklærings- eller ikke-erklæringsopgaver for klienten. Revisor må i de to år heller ikke være en del af erklæringsteamet på den pågældende klient.

Vi finder som udgangspunkt rotationsreglerne fornuftige, idet vi er enige i, at der kan opstå en familiaritetstrussel mod uafhængigheden, såfremt revisor gennem lang tids virke bliver for tæt tilknyttet klienten. Vi er dog af den holdning, at kravet om at revisor i karensperioden på to år helt skal afstå fra opgaven og erklæringsteamet, er forholdsvist restriktiv. Vi mener, at det kan give anledning til informationstab ved overgangen mellem den tidligere og den kommende underskrivende revisor.

Det er vores holdning, at den roterende revisor i mindre grad kan svare på spørgsmål fra erklæringsteamet i karensperioden, så længe den roterende revisor ikke træffer beslutninger på vegne af erklæringsteamet. Den roterende revisor må ikke være i dialog med klientvirksomheden, herunder ledelsen, i karensperioden.

Med baggrund heri ser vi gerne, at revisionsvirksomhederne indfører en treårs karensperiode, hvor revisor det første år stadig kan indgå i erklæringsteamet og først de efterfølgende to år helt afstå fra opgaven. Dette vil efter vores vurdering styrke troen på, at revisor også rent faktisk afstår fra opgaven i de påkrævede to år og derved bidrage til at øge den synlige uafhængighed.

Nye tiltag

Udviklingen i praksis samt regelsættet indenfor revisorlovgivningen er en løbende proces, som formentlig aldrig vil lade sig stoppe. Der er blandt andet vedtaget et nyt revideret 8. direktiv, som har indført nye standarder for, hvilke oplysninger revisionsfirmaerne skal give til offentligheden, såfremt de reviderer virksomheder af særlig offentlig interesse.

Vi har nedenfor gengivet artikel 38 fra 8. reviderede direktiv, og vil i dette afsnit kort kommentere på de oplysninger, som revisionsfirmaerne skal give på deres websider. Vi vil senere i afsnittet fokusere på betydningen af indførslen af revisionskomitéer i de danske børsnoterede virksomheder.

Artikel 38

Beretning om gennemsigtighed

1. Medlemsstaterne sikrer, at revisionsfirmaer, der udfører lovpligtig revision af virksomheder af interesse for offentligheden, på deres websted offentliggør en årlig beretning om gennemsigtighed, der som minimum indeholder følgende:
  - (a) en beskrivelse af den juridiske struktur og ejerskabet.
  - (b) hvis revisionsfirmaet tilhører et netværk, en beskrivelse af netværket og dets retlige og strukturelle aftaler med netværket.
  - (c) en erklæring om revisionsfirmaets ledelsesstruktur.
  - (d) en beskrivelse af revisionsfirmaets interne kvalitetskontrollsystem og en erklæring fra bestyrelse eller direktion om, at dette system fungerer effektivt.
  - (e) en angivelse af, hvornår den seneste kvalitetssikringsundersøgelse fandt sted.
  - (f) en liste over virksomheder af interesse for offentligheden, for hvilke revisionsfirmaet i det seneste år har udført lovpligtig revision.
  - (g) en erklæring om revisionsfirmaets uafhængighedspolitik, hvori det tillige bekræftes, at der er gennemført en undersøgelse af, hvorvidt den overholdes.
  - (h) en erklæring om revisionsfirmaets politik for revisorers vedvarende uddannelse, hvortil der henvises i artikel 13.
  - (i) regnskabsoplysninger, der viser revisionsfirmaets størrelse, herunder samlet omsætning fordelt på honorarer for lovpligtig revision af årsregnskaber og konsoliderede regnskaber samt honorarer for andre kontroltjenesteydelser, skatterådgivning og øvrige tjenesteydelser uden for revisionsområdet.
  - (j) oplysninger om grundlaget for partnernes vederlag.

2. Beretningen om gennemsigtighed underskrives af revisionsfirmaet. Dette kan ske ved elektronisk underskrift som forstået i artikel 2, stk. 2, i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 1999/93/EF.

Som det fremgår af ovenstående, er det relativt omfattende oplysninger, som de enkelte revisionsfirmaer skal give til offentligheden. En del af oplysningerne vedrører forhold, som hidtil kun har været betragtet som interne i revisionsfirmaerne. Her skal følge en kort kommentar til de enkelte punkter:

Ad a, b og c

Revisionsfirmaerne skal afgive oplysninger omkring deres selskabsretlige opbygning samt ejerskab, herunder deres tilknytning til netværk. Det er vores indtryk, at mange af revisionsfirmaerne allerede oplyser om disse forhold i dag, enten via deres webside eller via årsrapporten. Vi tolker det ikke således, at der skal afgives oplysninger om hver enkelt aktionær, så længe aktionæren ejer mindre end 5% af kapitalen, men at der blot skal orienteres om den overordnede ejerstruktur.

Ad d, e, g og h

Disse bestemmelser vedrører revisionsfirmaernes interne politikker og retningslinier vedrørende kvalitetskontrol, uafhængighed og uddannelse. Det er hensigten, at de enkelte revisionsfirmaer skal redegøre for, hvorledes de forvalter disse politikker. Der skal gives oplysning om, hvornår den sidste kvalitetskontrol har fundet sted samt en erklæring fra ledelsen om, at kvalitetssikringen fungerer tilfredsstillende i revisionsfirmaet. Ledelsen skal ligeledes erklære sig om revisionsfirmaets politikker vedrørende vedvarende uddannelse samt uafhængighed.

Det er vores holdning, at når revisionsfirmaerne skal erklære sig om, hvorvidt deres klienter, af særlig offentlig interesse, overholder de standarder og normer som klienterne er underlagt, er det også rimeligt, at revisionsfirmaerne selv skal afgive erklæringer om, at de overholder de regler, som de er underlagt. Vi må antage, at de forhold som revisionsfirmaerne skal erklære sig om, altid vil være i orden hos revisionsfirmaerne, og det bør derfor ikke være et problem at skulle afgive disse erklæringer.

Ad f

Revisionsfirmaerne skal give oplysninger om, hvilke virksomheder af særlig offentlig interesse, som de har ydet lovpligtig revision til. Vi har umiddelbart svært ved at se, at denne oplysning skulle være nyttig for tredjemand, men ser på den anden side heller ikke noget problem for

revisionsfirmaerne i at afgive oplysningen, da det i forvejen fremgår af de enkelte årsrapporter for de særligt betydningsfulde virksomheder.

Ad i

Revisionsfirmaerne skal afgive regnskabsoplysninger fordelt på lovpligtig revision, andre kontroltjenesteydelser, skatterådgivning samt øvrige ikke-revisionshonorarer. Vi finder disse oplysninger irrelevante for revisionsfirmaet som helhed. Det er vores holdning, at oplysningerne kun kan være relevante på den enkelte klient, og for virksomheder af særlig offentlig interesse gives disse oplysningerne allerede i dag til en vis grad i årsrapporterne for de enkelte klienter.

Ad j

Der skal gives oplysninger om grundlaget for partnernes vederlag, hvilket umiddelbart undrer os. Det er vores holdning, at det må være et internt anliggende i revisionsfirmaerne, hvorledes de enkelte partnere skal vederlægges. Med reglerne i revisorlovens § 11 er der allerede opsat retningslinier for, at revisor ikke må have økonomiske relationer til klienten, som kan påvirke hendes uafhængighed. Det bør således ikke efter vores vurdering være nødvendigt, at revisionsfirmaerne skal afgive yderligere oplysninger om, hvordan partnerne vederlægges, idet det må forudsættes, at de overholder de i loven opsatte krav til økonomiske relationer med klienterne.

Overordnet set finder vi oplysningskravene fornuftige og mener, at de kan bidrage til at øge gennemsigtigheden samt styrke revisors synlige uafhængighed, ved at skabe indsigt i revisionsfirmaernes interne forhold.

Artikel 39

Revisionsudvalg/revisionskomité

1. Virksomheder af interesse for offentligheden skal have et revisionsudvalg bestående af bestyrelsesmedlemmer, der ikke indgår i direktionen, eller medlemmer af den reviderede virksomheds tilsynsorgan med mindst et uafhængigt medlem med kvalifikationer inden for regnskabsvæsen og/eller revision.
2. Blandt revisionsudvalgets opgaver indgår:
  - (a) at overvåge regnskabsaflægningsprocessen.
  - (b) at overvåge, om virksomhedens interne kontrolsystem, i givet fald interne revision og risikostyringssystemer fungerer effektivt.
  - (c) at føre tilsyn med den lovpligtige revision af årsregnskabet og det konsoliderede regnskab.

- (d) at kontrollere og overvåge revisors eller revisionsfirmaets uafhængighed, særlig leveringen af yderligere tjenesteydelser til den virksomhed, der revideres.
  - (e) at udføre de funktioner, der er fastlagt i artikel 43.
3. Revisor eller revisionsfirmaet skal underrette revisionsudvalget om væsentlige spørgsmål vedrørende den lovpligtige revision, især om væsentlige mangler i den interne kontrol af regnskabsaflæggelsen, og bistå revisionsudvalget med at opfylde dets opgaver.

Med reglerne i artikel 39 har virksomheder af særlig offentlig interesse fået tilført endnu et ledelsesorgan i form af et revisionsudvalg. Revisionsudvalget skal bestå af bestyrelsesmedlemmer, som ikke indgår i direktionen, samt mindst et medlem, som er uafhængig og som har de nødvendige kvalifikationer inden for revision og regnskab.

Det er hensigten med revisionsudvalget, at dette skal bistå den øvrige ledelse i fastlæggelse af interne forretningsgange, vurdere behovet for intern revision, bistå med faglig kompetence til gennemgang af såvel periode- som årsrapporter mv. Herudover skal revisionsudvalget være bindeled mellem den eksterne revisor og bestyrelsen, ligesom det skal bistå bestyrelsen i valg af ekstern revisor samt kontrollere revisors uafhængighed⁹⁰.

Vi er som udgangspunkt tilhængere af kravet om revisionsudvalg, specielt set i lyset af, at udvalget skal være i besiddelse af faglig kompetence indenfor revision og regnskab. Det er vores umiddelbare vurdering, at mange bestyrelser ikke er i besiddelse af disse kompetencer i særlig udpræget grad, hvilket i nogle tilfælde kan gøre kommunikationen mellem revisor og bestyrelse besværlig. Med indførslen af revisionsudvalg bliver opgaven flyttet væk fra bestyrelsen – som så kan bruge tiden på driften af virksomheden – og over på folk, som antageligt har større interesse og indsigt i virksomhedens revisions- og regnskabsmæssige forhold, hvilket vi ser som en positiv udvikling.

Novo Nordisk er en af de danske virksomheder, som har indført en revisionskomité, hvilket de har gjort i forbindelse med implementering af Sarbanes Oxley Act. Novo Nordisk udtrykker stor tilfredshed med revisionskomitéen og udtaler, at det stort set ville være umuligt at gennemføre certificeringen i forhold til Sarbanes Oxley Act uden at have en revisionskomité i bestyrelsen. Koncernøkonomidirektør i Novo Nordisk Jesper Brandt udtaler endvidere, at ”Med komitéen har vi fået løftet hele bestyrelsens indsigt i revision og regnskab i Novo Nordisk”⁹¹. Vores holdning til

---

⁹⁰ Anbefalinger fra Nørby-udvalget.

⁹¹ Novo i mål med frygtede børsregler.

revisionsudvalg bakkes således op af udtalelserne fra Novo Nordisk. Vi anser Novo Nordisk som et forgangsbillede for de øvrige børsnoterede virksomheder på dette område.

På trods af, at vi er tilhængere af revisionsudvalg, mener vi dog også, at det primært vil være de største af de børsnoterede virksomheder, hvor revisionsudvalg vil være relevante. Hos de mindre børsnoterede virksomheder vil revisions- og regnskabsområdet formentlig ikke være mere komplekst end, at revisor og bestyrelse kan kommunikere sig ud af problemstillingerne uden inddragelse af revisionsudvalg. Vi tror dog, at revisionsudvalg er kommet for at blive.

Perspektivering

Under vores arbejde med udarbejdelsen af denne afhandling er vi blevet opmærksomme på emner og forhold, som kan udspringe af de nuværende uafhængighedsregler, og som efter vores vurdering kan få indflydelse på revisors arbejdsområder og revisorbranchen i fremtiden. Da disse forhold og emner ikke konkret vedrører de emner, som vi har behandlet i afhandlingen, har vi valgt at medtage dem i perspektiveringen.

I nærværende afsnit vil vi redegøre for, hvordan de amerikanske SEC-regler imødekommer uafhængighedsproblematikken. Endvidere vil vi foretage en sammenligning heraf med de danske regler, som er hovedessensen i afhandlingen.

Derudover ønsker vi at belyse revisorbranchens mulighed for at tiltrække arbejdskraft i fremtiden, idet vi ser en trussel heri for revisorbranchen, såfremt reglerne omkring uafhængighed skærpes så meget, at revisors arbejdsområde indsnævres.

De danske uafhængighedsregler contra de amerikanske

I dette afsnit vil vi i hovedtræk redegøre for de amerikanske uafhængighedsregler, som relaterer sig til de områder, som har været udgangspunktet for afhandlingen. Vi mener, at det er mest nærliggende at sammenligne de danske regler med de amerikanske, da andre EU-landes lovgivning er underlagt de samme krav fra EU-kommisionen, som Danmark.

De amerikanske uafhængighedsregler fastsættes definitivt af Securities and Exchange Commission (SEC), som er den amerikanske statslige organisation, som generelt varetager regnskabsbrugernes interesser. SEC's formål er primært, at sikre investorerne troværdig information, som beslutningsgrundlag for investeringer. Børsnoterede selskaber skal årligt afgive en rapport til SEC. Rapportens indhold afhænger af størrelsen af virksomheden samt tiltag af interesse for offentligheden. SEC-reglerne er kendetegnet som værende særdeles komplekse. Endvidere har SEC dominerende indflydelse på fastsættelsen af revisionsstandarder samt hvilke oplysninger, klientvirksomhederne skal afgive⁹². Udgangspunktet er, at kun de børsnoterede selskaber skal følge SEC-reglerne, herunder både indenlandske og udenlandske virksomheder, mens andre virksomheder alene skal følge de krav, som fastsættes af revisorforeningerne. Ligeledes er det kun de børsnoterede virksomheder, som er omfattet af en egentlig revisionspligt.

---

⁹² Auditing and Assurance Services – side 33.

Udover SEC-reglerne reguleres revisors uafhængighed i Sarbanes-Oxley Act. Sarbanes-Oxley Act blev en del af amerikansk lovgivning i 2002, og er udløst af de større erhvervsskandaler såsom Enron og Worldcom. Det er kun de børsnoterede virksomheder, som er omfattet af reglerne. Sarbanes-Oxley Act har etableret Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB), som har til formål at føre tilsyn med revisorer af børsnoterede virksomheder. Afledt heraf fastsættes revisions- og kvalitetskontrolstandarder. Ved tilsynet foretager PCAOB inspektion af revisionsvirksomhederne med henblik på at kontrollere om revisionsvirksomhederne overholder reglerne udstedt af PCAOB og SEC. Denne kontrol foretages minimum hvert tredje år, og årligt hos revisionsvirksomheder med mere end 100 klientvirksomheder⁹³.

American Institute of Certified Public Accountants (AICPA) påvirker ligeledes den amerikanske regulering. AICPA kan sammenlignes med FSR's funktion i Danmark. Kun statsautoriserede revisorer kan blive medlem af AICPA. AICPA fastsætter professionelle krav til medlemmerne, som de skal følge, foretager undersøgelser og udgiver publikationer mv. med relation til regnskab, revision, erklæringsafgivelse, skat osv⁹⁴.

I 2003 valgte SEC at modificere deres regler, således at de bragtes i overensstemmelse med kravene i henhold til Sarbanes-Oxley Act. SEC fandt det yderligere nødvendigt, at stramme reglerne for rådgivningsydelse og rotationspligten⁹⁵.

I USA sondres der ligesom i Danmark mellem revisors synlige og faktiske uafhængighed. Den synlige uafhængighed vurderes på baggrund af den opfattelse en "reasonable investor" vil have, såfremt denne havde kendskab til de faktiske omstændigheder⁹⁶. Målestokken er således i amerikansk ret præciseret yderligere end i dansk ret, hvor der blot er tale om en tredjemand.

Vi vil illustrere uafhængighedsproblematikken med et eksempel fra den amerikanske lærebog Arens⁹⁷.

Bringer rådgivningshonorar revisors uafhængighed i fare?

Som følge af Enron-skandalen har Sarbanes-Oxley Act og SEC foretaget yderligere stramninger omkring de typer af rådgivningsydelse, som revisorer må yde til børsnoterede revisionsklienter. Bekymringerne omkring rådgivningsydelse og påvirkning på revisors uafhængighed fremkom allerede sidst i 1970'erne. I 2000 overvejede SEC at forbyde revisorerne at yde rådgivning til

---

⁹³ Auditing and Assurance Services – side 32.

⁹⁴ Auditing and Assurance Services – side 30.

⁹⁵ Auditing and Assurance Services – side 83.

⁹⁶ Revisors uafhængighed – myter og fakta.

⁹⁷ Auditing and Assurance Services – side 85.

børsnoterede virksomheder. I stedet valgte SEC, at indføre yderligere restriktioner på ikke-revisionsydelser, samt krav om oplysning af honorar på revision og ikke-revisionsydelser.

Observatører af Enron-skandalen blev ikke overraskede over, at selskabets revisorer tjente mere på ikke-revisionsydelser end revision. I 2000 betalte Enron \$ 25 mio. i revisionshonorar og \$ 27 mio. i ikke-revisionsydelser. Der var andre virksomheder, hvor ikke-revisionshonoraret oversteg revisionshonoraret med et større beløb end i Enron. Spørgsmålet er, om ikke-revisionsydelserne har påvirket revisors uafhængighed i Enron og andre virksomheder med revisionsfiaskoer. Revisors mangel på uafhængighed er svær at bevise, hvis ikke umulig. Tillid til branchen afhænger af den synlige uafhængighed, og i mindre grad den faktiske uafhængighed. Derfor er det væsentligt, at SEC og investorer generelt finder, at ikke-revisionsydelser bringer uafhængigheden i fare.

Ligesom i Danmark har det været debatteret om revisor kan bevare sin uafhængighed, såfremt hun også optræder som rådgiver for revisionsklienten. Jf. SEC-reglerne er følgende ydelser gjort forbudte⁹⁸:

- Bookkeeping and other accounting services
- Financial information systems design and implementation
- Appraisal or valuation services
- Actuarial services
- Internal audit outsourcing
- Management or human resource functions
- Broker or dealer or investment adviser or investment banker services
- Legal and expert services unrelated to the audit
- Any other service that the Board determines, by regulation, is impermissible

Varetagelsen af revisors uafhængighed i relation til rådgivningsydelser baseres primært på følgende tre principper: 1) Revisor må ikke træffe ledelsesmæssige beslutninger, 2) En revisor kan ikke revidere sit eget arbejde, 3) Revisor må ikke optræde i en advokatliggende rolle. Ovenstående bestemmelser er ikke gældende for ikke-revisions klienter. Revisor kan således yde ubegrænset rådgivning til ikke revisions-klienter.

Ifølge amerikansk ret må revisor gerne yde "tax services" til børsnoterede selskaber under den forudsætning, at ydelsen er godkendt af klientens revisionskomité. Revisionskomitéen skal som udgangspunkt godkende alle revisions- og ikke-revisionsydelser. Dette skal gøre revisor mere

---

⁹⁸ Strengthening the Commission's Requirements Regarding Auditor Independence.

uafhængig, idet revisor ikke skal stå til ansvar overfor ledelsen, som kan have divergerende interesser i forhold til komitéen med henblik på revisors funktion.

Overordnet er de amerikanske regler tilsvarende de danske. De amerikanske regler kræver ikke så megen lovfortolkning som de danske regler på området, idet de fremtræder mere direkte i lovgivningen. Det fremgår af ovenstående, at revisor kan bistå klienten med skattemæssige ydelser. Om dette er tilladt ifølge dansk lovgivning fås der ikke et entydigt svar på. Vi har tidligere i afhandlingen konkluderet, at det ud fra en lovmæssig fortolkning ikke er tilladt at bistå med skattemæssig assistance i børsnoterede virksomheder, på trods af at dette afleder adskillige uhensigtsmæssigheder.

Klientvirksomhederne som er omfattet af SEC-reglerne skal oplyse, hvordan revisors honorar kan opdeles på følgende: 1) Revision, 2) Revisionsrelaterede ydelser, 3) Skattemæssig assistance og 4) Andet. Med 8. direktiv er det vedtaget, at opdelingen skal foretages på samme kategorier, hvor der tidligere kun har været krav om opdeling på a) revision og b) ikke-revision.

De amerikanske regler omkring revisors rotationspligt er skærpet i forhold til de danske regler. Ifølge SEC-reglerne skal den ledende og underskrivende partner rotere, således at hun ikke er en del af erklæringsteamet efter 5 år. Endvidere har den roterende revisor en karenperiode på 5 år, før hun kan vende tilbage til erklæringsteamet. Andre partnere med betydelig involvering skal rotere efter 7 år, og har en karenperiode på 2 år. De danske regler afviger herfra, idet det kun er den underskrivende revisor, der er omfattet af rotationspligten. Rotation skal jf. revisorloven ske efter 7 år og med en karenperiode på 2 år. Det er vores holdning, at de amerikanske regler er for restriktive på dette punkt. En udelukkelse af revisor i 5 år fra erklæringsklienten, vil efter vores mening, stort set være identisk med helt at afstå som revisor for klienten. Efter 5 år vil der være sket så meget hos klienten, at revisor vil opfatte det som at starte på en helt ny klient. Dette mener vi ikke tjener noget formål set fra et samfundsmæssigt synspunkt, jf. kommentarer under afsnittet om rotation. SEC begrundet den lange cooling-off periode på 5 år, som en nødvendighed for at få et frisk syn på revisors uafhængighed. Sarbanes-Oxley Act stiller krav om rotation efter en 5-årig periode, og er tavs om karenperioden. I den amerikanske debat har der ligeledes været fortalere for, at den underskrivende revisor ikke må vende tilbage til en børsnoteret revisionsklient. Det restriktive rotationskrav er formentligt et forsøg på, at opnå en balancegang mellem de fortalere, som mener, at revisor ikke kan vende tilbage til en klient, og de personer, der er imod rotationspligten, da de ser rotationspligten som en trussel mod revisionskvaliteten samt tab af konsistens og den oparbejdede kompetence.

De børsnoterede virksomheder, der er omfattet af SEC-reglerne, skal have en revisionskomité, bestående af uafhængige medlemmer. Et af komitéens ansvarsområder er, at sikre at revisor er uafhængig af klienten. Ligeledes er det et krav, at der er mindst en regnskabskyndig fagmand. I Danmark er kravene om, at de børsnoterede selskaber skal have en revisionskomité netop vedtaget.

SEC-reglerne forbyder revisor, at have økonomiske interesser i revisionsklienten. Derudover må revisors nærmeste familie heller ikke have økonomiske interesser i klienten⁹⁹. For sammenligning mellem de amerikanske og danske regler se figur 5, som illustrerer den personkreds, som ikke må have ejerinteresser i den revisionsklient, der betjenes af den revisor, som de har et nærtstående forhold til. De danske regler er på dette område tilsvarende de amerikanske. Revisionsvirksomhederne har ligesom i Danmark mulighed for at fastsætte skærpede retningslinier på uafhængighedsområdet. Ifølge amerikansk ret, er det kun betydelige ejerinteresser for nærtstående til revisor, som bringer revisors uafhængighed i fare. Tilsvarende er gældende efter dansk lovgivning.

Ovenstående har vi sammenlignet den amerikanske regulering af revisorerhvervet med danske forhold. Det skal afslutningsvis pointeres, at de amerikanske regler er målrettet mod store børsnoterede virksomheder, som vi i Danmark kun har ganske få af, når der henses til størrelsen af virksomhederne. Som følge heraf, er det naturligt, at der vil opstå forskelle i reguleringen, idet de interesser der skal varetages ikke er fuldstændig identiske.

Lars Bo Langsted konkluderer i en artikel fra 2001, at Danmark har nogle af de skrappeste regler i verden med hensyn til beskyttelsen af revisors uafhængighed¹⁰⁰. Som det er fremgået af ovenstående, er der ikke længere de store forskelle mellem reguleringen i USA og Danmark. Dette skyldes harmoniseringen, samt den store udvikling af reguleringen i amerikansk ret på uafhængighedsområdet. Før 2002 havde USA lempelige regler på uafhængighedsområdet, hvilket er blevet skærpet som følge af erhvervsskandalerne. Vi kan bifalde tendensen til sammenfaldende regulering, idet den øgede globalisering skaber en efterspørgsel heraf.

---

⁹⁹ Auditing and Assurance Services – side 86.

¹⁰⁰ Revisors uafhængighed – myter og fakta.

Revisorbranchens mulighed for at tiltrække arbejdskraft i fremtiden

Revisorbranchen kæmper i disse år for at gøre branchen mere ”in” blandt unge mennesker, blandt andet ved at forsøge at skabe synlighed omkring revisors arbejdsopgaver mv. Dette skal ses i lyset af, at branchen får sværere og sværere ved at tiltrække de bedste kandidater, og denne udvikling kan være en tikkende bombe under revisorbranchen – på lang sigt. FSR afholdte således i efteråret 2005 en konference ”Talent management”, hvor medlemmer af FSR var inviteret til at deltage i workshops omkring, hvilke tiltag der kan gøres for dels at tiltrække de bedste kandidater og dels at holde på de medarbejdere, der allerede er i branchen. Nogle af konklusionerne fra denne konference var, at branchen skulle kunne tilbyde uddannelse og faglige udfordringer på højt niveau, herunder afvekslende opgaver indenfor alle fagområder (revision, regnskab, skat, rådgivning mv.).

Under det tidligere afsnit omkring selvrevision beskrev vi, hvorledes uafhængighedsreglerne i dag betyder, at revisor er forholdsvis begrænset i sit arbejde for særligt betydningsfulde virksomheder. Det er ikke tilladt for revisor at erklære sig om dokumenter (årsregnskab, skatteregnskab, vurderingstjenester mv.), som revisor selv har medvirket ved udarbejdelsen af. Dette anser vi også i mange henseender som værende fornuftigt, men vi ser også nogle faresignaler heri for revisorbranchen. Indenfor regnskab og revision er det ofte set, at når nye (skærpede) regler indføres, sker det som oftest hos de særligt betydningsfulde virksomheder først, hvorefter nogle af reglerne vil ”falde ned igennem systemet”, således at de på sigt også kommer til at gælde for de almindelige virksomheder. Såfremt dette også vil ske med reglerne omkring selvrevision, som de i dag gælder for særligt betydningsfulde virksomheder, mener vi, at der er en risiko for, at dette kan få uheldige konsekvenser for revisionsbranchen i fremtiden.

Traditionelt har revisionsfirmaerne varetaget forskellige revisions-, regnskabs- og rådgivningsopgaver for erklæringsklienterne, idet revisorerne er i besiddelse af kompetence og ekspertise inden for de respektive klientbrancher. Såfremt det ikke var tilladt for revisorerne at varetage disse differentierede opgaver vil mange ressourcer gå tabt. Derudover tror vi, at revisionsbranchen kan komme i en situation, hvor de dygtigste medarbejdere vil vælge andet arbejde, for at kunne udføre både revision, regnskabsudarbejdelse samt rådgivning og dermed anvende allerede tilegnede kompetencer. Vi er selv af den opfattelse, at såfremt revisorfaget udelukkende bestod af revisionsopgaver – og dermed hverken indeholdt opgaver indenfor rådgivning eller regnskabsudarbejdelse – ville vi finde de faglige udfordringer i faget for snævre i forhold til at kunne anvende den uddannelse, vi er blevet tilført for at kunne udføre vores erhverv.

For at understøtte denne holdning, har vi taget kontakt til Lisbeth Thyge Frandsen, administrerende direktør for BDO ScanRevision A/S og medlem af FRS's HR-udvalg. Vi forespurgte Lisbeth Thyge Frandsen, om hendes holdning til risikoen for, at revisionsbranchen kan få problemer med at tiltrække de rigtige medarbejdere, såfremt faget indsnævres mere og mere til kun at indeholde revision. Lisbeth Thyge Frandsen var enig i, at der kan ligge en potentiel risiko heri. Det var dog Lisbeth Thyge Frandsens vurdering, at det ville være mere sandsynligt, at de enkelte revisionsvirksomheder ville "bytte klienter" i et givent omfang, således at den ene revisionsvirksomhed udfører revision og rådgivning for sine klienter, mens den anden revisionsvirksomhed udarbejder regnskab og selvangivelse for den samme klient – og modsat. Vi er enige i, at dette scenarium meget vel kan blive aktuelt, som reglerne er i dag. Såfremt reglerne med tiden alligevel bliver udformet således, at en virksomhed udelukkende udfører revision, mens en anden virksomhed vil udføre rådgivning samt udarbejde regnskaber og selvangivelser, er Lisbeth Thyge Frandsen dog enig i vores holdning til, at det kan blive meget svært at tiltrække kvalificerede kandidater til revisionsdelen. Risikoen herved er, at værdien af revisionen som vi kender den i dag vil blive udvandet, såfremt der ikke findes de tilstrækkelige kompetencer til at udføre den.

Det er vores holdning, at lovgiver bør være opmærksom på de ovenfor beskrevne risici ved fremtidige ændringer af den nuværende regulering indenfor revision. Uafhængigheds- og selvrevisionsproblematikkerne skal naturligvis vægtes meget højt, men dog heller ikke højere end at man til stadighed kan tiltrække de nødvendige ressourcer og kompetencer til at udføre opgaverne.

Konklusion

Afhandlingens emne har været revisors uafhængighed. Begrebsrammen for revisors uafhængighed skal primært findes i revisorloven samt Retningslinier for revisors etiske adfærd. Vi har med denne afhandling ønsket at foretage en dybdegående gennemgang og vurdering af nogle af de centrale områder indenfor uafhængighedsreglerne.

Behovet for at have uafhængige revisorer opstår som følge af, at revisor skal øge troværdigheden af de regnskaber, som hun erklærer sig om. Såfremt revisor ikke er uafhængig af den klient, som hun skal afgive erklæringen for, vil hun ikke kunne tilføre regnskabet yderligere troværdighed. Uafhængighedsbegrebet er således en af grundstenene for hele revisorbranchen.

Revisorloven af 2003 angiver, at revisors uafhængighed skal bedømmes ud fra synspunktet fra en velinformeret tredjemand. Det er således uden betydning, hvorvidt revisor selv føler sig uafhængig af klienten, så længe en velinformeret tredjemand vil kunne stille spørgsmålstejn herved. Vi finder denne nye synsvinkel god og mener, at den er med til at fremme fokus på uafhængigheden.

Der findes mange forhold, som kan udgøre en trussel mod revisors uafhængighed. Vi har i afhandlingen valgt at bearbejde de områder, som vi mener, udgør de væsentligste trusler mod revisors uafhængighed.

I revisorloven er positivt oplyst såvel de familiære tilknytninger som økonomiske interesser mellem revisor og klient, som altid vil bevirke afhængighed. Det er vores holdning, at personkredsen, som er omfattet af reglerne om familiære tilknytninger, med fordel kunne have været udvidet med forældre og søskende til revisors ægtefælle samt ægtefæller til revisors børn, idet vi mener, at disse personer set ud fra tredjemands synspunkt, vil kunne påvirke revisors uafhængighed. I Retningslinier for revisors etiske adfærd er det angivet, hvilke personer der indgår i et erklæringsteam, og som dermed ikke må have relationer til klienten som angivet i revisorloven. Erklæringsteamet omfatter alle revisorer i revisionsfirmaet, som direkte kan påvirke udfaldet af erklæringsopgaven, fra den ”menige medarbejder” til revisionsfirmaets øverste ledelse. Vi anser denne definition som værende fornuftig, idet en velinformeret tredjemand vil kunne stille spørgsmålstejn ved uafhængigheden, såfremt blot en enkelt person i den definerede kreds har familiær tilknytning til eller økonomiske interesser i erklæringsklienten.

Af revisorloven fremgår det, at revisor eller revisors nærmeste familie ikke må have mere end ubetydelige, økonomiske interesser i erklæringsklienten. Dette anser vi også for værende

fornuftigt, idet en økonomisk interesse mellem revisor og klient vil være skabt til at vække tvivl om uafhængigheden hos en velinformeret tredjemand. Hvornår den økonomiske interesse bliver mere end ubetydelig må bero på en konkret vurdering i det enkelte tilfælde. Det er vores holdning, at betydeligheden bør vurderes ud fra den mindste af de to pågældende økonomier. Under økonomiske interesser hører naturligvis også ejerforhold mellem revisors nærtstående og klient. Her er det vores holdning, at ejerskabet skal være af meget ubetydelig karakter for, at det ikke skal påvirke revisors uafhængighed, idet vi vurderer ejerforhold som en af de økonomiske interesser, der vejer tungest i uafhængighedsproblematikken. Revisor må ikke selv have nogen form for ejerskab af klienten.

Udover de beskrevne regler i revisorloven omkring personlige samt økonomiske relationer mellem revisor og klient, findes der også relationer, som ikke er beskrevet direkte i revisorloven, men som med sikkerhed kan bevirke afhængighed. Dette omfatter blandt andet venskaber mellem revisor og klient. Venskabelige forhold skal opsamles af generalklausulen i revisorlovens § 11 stk. 1, hvilket formentlig skal ses i lyset af, at de venskabelige relationer oftest vil befinde sig i et gråzoneområde, og derfor er svære at opstille generelle regler for. De venskabelige relationer kan komme til udtryk på mange tidspunkter og på mange måder, hvorfor revisor altid skal være særlig opmærksom på forhold, som kan være egnede til at vække tvivl hos en velinformeret tredjemand om revisors uafhængighed.

Risikoen for selvrevision er en yderst væsentlig trussel mod revisors uafhængighed, specielt vedrørende virksomheder af særlig offentlig interesse. Risikoen for selvrevision opstår ofte i de situationer, hvor revisor både reviderer og rådgiver den samme klient. Tendensen indenfor revisorbranchen er, at en større og større del af revisionsfirmaernes omsætning vedrører rådgivning, og dermed vil risikoen for selvrevision – og truslen mod revisors uafhængighed – alt andet lige øges, såfremt der ikke findes regler til at modvirke dette.

Der kan oplistes en række områder, hvor revisor henholdsvis kan og ikke kan assistere klienter af særlig offentlig interesse. På positivlisten kan blandt andet nævnes assistance til afstemningsmæssige problemer samt udarbejdelse af forslag til efterposteringer. Modsat er det blandt andet ikke tilladt for revisor at yde regnskabs- eller bogføringsmæssig assistance, deltage i regnskabsudarbejdelse, udlån af personale, foretage udvikling og implementering af økonomisystemer eller foretage beslutninger for ledelsen. Der opstår imidlertid et gråzoneområde imellem, hvad der er tilladt og ikke tilladt for revisor at assistere klienter af særlig offentlig interesse med. Eksempler herpå kan være udarbejdelse af virksomhedens skatteselvvangivelse, vurderingstjenester eller udøvelse af juridisk assistance ved retstvister.

Det er vores holdning, at forbuddet mod at revisor udarbejder regnskabet for klienten er en effektiv sikkerhedsforanstaltning mod selvrevision. Vi mener, at loven tilgodeser de virksomheder, som selv er i stand til at udarbejde årsrapporten. Modsat er loven restriktiv overfor de virksomheder, som ikke selv kan udarbejde årsrapporten, da de er nødsaget til at entrere med to revisionsfirmaer til henholdsvis revision og regnskabsudarbejdelse.

Vores løsningsforslag på problemstillingen er, at såfremt virksomheder af særlig offentlig betydning vælger at have to revisionsfirmaer til at revidere og underskrive årsrapporten, skal det tillades, at den ene af disse to assisterer virksomheden med udarbejdelse af regnskabet. Herved opnås, at den viden som revisor har opbygget om klienten via sin revision, kan udnyttes i forbindelse med udarbejdelse af regnskabet. Desuden opnås det, at den ene af de to revisorer stadig skal erklære sig om regnskabet, som hun ikke selv har været med til at udarbejde. Samtidig vil ekstraomkostningerne til to revisorer kun ramme de virksomheder, som ikke kan udarbejde regnskaberne selv.

Tilladeligheden af revisors assistance med udarbejdelsen af klientens skattepligtige indkomst har været til stor diskussion i revisorbranchen. FSR har udsendt et notat, hvoraf det fremgår, at revisor ikke kan udarbejde skatteopgørelsen for klienten, som følge af reglerne om selvrevision. Vi er enige med FSR i denne fortolkning af reglerne, idet revisor ifølge reglerne ikke må udtale sig om opgørelser, som hun selv har udarbejdet. Dette vil ske såfremt revisor assisterer med udarbejdelsen af skatteopgørelsen, da denne vil få indflydelse på væsentlige poster i det regnskab, som revisor skal erklære sig om. FSR angiver dog, at revisor kan udføre review på en af klienten udarbejdet skatteopgørelse, hvilket vi er enige i. Vi er således enige med FSR i fortolkningen af de gældende regler. Vi så gerne, at revisor kan assistere med udarbejdelsen af skatteopgørelsen, så længe det er klienten som træffer alle væsentlige beslutninger. Årsagen til vores holdning er, at revisor har den nødvendige faglige kompetence samt, at revisor har et indgående kendskab til klientens forhold. Det er således vores vurdering, at skatteopgørelsen vil blive mere korrekt, såfremt revisor assisterer med udarbejdelsen heraf, hvilket er til gavn for såvel klienten som samfundet.

Inden for koncerner kan revisor i begrænset omfang yde assistance med udarbejdelsen af regnskaber. Dette kan eksempelvis være assistance af rutinemæssig eller mekanisk art til ubetydelige dattervirksomheder eller, hvor virksomheden ikke selv har mulighed for at udarbejde regnskabet, således at revisors assistance kan blive nødvendig. Lempelsen omkring nødvendigheden af revisors assistance må dog efter vores vurdering, kun i meget begrænsede tilfælde kunne bringes i anvendelse. Såfremt revisor skal yde assistance med regnskabsudarbejdelse er det en forudsætning, at de nødvendige sikkerhedsforanstaltninger for

bevarelse af uafhængigheden opstilles. Det er dog vores vurdering, at revisor stadig skal være opmærksom på sin uafhængighed, idet sikkerhedsforanstaltningerne ikke altid vil kunne eliminere truslen mod den synlige uafhængighed.

Det er som udgangspunkt ikke tilladt for revisor at udføre vurderingstjenester for virksomheder af særlig offentlig interesse. Dette skal ses i lyset af, at revisor i forbindelse med sin afgivelse af erklæring (påtegning) på regnskabet, vil komme til at udtale sig om sit eget arbejde. Vi mener dog, at såfremt der er tale om ubetydelige poster, kan revisor godt foretage vurderinger på vegne af klienten uden at bringe sin uafhængighed i fare. Er der tale om ikke særligt betydningsfulde virksomheder, kan revisor i videre omfang assistere med vurderinger. Revisor skal dog være opmærksom på væsentligheden samt graden af subjektivitet, når vurderingerne foretages og ved enhver trussel, der kan skabe tvivl om uafhængigheden, bør revisor afstå fra vurderingsopgaven.

Der er relativt lempelige regler omkring selvrevision for ikke særligt betydningsfulde virksomheder. Det er dog vores holdning, at revisor altid bør være opmærksom på risikoen for selvrevision og deraf følgende trusler mod uafhængigheden. Det er ligeledes vores holdning, at jo større virksomhederne er, jo mere væsentlig bliver risikoen for selvrevision.

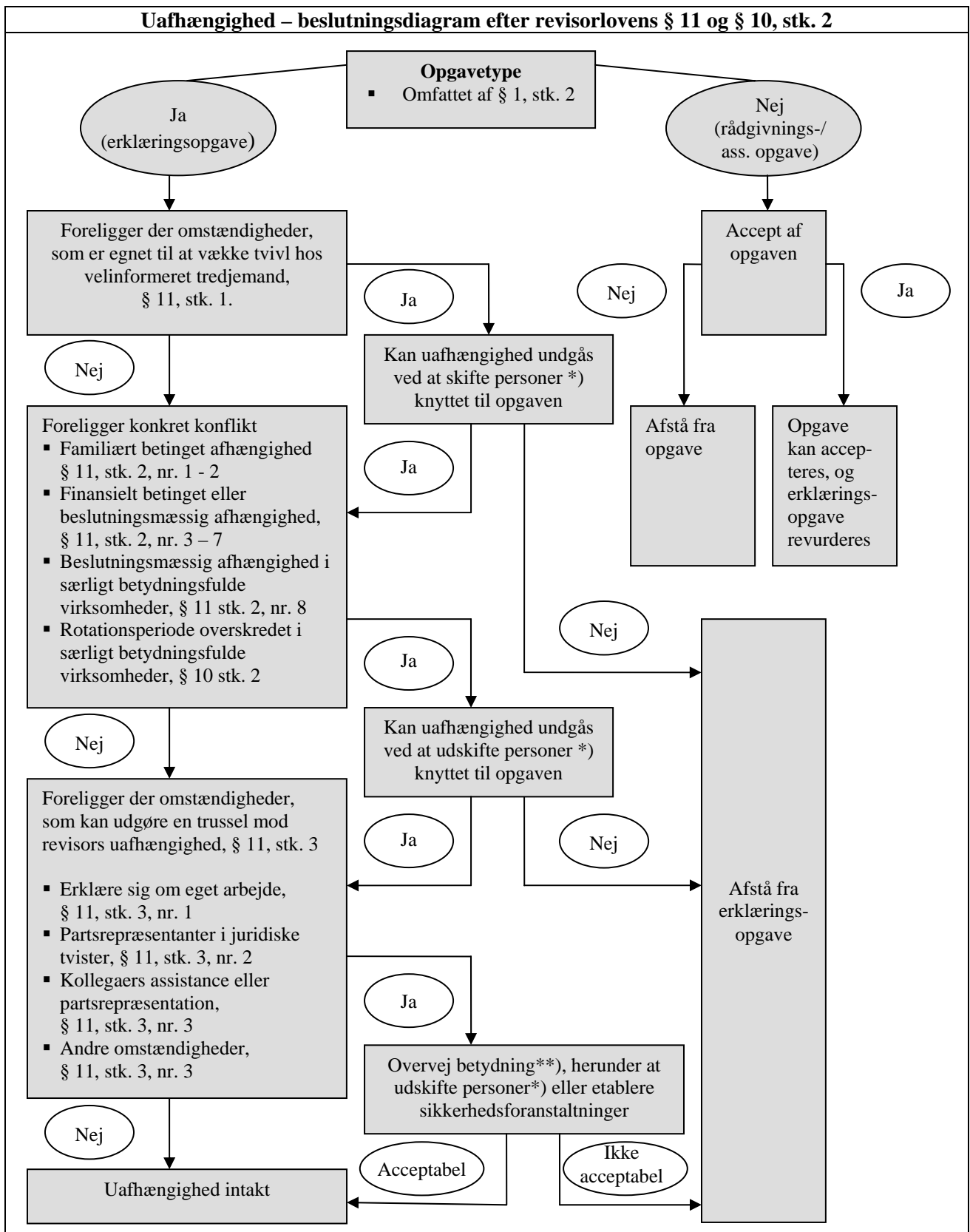
Rotationsbegrebet blev indført med den nye revisorlov. Rotationspligten indebærer, at revisor maksimalt kan underskrive revisionspåtegningen på årsrapporten for særligt betydningsfulde virksomheder 7 år i træk. Herefter skal der gå mindst to år, hvor den pågældende revisor ikke må udføre hverken erklærings- eller ikke-erklæringsopgaver for klienten. Revisor må i de to år heller ikke være en del af erklæringsteamet på den pågældende klient.

Vi finder som udgangspunkt rotationsreglerne fornuftige, idet vi er enige i, at der kan opstå en familiaritetstrussel mod uafhængigheden, såfremt revisor gennem lang tids virke bliver for tæt tilknyttet klienten. Vi mener dog, at reglerne kan give anledning til informationstab ved overgangen mellem den tidligere og den kommende underskrivende revisor. Med baggrund heri ser vi gerne, at revisionsvirksomhederne indfører en treårig rotationsperiode, hvor revisor det første år stadig kan indgå i erklæringsteamet og først de efterfølgende to år helt afstår fra opgaven. Dette vil efter vores vurdering styrke troen på, at revisor også rent faktisk afstår fra opgaven i de påkrævede to år og derved bidrage til at øge den synlige uafhængighed.

I udkast til Revisionsudtalelse 2003-1 er nedenstående figur angivet. Vi mener, at den er meget velegnet til at skabe overblik over, hvornår der kan forekomme forhold, som kan påvirke revisors uafhængighed i forbindelse med accept af en opgave. Som det fremgår af figuren, er der mange forhold, som skal overvejes inden revisor kan acceptere opgaven, hvorfor vi her vil pointere, at

standardsituationen stadig er, at revisor er uafhængig og derfor kan acceptere opgaven. Uafhængigheden bliver først truet, såfremt der foreligger særlige omstændigheder i forholdet mellem revisor og klient.

Efter at have udarbejdet afhandlingen og derved have opnået et indgående kendskab til reglerne omkring revisors uafhængighed, er det vores holdning, at revisor, klient og regnskabsbruger med revisorloven af 2003 samt Retningslinier for revisors etiske adfærd generelt har fået nogle gode værktøjer til at sikre og forstå revisors uafhængighed.

*) Personer, der er i stand til at påvirke resultatet af revisionen.

**) Regnskabsklasse påvirker, således at A + B er lettere acceptabel, mens C + D er sværere acceptabel.

Litteraturliste

Forfatter	Titel	Forlag	År
Arens, Alvin A. Elder, Randal J. Beasley, Mark S.	Auditing and Assurance Services	Pearson Prentice Hall	2004
Bendtsen, Bendt	Dygtighed gør det ikke alene	Revision- & Regnskabsvæsen	2003
Bærentsen, Jørgen Peter	Den nye revisorlov – 1 års fødselsdag	Revision- & Regnskabsvæsen	2004
Christensen, Mogens Füchsel, Kim, Langsted, Lars Bo Loft, Anne	Revision – Koncept & teori	Thomson	2001
Elling, Jens O.	Årsrapporten – teori og regulering	Gads Forlag	2002
Erhvervs- & Selskabsstyrelsen	Vejledning om bekendtgørelsen om statsautoriserede og registrerede revisors erklæringer mv.	Thomson	1996
Erhvervsudvalget	L 144 bilag 1	Folketinget	2002/2003
Fabricius, Ole Gath, Peter	Retningslinier for revisors etiske adfærd- og uafhængighed	Revision & Regnskabsvæsen	2004
FSR	Folketinget har vedtaget den ny revisorlov	FSR	2003
FSR	Vedr.: Udkast til lov om statsauto- riserede og registrerede revisorer	FSR	2002
FSR's Etikudvalg	Besvarelse af 20. januar om hvilke aktiviteter, der kan udføres af en statsautoriseret revisionsvirksomhed	FSR	2005
FSR, Revisions- teknisk udvalg	Notat om skatteassistance, maj 2005	FSR	2005
FSR, Revisions- teknisk udvalg	Udkast til Revisionsudtalelse om revisors uafhængighed ved	FSR	2003

	erklæringsafgivelse		
FSR's Bestyrelse	Retningslinier for revisors etiske adfærd	Thomson	2005
Füchsel, Kim	Ny dansk revisorlov – harmoni eller disharmoni?	Revision- & Regnskabsvæsen	2003
Johansen, Aksel Runge, Damgaard, Jens Otto, Steffensen, Henrik	Årsrapporten, kommentarer til Årsregnskabsloven, 4. udgave	Thomson	2003
Johansen, Aksel Runge Langsted, Lars Bo Ring, Niels Anker	Revisorloven med kommentarer	Thomson	2004
Kiertzner, Lars	Tendenser i ny international revisionsstandardisering – relevante forskningsspørgsmål i en dansk kontekst	Financial Reporting Research Group. Department of Accounting, Finance and Logistics.	2005
Langsted, Lars Bo	Revisor – regulering & rapportering Udkast til manuskript	Thomson	2005
Langsted, Lars Bo	Revisors kompetence og uafhængighed	Revision- & Regnskabsvæsen	1998
Langsted, Lars Bo	Revisors uafhængighed – En ny reguleringsmåde	Revision- & Regnskabsvæsen	2002
Langsted, Lars Bo	Revisors uafhængighed - myter og fakta	Revision- & Regnskabsvæsen	2001
Langsted, Lars Bo Andersen, Paul K. Christensen, Mogens	Revisoransvar	Thomson	2005
Lovforslag 50	Lov om ændring af lov om erhvervsdrivende virksomheders aflæggelse af årsregnskab mv. (årsregnskabsloven), bogføringslov samt lov om statsautoriserede og registrerede revisorer	Folketinget	2005
Revisorkommissionen	Betænkning afgivet af Revisorkommissionen. Revisorlovgivning – uafhængighed og liberalisering	Schultz Grafik	2000

Securities and Exchange Commission	Strengthening the Commission's Requirements Regarding Auditor Independence	SEC	2003
Tholstrup, Susanne	Novo i mål med frygtede børsregler Børsen den 24. februar 2006	Børsen	2006
EU-kommissionen	Revisors uafhængighed i EU: Grundlæggende principper	EU-kommissionen	2002
Warming-Rasmussen, Bent, Jensen, Lars	Revisor som offentlighedens tillidsrepræsentant	Thomson	2001
Warming-Rasmussen, Bent	Revisors uafhængighed i dobbelt- funktionen	Revision- & Regnskabsvæsen	2001

Kildehenvisning

Navn	Hjemmeside
------	------------

Nørby-udvalgets anbefalinger

<http://www.ds.dk/1987>

Telefoninterview

Det skal pointeres, at der alene har været tale om kortvarige interviews.

Navn	Tidspunkt for interview
------	-------------------------

Bisgaard, Anders
medlem af FSR's regnskabstekniske udvalg

8. april 2006

Frandsen, Lisbeth Thyge,
direktør hos BDO ScanRevision

21. marts 2006

Bilag 1 – definitioner

Revisor

I denne opgave vil begrebet ”revisor” være synonym med en praktiserende, statsautoriseret revisor. Når begrebet ”revisor” anvendes, vil der således ikke være tale om en statsautoriseret revisor med deponeret beskikkelse. Retningslinier for revisors etiske adfærd definerer revisor således: *”De personer, der er medlemmer af en revisorforening, der er medlem af IFAC, uanset om de er praktiserende i enkeltmandsvirksomhed, interessentskab, aktieselskab, anpartsselskab eller kommanditaktieselskab (partnerselskab), der udfører opgaver i henhold til LSRR § 1, stk. 2 (Revisorloven, red.)”*. I overensstemmelse med definitionen vil afhandlingen kun omfatte statsautoriserede revisorer, som er medlem af FSR, som følge af, at de er påbudt at følge de af FSR afgivne revisionsstandarder mv.

Uafhængighed

Vi definerer revisors uafhængighed som værende den tilstand, hvor en velinformeret tredjemand ikke vil kunne stille spørgsmålstegn ved revisors arbejde samt revisors konklusioner i afgivne erklæringer, ud fra revisors forhold til klienten. I Retningslinier for revisors etiske adfærd defineres uafhængighed som følgende: *”Uafhængighed er: (a) Uafhængig grundholdning (independence of mind) – den tilstand, hvor en person kan fremsætte sit synspunkt uden at blive påvirket af indflydelse, der kompromitterer en professionel bedømmelse, og dermed gør det muligt for en person at handle med integritet og udøve objektivitet og professionel skepsis; og (b) Uafhængig fremtoning (independence in appearance) – at undgå forhold og omstændigheder, der er så betydelige, at en velinformeret tredjemand, der har kendskab til alle relevante oplysninger inklusive evt. trufne sikkerhedsforanstaltninger, med rimelighed vil kunne konkludere, at et revisionsfirmas eller et medlem af et erklæringsteams integritet, objektivitet eller professionelle skepsis var blevet kompromitteret.”*

Erklæringsopgave

En erklæringsopgave opfatter vi som den situation, hvor revisor skal udtale sig om en konkret opgave (årsrapport, periodebalance, selskabsretlige dokumenter mv.) ved at afgive en erklæring herpå. Erklæringen kan udtrykke forskellig grad af sikkerhed, oftest høj grad af sikkerhed (revision) eller begrænset sikkerhed (review). I Retningslinier for revisors etiske adfærd er en erklæringsopgave defineret som følgende: *”En opgave der udføres for at tilvejebringe: (a) En høj grad af sikkerhed for, at sagens genstand på alle væsentlige områder er i overensstemmelse med*

fastsatte egnede kriterier; eller (b) En moderat grad af sikkerhed for, at sagens genstand er plausibel under omstændighederne.”

Erklæringsklient

En erklæringsklient defineres i Retningslinier for revisors etiske adfærd som: *”En enhed, som et revisionsfirma udfører en erklæringsopgave for”*. Når vi anvender begrebet i afhandlingen, er der således tale om en bred kreds af personer i klientvirksomheden, herunder også ledelsen.

Erklæringsteam

I afhandlingen vil vi følge definitionen på erklæringsteam, som den er angivet i Retningslinier for revisors etiske adfærd, hvilket er følgende: *”(a) Alle revisorer, der deltager i en erklæringsopgave; (b) De, der anbefaler aflønningen til, eller der udøver direkte tilsyn, ledelsesmæssigt eller andet opsyn med erklæringsopgavepartneren i forbindelse med udførelse af erklæringsopgaven. I forbindelse med en revisionsopgave omfatter dette alle, der organisatorisk står over den partner, der er ansvarlig for opgaven, inklusive revisionsfirmaets øverste chef. De, der yder konsultation angående faglige eller branchespecifikke spørgsmål, transaktioner eller begivenheder i forbindelse med erklæringsopgaven; og De, der udfører kvalitetskontrol i forbindelse med erklæringsopgaven; og (c) I forbindelse med en revisionsklient, alle dem inden for et netværksfirma, der direkte kan påvirke udfaldet af revisionsopgaven”*. I opgaven vil vi løbende anvende begreberne ”erklæringsteam” og ”revisionsteam”, men vi tillægger ingen forskelle mellem disse to begreber.